

גז עצבים

כוח המכירה של כותרות מפחידות

נשק לא קונבנציונלי:
"מעריב" נגד ארנון חוזס

עיתון שמראה לכולם:
"ידיעות אחרונות" רוצה בלעדיות

חוק העיתונות הגרמני:
ב. חיכאל על התקרנפות התקשורת

כתבות, מאמרים, טורים ומדורים מאת: כרמית גיא • ירון אזרחי • יורם מיטל • יובל קרמניצר • תמר גוטמן • עמוס נוי • מירי פז • זוהיר אנדראוס • צבי בראל • שחר אבירי • ארנון לוי • רן בנימיני • חנן עמיאור • רשף ורגב לוי • אבנר הופשטיין • אודי טרלו • רן איציק • גדי בלטיאנסקי • רפי מן • עוזי בניזמן

מסמך נחות

6 נחש צבע. מתקפת "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" על עצבי הציבור **יובל קרנניצר**10 זיהום אוויר: "מעריב" נגד ארנון מוזס **ירון אזרחי**12 עיתון שמדאה לכולם: חשיבות הבלעדיות ל"ידיעות אחרונות" **תמר גוטמן**16 נשבר לי: מדוע אני מתנתק מהכבלים **כרמית גיא**18 עם היד על הדופק: סוכנות הידיעות של זק"א **רן בניחיני**22 כתבו עלי בעיתון: העוול שנעשה לפרופ' גד שני **ארנון לוי**24 קורא מן השורה: תלונה דמוגית **עמוס נוי**26 גדליה איציב: מוזסר "המבקר" בעיתונות החרדית **חנן עמיאור**30 הקו שבו נעצרת החמלה: ההומניות של גדעון לוי וזאב שטרנהל **מירי פז**32 כולנו באולפן אחד: האחרת שידורים לקראת המתקפה על עיראק **ירון אזרחי**33 חרם: ראשי המדינה מתעלמים מכלי התקשורת הערביים **זוהיר אנדראוס**34 מוחמד רפ והחתול הגייגי של שרדינגר **רשף ורגב לוי**36 ידם הארוכה: מי ישלוח על הרשות הלאומית לתקשורת **שחר אבירי**38 חזיה: איכות הפרשנים לענייני ערבים **יורם מיטל**40 בלי כפפות: ארגונים יהודיים נגד ה"נייריורק טיימס" **אבנר הופשטיין**44 דעת קהל: **שחר אבירי, רן איציב, אודי טרלני, ארנון לוי**46 גיבורים מקומיים: חופש הביטוי בעולם הערבי **צבי בראל**

49 תמצאי מחקר על כשירותם של הכתבים לענייני בריאות

50 ארנון ראש המחשלה: גבולות הספין התקשורתי **גדי בלטיאנסקי**52 עין בינלאומית: חדר המיטות של העיתונאים **רפי חן**

54 אירועי תקשורת

שבוע לאחר שנגזרו על יעקב נמרודי חמישה חודשי מאסר בפועל, שירוצו בעבודות שירות, בין השאר בגין השימוש הפסול שעשה ב"מעריב" כדי לשבש את המשפט שהתנהל נגד בנו, עופר – נתנו בעלי "מעריב" את ידם לפרסום כתבה מחפירה נגד מו"ל "ידיעות אחרונות", ארנון מוזס, שגלומה בה אותה גישה שגרמה להעמדתם לדין. נראה שהאב והבן נמרודי אינם מבינים גם היום, לאחר החינוך מחדש שלכאורה קיבלו בבית המשפט (כמקרה של עופר נמרודי, גם בבית הסוהר), שהעיתון שבידיהם אמור להיות אמצעי חשוב וחיוני להבטחת תקינותה של החברה – ולא מכשיר לנקמה פרטית.

כך כתב, בין השאר, השופט דוד רוזן בגזרתינו, לאחר שהרשיע את יעקב נמרודי בהטרדת עדים, בקשירת קשר, בשיבוש הליכי משפט ובקבלת דבר במרמה: "הנאשם השתמש בכוחו ובעוצמתו הכלכלית לביצוע העבירות. עוצמתו זו נובעת במישורן מבעלותו ותפקידיו בחברות הציבוריות, כך, למשל, שני הנאשמים (יעקב נמרודי ואריה קרישק) תחבלו ושקלו הפעלת לחמה פסיכולוגית על עד המדינה, רפי פרידן, באמצעות אמצעי התקשורת רב התפוצה שברשות הנאשם 1 (נמרודי)... אזרח הנושא עמו שבט מנהיגות בחברותיו הציבוריות, בעל עוצמה כלכלית ובעל כוחות חברתיים ציבוריים, קשר קשר פלילי, פעל ברמייה לשיבוש מהלכי משפט. הקלון חתום וטבוע גם בעוצם מעמרו הרם והשפעתו על סביבותיו".

צריך היה לקוות שלאחר קביעות כה נחרצות, יסיקו יעקב ועופר נמרודי את המסקנה הררושה ויפסיקו להשתמש בעיתונם לניהול מלחמתם הפרטית בעיתון המתחרה. התחרות הזו, שעוררה אצלם יצרים שמקומם לא יכירם בעולם עיתונות מתוקן, כבר גרמה להם להסתבך בשורה של עבירות חמורות ולהיות מורשעים בבית משפט. באה כתבת הענק על ארנון מוזס ולימודה שהמו"לים של "מעריב" לא הפיקו את הלקח המתבקש.

התחרות עם "ידיעות אחרונות" עומדת, כאופן מוצהר, ברקע הכתבה והיא מצטיירת כמסע נקמה בארנון מוזס. לטעמו של הח"מ, עיקר התחקיר עוסק כפרשה בחייו הפרטיים של מוזס שאין לה נגיעה לתפקוד הציבורי שהוא ממלא בהיותו מו"ל העיתון הגדול במדינה. הכתבה נאחזת בסכסוך הגירוישים שבו נמצא מוזס כדי להצמיד אליו, כאופן מאולץ, טענות על התנהגותו כמו"ל. המאמץ הזה מבוסס כחלק ניכר של הכתבה, יותר על רמיזות מאשר על ראיות משכנעות, ובכל מקרה הוא נקרא כמהלך שנועד לחשוף לציבור את הבטן הרכה בחייו הפרטיים של מוזס יותר מאשר כתחקיר עיתונאי שיש בו עניין לציבור.

לדעת הח"מ, זה מסמך נחות ברובו המדרדר את התחרות בין שני העיתונים הגדולים במדינה לשפל מראיג. אופיו המרושע מאפיל על כמה סוגיות שהוא חושף הקשורות להתנהלותו של "ידיעות אחרונות" ולמתרחש בצמרתו, סוגיות אשר ראיות לדין ציבורי ולהתעניינות עיתונאית נוספת.

עוזי בניחן

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAELI DEMOCRACY INSTITUTE

הכח המערב: ארנון לוי
השער: רות ווילי
דפוס: העיר העתיקה
כתובתנו באימרום: www.idi.org.il
דואר אלקטרוני: arnon@idi.org.il
ISSN 0793-5781

עורך: עוזי בניחן
מערכת: תומס ברנע, כרמית גיא, רפי חן
יועץ: פרופ' ירון אזרחי, משה גביש
עריכה גראפית: שטורין זה
עריכה לשונית: סיכל רותמל

"העין השביעית"
בהוצאת הספין הישראלי לדמוקרטיה
ח.ד. 4702 ירושלים 91046
טלפון: מערכת 02-5300866
מוניים ומונהלה: 02-5392888
1-800-202222
פקס: 03-5488633

הנבירה ברברי ימיה האחרונים של רפובליקת ויימאר, וברברי ימיו הראשונים של השלטון אשר בא תחתיה, היא עיסוק מאלף, מעצבן, וכרוך לעתים גם במבוכה לא קטנה. כידוע, הניסיון ללמוד או להפיק לקח כלשהו מתולדותיה של גרמניה הנאצית (לקח שאינו ברשימת הלקחים המאושרים על-ידי ממשלות ישראל לדורותיהן) הוא טאבו מוחלט. מלוא תריסר השנים שבין 1933 ל-1945 הרי כווצו וקונצו כאן תחת הכותרת "השואה", ומוז – כך לימדונו – אין להפיק אלא מגות גרושות של פרנויה, ותעודות-ישר וצידוק לכל מעשה של כוחנות. אך להתפגרותה של האנושיות, לירידה אל שאול התחתיות של גירוש והשמדה ממוסדים של בני-אדם, קדם שלב לא קצר ומרתק של התפגרות הרמוקרטיה וערכיה. העיון בטכניקת ההשתלטות הנאצית על גרמניה מרגע העלייה לשלטון בינואר 1933, כמוה כקריאה במערך שיעורים מפורט, המלמד כיצד יכולה קבוצה קטנה, חסרת עכבות ונחרצת להפוך עם מתוחכם, תרבותי ועתיד נכסי רוח להמון מגוול או מפוחד, אכזרי או אדיש, משתף-פעולה במעשה או משתף-פעולה בהפניית העיניים הצדה.

מן השנים ההן, אללי, יכולה ישראל להפיק לא מעט לקחים וגם לא מעט מבוכה. אפשר, לתפארת האי-פרופו, להרחיב עוד כהנה וכהנה בנקודות דמיון בין גרמניה 1933 וישראל 2003; מצב כלכלי מידרדר, חברה שסועה שאיברה את בטחונה העצמי, תערובת מעיקה ביותר של שגעון גדלות ורגש נחיתות, טראומה נוראה של מלחמה מן העבר הקרוב, ואפילו סממה אחת שהיתה שגורה בפי מתנגדי הרפובליקה בשנים שקדמו להתפוררותה: "פושעי ורסאי לדין". אך לא בכל אלה עסקינן כאן, אלא בתקשורת, ריסקוה, ריסונה ורתימתה לעגלת השלטון.

ב. חינאל

כבר אין צורך ב־GLEICHSCHALTUNG

וכך, בקצרה, התנהלו להם הדברים: זמן קצר לאחר תפיסת השלטון וכיטול הזכויות וההליכים הרמוקרטיים (באמצעות פרסום "תקנות הגנה לשעת חירום"), הוחל בתהליך שנקרא ב"גירספיק" שיצרו הנאצים בשם "Gleichschaltung". לא קל לתרגם את המלה עתירת האותיות הזאת. תרגומה המילולי יהיה "סינכרון" או "התאמה", ולכאורה היא עתירת משמעויות חיוביות של ייעול, שוויון והרמוניה. אך למעשה היה זה הליך ברוטלי, כולו "חוקי" למהדרין כמוכך, של טיהור מוסדות השלטון, המשפט והתקשורת, ויצירת זהות מוחלטת בין כל הגופים הללו ועובדיהם לבין השלטון המרכזי בכרלין. נאציפיקציה, גועית ותורענית, של כל השירות הציבורי.

תשומת-לב מיוחדת בתהליך ה"סינכרון" הוקדשה לתקשורת: רדיו, יומני חרשות, העיתונות המפלגתית ולבסוף גם העיתונות הפרטית. הצמרת הנאצית יעדה תפקיד מרחיק לכת לתקשורת צייתנית ומשת"פית. "העיתונות", כדבריו של אחד שאפילו את שמו לא ראוי להזכיר, "צריכה לא רק לדווח, אלא גם להנחות... עליה להיות הפסנתר שעליו יכולה הממשלה לפרוט כרצונה". מדהים לגלות עד כמה קלה היתה ההשתלטות על התקשורת. הרדיו, שכבר הולאם קודם, היה בשל לחלוטין לגיוס ולצייתנות. העיתונות המפלגתית הוצאה חיש-קל אל מחוץ לחוק (יחד עם מפלגות האם), יומני החרשות הופקו על-ידי משרד התעמולה עצמו, ורק העיתונות הפרטית רדשה מאמץ קצת יותר מרוכז. אך הלחצים הכלכליים, הרצון לשרוד, הגמישות המצפונתית המסתתרת בכל אדם, האווירה הציבורית, לעתים גם מידה לא קטנה של הזדהות פוליטית ומנות מרודות של פחד, עשו את שלהם. וכך, תוך פחות משנה, דיברה כמעט התקשורת כולה בקול אחד. "סינכרון" מלא של כל העטים, הקולות והמצלמות עם רצון השליט. העיתונות פעלה על-פי הזורי הוראות שהוגחתו עליה יום-יום, דיווחה מתוך "דפי מידע" רשמיים מטעם הממשלה, ושיווקה בהכנעה "סמאות יום" שהוגחתו עליה ממשרד התעמולה.

(צר לי, אך אניני יכול להתאפק מלצטט מתוך אחד מ"חזרי ההנחיות" הללו, חוזר 117 משנת 1940: 1. הנכם מתבקשים לא להשתמש בביטוי 'צבא הכיבוש' לתיאור הצבא הגרמני השווה בשטחים המוחזקים. 2. שוב ושוב התבקשתם לא להשתמש בביטוי 'פינוי'. אנחנו שבים ומזכירים שיש להשתמש בביטוי 'שיגור אל ארץ הילדות'...").

בערמומיות מסוימת הותר למספר מצומצם של לא־נאצים להמשיך ולכתוב בשניים־שלושה עיתונים גדולים, בעיקר אלה שנקראו גם מחוץ לגרמניה, כדי ליצור חזות מטעה של עיתונות חופשית. גם מנת התעמולה הישירה ברדיו לא היתה גרושה מדי, כדי לא לפגום ברצון המאזינים להאזין לשירורים. "דק לא לשעמם", היתה הססמה שתבע שר התעמולה, והורה לגרוש את גלי האתר במוזיקה נעימה ובתוכניות בידור עממיות.

כמעט מיותר להסביר עד כמה היתה התקשורת החריקולית חיונית למלאכת השלטון היומיומית. הן בהרגעת הרוחות, הן באישוש מצגי השוא של השלטון, הן בהקלת גיוס האזרחים לביצוע גחמותיו של השליט, ומאוחר יותר – כמוכּן גם בהסתרת האמת על המתרחש בשטחים הכבושים, ובבלימת כל התפשטות של הרהורי כפירה בצרפת המלחמה, המטרה, השליט או המחיר.

את מכת המוות הסופית לתקשורת החופשית הנחית "חוק העורכים" (Schriftleitergesetz) אשר נחקק ב־4 באוקטובר 1933. ממש בימים אלה הוא חוגג אפוא את יום־הולדתו ה־69.

החוק הזה הפך את כל העוסקים בעריכה, ובעצם את כל עיתונאי גרמניה, לעובדי מדינה. לא עוד אחראים או עתידים ליתן ריזוחשבון בפני המו"לים, הקוראים או העקרונות המקצועיים, אלא מחויבים אך ורק "למדינה ולעם" (דהיינו לחברה השולטת).

להלן ציטוטים מתוך סעיף 5 וסעיף 14 לחוק העורכים – נוסח משולב התרגום – 1933, (וכבר אני מתנצל על התרגום החובבני־משהו):

"סעיף 5: כשירות להיות עורך

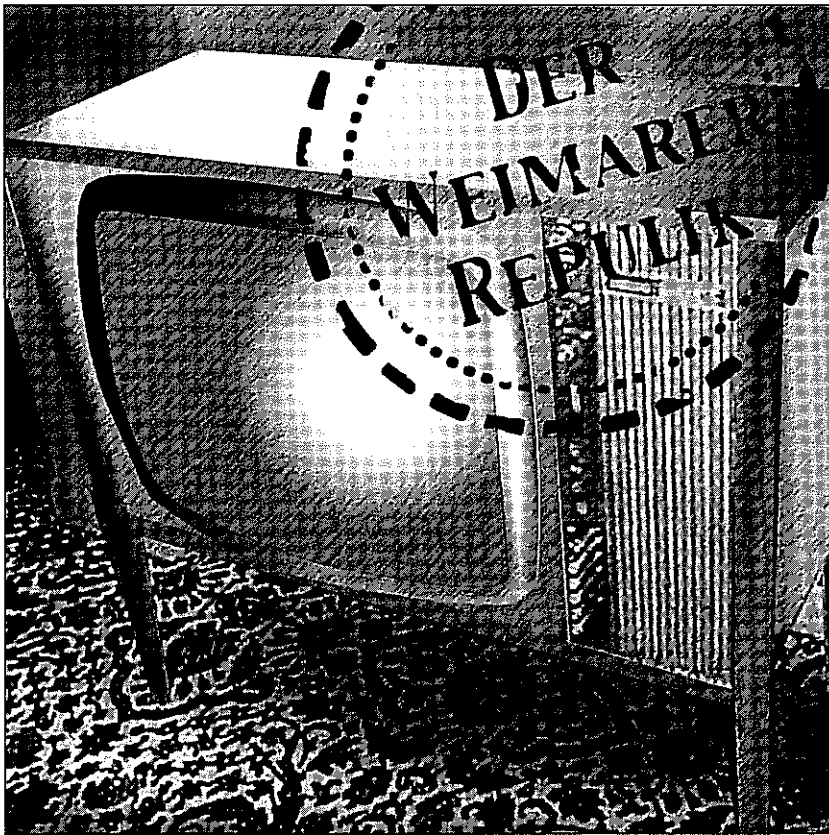
עורך יהיה רק מי שהוא:

1. אזרח המדינה
2. לא איבד את אזרחותו, או את זכותו לשמש בתפקיד ציבורי
3. הוא ממוצא ארי, ואינו נשוי למי שאינו ממוצא ארי
4. מלאו לו 21
5. הוא בעל השכלה מקצועית מתאימה
6. הוא בעל הנתונים הנדרשים לביצוע תפקיד הכרוך בהפעלת השפעה רוחנית על הציבור

סעיף 14: ביצוע תפקיד העורך עורכים מחויבים לכער מתוך העיתונים את המצוין להלן:

1. עניינים המבלבלים בין רצון הפרט לטובת הכלל, באופן שעלול להטעות את הציבור
2. כל דבר שיש בו כדי להחליש את עוצמתו של הרייך הגרמני כלפי פנים או כלפי חוץ, את כוחו המאוחד של העם הגרמני, את יכולת ההתגוננות שלו, את הכלכלה והתרבות, או כל דבר שיש בו כדי לפגוע ברגשות הדתיים של הזולת (כך כתוב שם, כי נשבעתי: ב"מ)
3. כל הפוגע בכבודו (במקור ehre und wuerde, שהם כאנגלית: honour and dignity) של אדם גרמני
4. כל הפוגע באופן בלתי חוקי בכבודו, רוחותו או שמו הטוב של הזולת, או שם אותו ללעג או לבז
5. כל שהוא בלתי מוסרי מכל סיבה אחרת."

תם המשל, ומותר לעבור לנמשל: היש למישהו ספק באיזה רוב היה החוק הזה (בשינויים המתבקשים מטעמי דת ולאום) מתקבל בכנסת ישראל של 2002? ומדאיב עוד יותר: האומנם יש בו עדיין צורך?

איור: אפרח כלוססקי

היש לחישהו ספק באיזה רוב היה "חוק העורכים" הגרמני מאוקטובר 1933 (בשינויים המתבקשים מטעמי דת ולאום) מתקבל בכנסת ישראל של 2002?

נחש צבע

"ידיעות אחרונות" ו"מעריב" מוכיחים בשבועות האחרונים כי הפחדה היא דרך יעילה למכור עיתון ולהכתיב את סדר-היום הלאומי

יובל קרמניצור

ין ספק, כאוויר מנשבות רוחות מלחמה. רוחות מלחמה היא גם הכותרת שבחרו, הן ב"מעריב" והן ב"ידיעות אחרונות", לעמודים המוקדשים לסיקור המשבר העיראקי. ובאמת, כותרות העיתונים עסקו בעיקר ברוחות. התפתחויות של ממש במשבר העיראקי היו מעטות, אולם העיתונים היומיים התחרו ביניהם בכותרות האימה: "קבר אחים בפארק הלאומי", "חצי מנפגעי התקפות אנתרקס – ילדים", ועוד ועוד.

מבחינה סגנונית, בעיתוני הצבע, "ידיעות אחרונות" ו"מעריב", לא מחכים למלחמה – אצלם היא כבר משתוללת. מסכת האב"כ וקלסטריו המפורסם של סראם חוסיין מככבים בגליונות הצבע המבטיחים דם ותמרות עשן. הפחדה היא דרך יעילה (וקלה) למכור עיתון ולהכתיב את סדר-היום הלאומי, לפחות למשך יממה. מטבעו של סיקור עיתונאי העוסק בתהליך מתפתח ובמלחמה עתידית, הכותרות בכל העיתונים נסמכות בעיקר על הערכות והתבטאויות. באופן כללי, עבודה עיתונאית הנסמכת על הערכות ראוי לה שתהיה זהירה ומאופקת. כמעט מיותר לציין שלא זה המקרה שלפנינו. להפך, הערכות הופכות לעובדות, ואפשרויות, בעיקר אלה המפחידות, הופכות לוודאויות. לא רק הפחדה עומרת על סדר-היום. כדי לספר סיפור פשוט, כנראה מתוך ההנחה שהאזרח הישראלי אינו מסוגל להתמודד עם מציאות שאי-אפשר לנסח בשלוש מלים וועקות, בוררים העורכים את ההערכות הנוחות לתפיסת העולם שהם מייצרים בייעילות. הערכות אחרות נדחקות לשוליים.

סיקור חדשותי של מהלך בינלאומי מתגבש הוא עניין מורכב, והעיתונאים פועלים בו בתנאים קשים. לכל הצדדים המעורבים יש עניין בהבלטה של מידע מסוים: הממשל האמריקאי וממשלת בריטניה רוצים לספר על הסכנה העיראקית, האירופים מעוניינים בהערכת מצב מתונה יותר, והעיראקים מעוניינים לטשטש

איור: רוח גויני

באורח שיטתי מובלמות בעיתונים
הערכות מבהילות, ומצוות
הערכות מרגיעות יותר

▶ את האפשרות שהם מחזיקים בנשק להשמדה המונית, אך בד בבד לשמור על עמימות באשר ליכולותיהם וכוונותיהם, מטעמי הרתעה. מתנגדי המלחמה יציגו סיפור שונה מזה של המצדדים בה.

את כותרות עיתוני הצבע כבשה מגמה ברורה. כך עובדת הנוסחה, בקווים כלליים: על הסיפור שמספרות הכותרות להיות פשוט וחרים-משמעי ולייצר אפקט רגשי. הודעות, סלידה, פחד. הבחירה המועדפת על העורכים – הטלת פחד. החלוקה לטובים ורעים, תוקפן וקורבן, צריכה להיות ברורה. נשמע מוכר? ממש כמו במודל ההוליוודי.

יש לראות את הדברים בהקשרם הרחב. בשנתיים האחרונות התייצבו עיתוני הצבע לימין הממשלה, אולי מתוך תחושה שזהו הלך הרוח הלאומי. סדאם הוא נציג העולם הערבי, המאיים. העולם הזה הוא בצד הרעים. כוש הוא נציג המערב, הצד שלנו. נדמה שגם במקרה הזה שוררת הרמוניה בין העיתונות לממשלה. נדמה שהמעוררים הגדולים ביותר של המתקפה, לצד בכירי הממשל הישראלי, הם העיתונים. וזאת למרות שאם לשפוט לפי מה שהם מספרים לנו, במקרה של מלחמה עלול להיות פה רע ומר.

את הנרטיב שאומץ עליידי שני העיתונים מנסחת יפה הכותרת הבאה, שהופיעה ב"ידיעות אחרונות": "סדאם: למחוק את ישראל; הנשיא בוש נחוש: נטפל בו". ("ידיעות אחרונות", 5.9.02, כותרת ראשית). כלומר, העיראקים מאיימים על שלום ישראל ולכן מתחייב הדרו הטוב "לטפל" באיום. הערכות הפוכות, שלפיהן דווקא תקיפה אמריקאית בעיראק תגרור תגובה עיראקית נגד ישראל, לא זכו לחשיפה דומה, ובכלל זה הצהרה ברורה זו של הנשיא לשעבר ביל קלינטון ("הארץ", 1.9), שמצוטט בעיתונים הישראליים בהקשרים חשובים הרבה פחות ("קלינטון: מוכן למות למען ישראל", "מעריב", 4.8).

רוגמה נוספת: הצהרות מפורשות של העיראקים כי אין ביכולתם לתקוף את ישראל ("עזיז: לעיראק אין יכולת לתקוף את ישראל", "הארץ", 29.9) לא הגיעו לכותרות. הצהרות מלחמה הגיעו גם הגיעו, גם אם היה עליהן לעבור עריכה מגמתית. הכותרת – "עיראק מאיימת: נפגע בישראל. צה"ל: לא צריך להתרגש מהם" ("מעריב", 15.9, עמ' 2). רק בגוף הכתבה ניתן ללמוד את הקשרים המלא של הדברים: "אם ישראל תתערב במלחמה נגד עיראק היא תסבול מכה קשה ובלתי נשכחת", אומר שר המסחר העיראקי. תוכן הדברים – איום על ישראל לבל תתערב במלחמה. בכותרת, לעומת זאת, יש כמעט הזמנה למתקפה – מאיימים עלינו, עלינו להקדים מכה.

בעיתוני הצבע, בוש הנחוש הוא נותן הטון המרכזי ומי שחורג ממנו מפוקפק וראוי לגנאי. האמריקאי סקוט ריטר, פקח האו"ם לשעבר, נאם בפני הפרלמנט העיראקי בבגדד, וקרא לעיראקים לאפשר את כניסת פקחי האו"ם לעיראק, כדי להוכיח שעיראק אינה מסוגלת לייצר נשק להשמדה המונית. לדידו, מתקפה אמריקאית תהיה טעות היסטורית. תגובת מוכיר המדינה האמריקאית היתה שריטר אינו מכיר חומר מודיעיני עדכני "ולכן אינו יודע מה יש ומה אין לעיראק". תגובת "ידיעות אחרונות" היתה מרחיקת לכת הריכה יותר: "פקח האו"ם לשעבר התייצב לצד עיראק", אומרת הכותרת ("ידיעות אחרונות", 9.9, עמ' 3), ומזכירה לנו באיזה צד נמצאים המתנגדים למלחמה.

"סדאם ישתמש בנשק להשמדה המונית" ("מעריב", 19.8)

"סדאם יעביר נשק ביולוגי לפלסטינים" ("ידיעות אחרונות", 4.8)

בכל הנוגע להערכות על נכוונות או יכולתו של סדאם להרע לישראל, אימצו העיתונים הישראליים את הכלל הצה"לי: אם יש ספק – אין ספק. אלא שבצה"ל נועד הכלל לקבוע כי במקרה של ספק סכנה, ינהגו כאילו הסכנה וראית וכך יפעלו בהירות הראויה. בכותרות שלנו העיקרון התהפך: "סדאם

בוש
הנחוש הוא
נותן הטון המרכזי
ומי שחורג מאנו
מצוקפק וראוי
לגנאי

יעביר נשק ביולוגי לפלסטינים", קובעים ב"ידיעות אחרונות" ב-4.8.02. לא עשוי להעביר, לא מתכוון להעביר, לא לפי הערכות. הוא פשוט יעשה זאת. לרגע מתגנבת ללב קנאה בכשרונם של עורכי העיתונים לחזות את העתיד. במחשבה שנייה, העתיד שהם חווים קודר מאוד, ואולי אין במה להתקנא.

אם צריך, יודעים ב"ידיעות אחרונות" גם לזרוז את העתיד. בעוד שבשאר העיתונים מוטרדים מהמרוץ הגרעיני באיראן, ב"ידיעות אחרונות" כבר הושלם המרוץ: "איראן שיגרה בהצלחה טיל עם יכולת גרעינית", וזעקת הכותרת, בעמוד-הנושא "רוחות מלחמה", המעוטרת בדיוקנותיהם של סדאם חוסיין והנשיא בוש, תחת הכותרת: "האיום האיראני". מקריאת הכתבה נלמד שמדובר בטיל המסוגל לשאת ראש נפץ גרעיני. מדובר בהתקדמות במרוץ הגרעיני – אולם ראש נפץ גרעיני עדיין אין בידי איראן. בינתיים הרווחנו את תשומת לבו (ההולם בקצב) של הקורא. אז מה אם לא כל-כך דייקנו?

ב"ידיעות אחרונות" לא זקוקים להערכות מודיעין או לאיומים כדי לייצר כותרת מבחילה. גם ערך חדשותי אינו הכרחי. "מפקד חיל האוויר: נשק לא קונבנציונלי אצל שליט לא קונבנציונלי – זה מוסוכן" ("ידיעות אחרונות" 15.8). ידיעה זו הופיעה בראש העמוד הראשון, מעל לכותרת הראשית. האם הפרשנות הרעננה הזו של מפקד חיל האוויר ראויה לחשיפה כזו? או שמא התאהבו ב"ידיעות אחרונות" בשנינה הלשונית – שליט לא קונבנציונלי. העיקר, הודמנות נוספת להכחיל את הציבור – "זה מוסוכן". לאור המשקל הרב שנתנו ב"ידיעות אחרונות" להערכה המודיעינית של מפקד חיל האוויר, לא ניתן אלא לתהות על ההתעלמות הכמעט מוחלטת מרביו של אלוף אחר, שגם הוא עוסק מדי פעם בהערכות. ראש אמ"ן התראיין ב-5.10.02 לערוץ 2. הוא העריך שלעיראק אין כרגע טילים במערב עיראק (הטווח מאזורים אחרים בעיראק אינו מספיק כדי לפגוע בישראל), והעריך כנמוכה את הסבירות שעיראק תשגר טילים לעבר ישראל כתגובה למתקפה אמריקאית. המסר הכללי של דבריו – הכל בשליטה. במערכת החדשות של "ידיעות אחרונות" התעלמו כליל מהערכותו של ראש אמ"ן. את ההתייחסות היחידה לרביו ניתן למצוא בביקורת הטלוויזיה למחרת (6.10), שם נמתחה ביקורת על הלחץ ששירר רוני דניאל למול הערכותיו המרגיעות של האלוף זאבי-פרקש. "אם רוני דניאל באולפן טוב כבר לא יהיה פה. אמאל'ה", כותב רענן שקד. מול שאין ל"ידיעות אחרונות" מבקר עיתונות.

ב"מעריב" לא היתה כל התייחסות לדברי האלוף. האם נמנעים ב"מעריב" מלפרסם הערכות מודיעיניות כלל וכלל לא. באותו יום ממש מתפרסמת ב"מעריב" הערכה של גורמי מודיעין אמריקאיים ולפיה "לעיראק יש עשרות סקאדים ויכולת ביולוגית". כנראה שהערכותיו של ראש אמ"ן נחשבות פחות ב"מעריב". מובן שגם בהמשך השבוע הוסיפו לעסוק, בשני העיתונים, בהשלכות האיומות שהיו לטילים שייפלו עלינו.

מסריקת כותרות העיתונים היומיים, המסקנות ברורות: היה תהיה מלחמה, סדאם יתקוף את ישראל בטילים כהודמנות ראשונה, יש ברשותו נשק להשמדה המונית ובכוונתו להשתמש בו, וישראל? מתכוננת בעיקר לקבורה המונית. עד כמה תמונת מצב זו מועגנת במציאות? גורמי הערכה רבים מגידידים את הסבירות להתגשמותם של תרחישי האימה כנמוכה. מעל דפי העיתונים ובכלי התקשורת הערכות אלו נתקלות בספקנות לא שגרתית, או לא זוכות להתייחסות כלל.

גישה ספקנית ביחסה של התקשורת לאנשי הרשויות והביטחון היא דבר רצוי. אולם איי-אפשר שלא להתפלא על כך שאותם עיתונאים שמקבלים את גרסת צה"ל וגורמי הביטחון בכל מקרה של היתקלות עם הפלסטינים (הם רעים, אנחנו טובים, הם אשמים, אנחנו חפים) מתקשים כל-כך לסמוך על אותם גורמים בטחוניים בסוגיה העיראקית. באורח שיטתי הוכלו בעיתונים הערכות מבהילות והוצנעו הערכות "מרגיעות" יותר.

במוסף סוכות של "מעריב" מראיין יואב לימור, הכתב הצבאי, את אלוף

פיקוד העורף, האלוף יוסף מישלב. מישלב מותח ביקורת על הלחץ שייצרה, לטענתו, התקשורת בכל הקשור להערכות העורף. הוא מציע הסברים, יש לומר משכנעים (על פניהם), לרוב הטענות שהועלו בדבר המחללים בהיערכות. לטענתו לא חסרות ערכות מגן, יש עורף במזרקים והוא אפילו מעריך שמערך המקלוט יספק את הצרכים בשעת מבחן. מישלב יש אינטרס ברור להרגיע, לתקשורת – לחשוף את האמת. אם יש לעיתונאים סיבות טובות לא להאמין לדבריו של גורם מוסמך, מחובתם להביא את הרברים למשפט הציבור. בראיון, לפחות, לא מופרכים דבריו של מישלב. בעמוד הראשון של העיתון ההפניה לכתבת המוסף זכתה רווקא לכותרת הבאה: אלוף פיקוד העורף: "ייתכן שנצטרך לפנות חלק מהאוכלוסייה". כותרת הראיון עצמו כבר רחבה יותר: "ייתכן שבשלב כזה או אחר נאלץ לפנות חלק מהאוכלוסייה, אבל זה יהיה מאוד נקודתי". מישלב נשאל על-ידי הכתב מה דעתו על התוכנית של עיריית רמת-גן, לפנות אזרחים. הוא מתנגד לתוכנית. הוא אומר: "אנחנו משקיעים הרבה במיגון, כדי שאנשים יישארו... אם יהיה צורך נקודתי, נעסוק בפינוי נקודתי...". הכותרת רחוקה מלשקף את המסר העיקרי של מישלב – ישראל ערוכה היטב.

התפטרותו של פרופ' אריה אלדר משכה, בצדק, תשומת לב תקשורתית. מדובר בראש צוות מומחים אשר עסק בהיערכות לאירוע של טרור ביולוגי והתפטר מתפקידו על רקע התנגדותו של משרד הבריאות לאמץ את המלצת הצוות שבראשו עמד. ההמלצה היתה לחסן בהקדם את כלל האוכלוסייה נגד מחלת האבעבועות השחורות. ב"ידיעות אחרונות" הקדישו לפרופסור המתפטר את עמוד השער של "24 שעות" תחת הכותרת החד-משמעית: "לחסן עכשיו". פרופ' אלדר שוטח את טיעוניו על פני שני עמודים במוסף. יכול להיות שאלדר צודק? נקווה שלא. אולם דיון אחראי בסוגיה כזו מחייב איזון – אין ל"ידיעות אחרונות" הידע והסמכות המקצועית לקבוע מי צודק, ולכל הפחות על העיתון להציג באופן הוגן את הטיעונים לכאן ולכאן. עמדת מנכ"ל משרד הבריאות הובאה במשכבת, כתגובה. בנושא רגיש כל-כך, הזהירות מחייבת מערכת איזונים אחרת.

למישהו ב"ידיעות אחרונות" יש חוש נהדר לאירוניה: פחות משבוע לאחר פרסום הראיון עם פרופ' אלדר מפרסמת אותה כתבת (שרית רוזנבלום, כתבת הבריאות של העיתון) ידיעה מרכזית במוסף "24 שעות": "בעור הוויכוח על חיסון האוכלוסייה בעיצומו, מזהירה האגודה הרפואית האמריקאית: החיסון נגד אבעבועות שחורות – המסוכן ביותר". במקום לנהל דיון אחראי ולהביא את מכלול השיקולים לכאן ולכאן, מפחידים אותנו ב"ידיעות אחרונות", פעם אחת מהאפשרות שלא נחסן ובפעם השנייה מהאפשרות שנחסן. בנושא כל-כך רגיש ורציני, צריך היה לנהל דיון אחראי שמביא את עמדות הצדדים לדיון שקול. במקום זאת זועקות הכותרות דבר והיפוכו, מבלי להסמיק.

הסימנים מצביעים על אפשרות ריאליה שהאמריקאים יתקפו בעיראק, יכול להיות גם שסדאם ירצה לפגוע בישראל וינסה לעשות כן, וייתכן שאף יצליח. כל האפשרויות האלה הן רציניות וחלקן מטרידות ביותר. יצירת אווירה של אימה בציבור הישראלי מונעת דיון רציני בנושא חשוב. מאז מלחמת המפרץ הכותרות בעיתונים נעשו צבועוניות יותר, קצרות יותר וגדולות יותר. בנפרד, הוכיח אוסמה בן-לאדן לעולם שתרחישי אימה עשויים להתגשם. שנתיים של טרור קשה בישראל, בצירוף המגה-הפיגוע של בן-לאדן, הובילו את כלי התקשורת להפנים את המסר – גם התרחישים הגרועים ביותר מתממשים. בכלל, רומה שבעולם המערבי התרגלו למחשבה שהזוועה הבאה כבר בדרך. אבל, וזה אבל גדול, גם אם רברים לא סבירים מתרחשים – זה לא הופך אותם לסבירים יותר או תרידים יותר. ובכל אופן אין הצדקה לנהוג כאילו הם כבר קורים באופן שכיה. ייתכן שזוהו העתיד הצפוי לאנושות, אבל עם עתיד כזה – למה לרוץ? רומה שהעיתונות הישראלית מכסה על אחוריה – אם יקרה הגרוע מכל לא תוכלו להגיד שלא אמרנו.

זיהום אוויר

פרק נוסף, חביש במיוחד, בהתכתשות "מעריב" - "ידיעות אחרונות"

יש אירוניה בכך שימים ספורים בלבד לאחר שיעקב נמרודי, יו"ר מועצת המנהלים של "מעריב", הורשע בעבירה שיש עמה קלון על סעיף 244 לחוק העונשין התשל"ו 1977 - שיבוש מהלכי משפט, ולאחר שמאמציו של נמרודי להקל בעונשו באמצעות מכתבי המלצה מירידים ותיקים כראש הממשלה שרון ונשיא המדינה לא הצליחו למנוע את ההחלטה של בית-הדין, שמשמעותה היא שנמרודי לא ראוי לשמש יותר בתפקיד יו"ר מועצת המנהלים של העיתון - מפרסם "מעריב" כתבה ראשית מתוקשרת מאוד, הפותחת בהבלטת הסעיף בחוק העונשין שלפיו הורשע נמרודי ומדגישה את החומרה היתרה שבעבירה של שיבוש מהלכי משפט.

כמכט שני מתברר ש"מעריב" לא התבלבל וגם לא ניסה לתת דוגמה דרמטית לעיתונות אובייקטיבית. הכתבה נסבה באופן ישיר ומוצהר על המוציא לאור של "ידיעות אחרונות" המתחרה, ארנון מוסס. מבחינה מקצועית, כתבה ארוכה ומייגעת זו היא ללא ספק אחת מכתבות התחקיר הגרועות שפורסמו בעיתונות היומית בשנים האחרונות. יואב יצחק, שהיו לו בעבר הישגים לא מעטים בתחום העיתונות החוקרת, עבר כאן על כמה כללי יסוד של כתבת תחקיר. אמינה ואיכותית.

ראשית, כפי שהוא עצמו מעיד בכתבה, הוא אינו זכוב על הקיר או משקיף אובייקטיבי אלא צד, ולא סתם צד, אלא צד פעיל ולהוט שהגיש תביעות דיבה נגד מוסס (תביעות שכית-המשפט החליט לא להתערב בהן, בלשונו של יואב יצחק, ולמעשה לרחותן). אך הליקוי העיקרי נעוץ ביחס בין מטרת הכתבה לבין האמצעים שעומדים לרשות הכתב החוקר הזה. יצחק רוצה שאנחנו נקבל את התיזה שאם ארנון מוסס אינו מורשע בבית-המשפט ויושב בכלא, זו תוצאה לא של נקיון כפיו אלא של כוחו העצום. אך בכתבה אין מסר מוצק של עובדות המשכנע בצהקת הטענה הזו. כל אדם סביר יכול להניח שמו"ל של עיתון מונופוליסטי, המרכז כידו כוח עצום שביכולתו להשפיע על המוניטין של אישים ומוסדות, מסוגל מבלי להתאמץ, אפילו מבלי לנסות, לזכות ביחס מועדף מצד גורמים שונים. כתבת תחקיר על אדם כזה יכולה להיות חשובה ומשכנעת רק אם הכותב מצליח להוכיח שמעבר למצב העניינים הצפוי, יש עובדות המצביעות על שימוש ישיר וברוטלי מצד המוציא לאור בכוח שכיריו כדי להשיג טובות הנאה אישיות תוך הפרה של החוק. בכתבה הנדרגת לא הובאו עובדות נחרצות להוכחת ההנחה הזו, אלא בליגל של שברירי עובדות, חלקים של גרטיבים, רמזים וסיפורים ממחותרים, שאינם מצטרפים יחד לטענות חרושות כבדות משקל.

ובכנהא עובדה שקליעים חדרו לכיתה של מיכל, רעייתו לשעבר של ארנון מוסס, בזמן החליך המשפטי ביניהם בעת שהותה בארה"ב, אך יש מרחק גדול בין האירוע הזה לבין ההאשמה המרומזת המופיעה בכתבה, כאילו המו"ל של "ידיעות אחרונות" עומד מאחוריה בכתבתו חושף יואב יצחק חוסר מודעות לכלל זהב שמדרוך כל חוקר רציני לכל אירוע וכללים להיות פירושים לגיטימיים אחדים עד שהעניין מתברר, וגם אז לא תמיד המסקנה היא נחרצת. לכן, במצבים של אי ודאות או חוסר ידע, הרצון ליצור דימוי של קשר סיבתי חריג משמעי איננו הגון.

מצוקתו של יצחק כתחקיר, הנשען על מצע עובדות לא מוצק דיו, באה לידי ביטוי בכתבה בכמה אופנים. יצחק מאשים, למשל, את בנק לאומי שפעל מול לקוחות מוכל מוסס באופן שכא לשרת את רצון הלקוח הגדול שלו, ארנון מוסס, על חשבונה. על פניה, ההאשמה נראית סבירה למדי, אך תגובת הבנק המובאת בכתבה נראית משכנעת לא פחות. כתבה איכותית

אינה משיגה את מטרתה באמצעות הכלל שאם זורקים בוך על מישהו, משהו תמיד נרסק, עליה לשכנע את הקורא שיש כאן בוך ולא מים בלתי מזוקקים. גישתו של יצחק מתאימה לסגנון של כתבות בעיתונות צחוה, לא בעיתון המכבד את עצמו.

יואב יצחק מבקש בכתבתו לשרטט דיוקן מלא של ארנון מוזס, לתאריו כחמקן, כאישיות כוחנית וכדומה, ויכול להיות שאבחנות אלה נכונות, אך הכותב אינו מבסס אותן מספיק. נראה שהוא חש בכך בעצמו ולכן הוא מרשה לעצמו להיכנס כפסיכולוג מדופלם לעמקי נפשו של מושא הכתבה ולקבוע שהתנהגותו מוסברה על רקע טראומה שעבר, כביכול, כשהיה מעורב בתאונת דרכים בנערותו. ואולי הוכיח יצחק את הדבר כדי להשחיר עוד יותר את דמותו של מוזס. בכל מקרה, אין לתאונה (שבה הועמר אביו לדין והורשע) ולהתנהגותו כמו"ל ולא כלום. לפסיכולוגיה בגרוש הזו מצטרפת הפרדה בוטה נוספת של כללי עיתונאות מקצועית: הגיסון להשתמש בהשקפות של שופט בורה, בנושא הכללי של ביוור הבעלות בעיתונות הכתובה, כדי להסיק מהן לאן הוא עשוי להוביל את פסק הבוררות בסכסוך הגירושים שבין ארנון מוזס לאשתו.

כל עיתונאי מכיר את הכלל המפורסם שמציג ה"ניו יורק טיימס" לעיתונאים העובדים בו: "זכור, אתה לא הסיפור ולא חלק מהסיפור". הכלל הזה אינו מודריך את יואב יצחק במקרה הנדון: קטע שלם בכתבה מאזכר את ספריו, את אתר האינטרנט שהוא מנהל ואת מלחמותיו הפרטיות נגד מוזס (כשם "הגילוי הנאות"), לא פחות מטוריד שבקטע "תגובות" המופיע בסוף הכתבה לא מוכן יצחק להשאיר, כמקובל ברד"כלל, את השטח הקטן להבאת דבריהם של מושאי כתבתו; הוא מתערב בגרסתם ומשיג עליה.

האם למרות הליקויים האלה (ואחרים) יש בכתבה הזו עניין ותועלת לציבור?

התשובה היא חיובית.

הכתבה מזכירה לקוראים שיש מונופול בעיתונות הכתובה בישראל, שיש מו"לים כוחניים בשני העיתונים הגדולים ומחזקת את הרושם שאין הם כוחלים בכל שימוש שהם יכולים לעשות בעיתונות כדי להטיל רפש זה בזה. עם כל ההכדל החשוב בהתנהלות שני המו"לים (נמרודי הורשע ומוזס לא), המצב בעיתונות הכתובה בישראל מעורר פרסונליזציה של העיימות בין שני ענקי התקשורת במקום תחרות המשכיחה את עיתונותם.

יואב יצחק מסב תשומת לב למאבקים על חלוקת הבעלויות ב"דיעות אחרונות" ועל התפתחויות אפשריות כתחום זה יש במידע הזה עניין ציבורי ממדרגה ראשונה, ומשום כך זה, אולי, החלק החשוב בכתבה גם תהליך מינוי קרוב של עורך חדש לעיתון המונופוליסטי במדינה הוא פריש מידע חדש ומעניין, אם אכן יש דברים כגון.

למרות צדדים חיוביים אלה בכתבה, יש מבחינה ציבורית צד טרגיקומי ככך שבמקום לקבל כתבת חקור מלאה ומפורטת, שהיא כה רחוקה וחשובה לבחינת התנהלותו של מו"ל העיתון הגדול במדינה, קיבל הקורא לא יותר מאשר פרק נוסף בחתגושוש אישית לא נקויה בין מו"ל "מעריב" לבינו. ■

יוון אזרחי הוא פרופסור למדע המדינה באוניברסיטה העברית ועמית מחקר בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

במקום להציע לקורא תמונה מלאה ואמינה של התנהלות ארנון מוזס כמו"ל יידיעות אחרונות, התרכז יואב יצחק בחשיפת פרשה מחייו הפרטיים ולא שכנע שיש לה קשר לאופן שבו הוא ממלא את תפקידו הציבורי

"בלעדי" מבטאת לא רק הישג עיתונאי מרשים וערכה לעלייה באחוזי המכירות, אלא גם סנוקרת כואבת למתחרים ב"מעריב". לרברי מקורות בעיתון, מאז שאמנון דנקר התמנה לעורך "מעריב", לפני כשנה, גברה התחרות בין שני העיתונים והגיעה לרמה שלא נודעה כמוה מאז חצה עזריאל קרליבך את הכביש. פרישתו של רכז הכתבים, ורן לשם, שהתמנה לאחרונה לתפקיד ראש אגף החדשות ב"מעריב", רק הוסיפה שמן למרורה. לשם הוא אדם אהוד במערכת "ידיעות אחרונות" ועיתונאים צעירים מהעיתון בחרו ללכת בעקבותיו. "זה הפך לעניין של אגו", מתאר גורם בכיר ב"ידיעות אחרונות" את המצב. "מאז המהפך ב'מעריב' והעזיבה של לשם הסיפור של הבלעדיות ב'ידיעות אחרונות' נהיה מוטריף לחלוטין. כשב'מעריב' מתפרסמות ידיעות בלעדיות, יש במערכת ממש תחושה של יום אבל. אנשים לוקחים ללב ורואים את זה כסוף העולם. יש תחושה שעל 'ידיעות אחרונות' השתלטה כביכול איזו רפיסות ושאינו מספיק

בגליון יום הכיפורים האחרון של "ידיעות אחרונות" אמור היה להתפרסם ראיון בלעדי עם דוברת צה"ל החדשה, רות ירון. כתבת העיתון שנשלחה למשימה המתונה לירון מחוץ למשרדה, כאשר אחד העורכים התקשר אליה בכחילות והודיע לה שהראיון מבוטל. כך החל מסע הנקמה של "ידיעות אחרונות" נגד ירון. הדוברת החדשה הצליחה לעורר את זעמו של העורך הראשי, משה ורדי, בשל התנהלותה בכל הנוגע לראיונות החג של הרמטכ"ל החדש, משה (בוגי) יעלון, ירון, כך טוענים ב"ידיעות אחרונות", לא קיימה את הבטחתה להעניק להם ראיון בלעדי ראשון עם הרמטכ"ל למוסף החגיגי של ראש השנה. לדידם של עורכי העיתון הנפוץ במדינה, זה מעשה בלתי נסלח. כתוצאה מכך שורר נתק מאז ראש השנה בין "ידיעות אחרונות" לבין ירון ויחסי העבודה

עם יחידת דובר צה"ל מתנהלים בקורקטיות המחייבת כלבר ולא יותר מכך. מלבד פגיות רשמיות לקבלת תגובה, אין זכר לקשר הידידותי והקולח ששרר בין בכירי העיתון לבין דוברי צה"ל בעבר. ירון, אגב, לא נשארה חייבת. בגליון "סופשבוע" של "מעריב" מה 11 באוקטובר, כחודש לאחר כיטול הראיון עם "ידיעות אחרונות", הופיע ראיון בלעדי ונרחב עמה.

מי שרוצה להבין מה בדיוק קרה בין "ידיעות אחרונות" לבין ירון צריך קודם לכן להחליט למי הוא בוחר להאמין. כמו בכל ראשומון, גם כאן רבק כל צד בגרסתו. עלפי הגרסה של "ידיעות אחרונות", ירון שוחחה עם משה ורדי שבועות אחרים לפני ראש השנה והבטיחה לו ראיון ראשון בלעדי עם הרמטכ"ל החדש. ב"ידיעות אחרונות" טורחים לציין כי ירון אמרה במפורש ש"מעריב" יאלץ להסתפק בסיוור בשטח עם יעלון, שוודאי יספק לו כמה כותרות וציטוטים עסיסיים, אך לא ינגוס באופן ממשי בבלעדיות הראיון שהובטחה להם. "כמה ימים לפני המועד שנקבע לראיון", סיפר אחד מהבקיאים במתרחש ב"ידיעות אחרונות", "ורדי ראה בעיתון 'הארץ' הפניה בשער לראיון עם יעלון שעומד להתפרסם במוסף שבוע לפני החג. הוא התקשר לירון והיא אמרה שבסך-הכל מרובך בראיון ישן שנערך עם יעלון עוד לפני שמונה לתפקיד הרמטכ"ל. היא גם טענה שבשיחה הקודמת היא יידעה אותו לגבי הכוונות של 'הארץ' לפרסם ראיון כזה. כשוורדי ראה את הראיון עצמו, הוא התעצבן, משום שהיה ברור שלא מרובך בראיון ישן. היו בו התייחסויות

ברורות לאירועים שהתרחשו מספר ימים קודם לכן". ירון מוסיפה גם עכשיו לטעון שוורדי ידע על הראיון הצפוי ב"הארץ". בשל כך היא מסרבת להיענות לדרישת "ידיעות אחרונות" להתנצל.

ורדי הוא אדם שלא כדאי להרגיז אותו, וירון למדה זאת על בשרה בדרך הקשה. התגובה הנועמת של "ידיעות אחרונות" לא איחרה לבוא. מלבד הביטול המידי והפתאומי של הראיון עמה, פתח העיתון במתקפה כוללת על הרמטכ"ל ועל יחידת הדוברות של צה"ל. רוגל אלפר, מבקר התקשורת של "הארץ", תיאר בטורו השבועי את "העונש", כהגדרתו, ש"ידיעות אחרונות" הטיל על הרמטכ"ל: בעיטה אל מחוץ לחיקו החמים של הקונסנזוס הישראלי. בשבוע שלאחר ראש השנה יכלו קוראים חרי עין להבחין בסממנים: טורו של ב. מיכאל, שעסק רובו ככולו בביקורת על יעלון, זכה באורח חריג להפניה גולטת בשער העיתון; נזיפה שהטיח שר הביטחון בנימין נתניהו על ראש המטה; ראיונות "חמישה ימים להסביר את הטעויות", התנגוסה בכותרת ראשית שמנה; ראיונות חג בלעדיים עם בכירים אחרים בצה"ל בוטלו, וההודעות לעיתונות של דוברת צה"ל לא הופיעו מעל רפי העיתון.

כדי להעריך את עוצמת הזעם ב"ידיעות אחרונות" יש להבין, תחילה, את החשיבות שמייחסים שם לבלעדיות. ידיעה הנושאת את הלוגו האלכסוני

עיתון שמראה לכולם

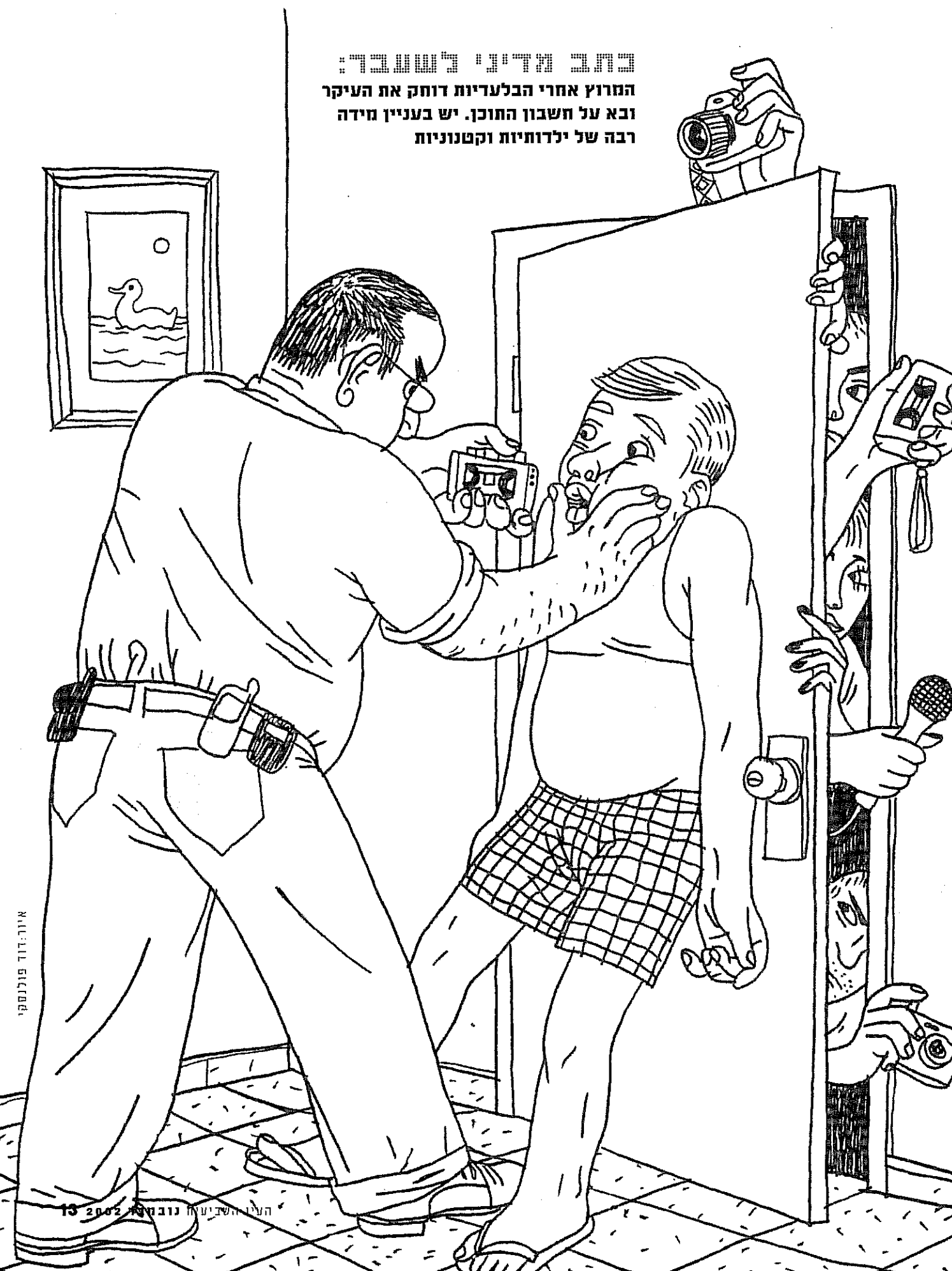
הטיפול שנתן "ידיעות אחרונות" לדוברת צה"ל ולרמטכ"ל הוא דוגמה אחת ליחסו לסיפורים בלעדיים המופיעים אצל המתחרים. יש דוגמאות נוספות

סיפורים בלעדיים. האווירה היא קשה, יש צעקות על כתבים שכביכול לא מספקים את הסחורה. הלחץ גורם לאנשים להשתמש בכל האמצעים כדי להשיג בלעדיות, כולל עבירות אתיות".

מסכים כתב מריני לשעבר. "היו מקרים שבהם פגיתי למרואיינים שסיפרו שהמתחרים איימו עליהם שלא יתראיינו לאף אחד אחר. אני מכיר אנשים שהתקשרו אליהם בחמש בבוקר והתחילו להפעיל עליהם לחצים להתראיין בנוסחה: אם לא תסכים, אז אני אראג שלא יראו ולא ישמעו אותך בשום כתבה או מאמר אחר. פוליטיקאים שומעים מעיתונאים משפטים כמו: אם לא תעזור לי עכשיו, אז אני לא אעזור לך כשתקים מפלגה חדשה ותצטרך אותי כדי לסקר אותה. המרוץ אחרי הבלעדיות דוחק את העיקר ובה על חשבון התוכן. התוצאה היא שידיעות שהן בלעדיות, מנופחות וזוכות לכותרות ראשיות בעיתונים ובמהדורות החדשות בטלוויזיה, גם אם התוכן שלהן לא בהכרח מצדיק זאת. יש בעניין מידה רבה של ילדותיות וקטנוניות. כלי התקשורת שהביא את הידיעה או הראיון הבלעדיים מפמפם אותם כלי הרף, בעוד שכלי התקשורת המתחרים מתעלמים מהידיעה או הראיון לחלוטין, כאילו הם לא פרסמו כלל".

לא קל להגדיר את הגבולות האתיים של המרוץ אחרי הבלעדיות. סיפורים ברבר שימוש באימים ובהפחדות כדי לשכנע מרואיין או מקור לספק בלעדיות

כתב מדיני לשעבר:
המרוץ אחרי הבלעדיות דוחק את העיקר
ובא על חשבון התוכן. יש בעניין מידה
רבה של ילדותיות וקטנוניות

איור: דוד פולנסקי

נפוצים בקרב אנשי המקצוע. אבל גם הרכבים הלגיטימיות כביכול שכתבים נוקטים כדי להשיג בלעדיות הן מניפולטיביות וכרוכות בניצול ציני של מושא הכתבה ובהפצת חזאי אמיתות. ביולי האחרון פורסמה במוסף 7 ימים של "ידיעות אחרונות" כתבת שער על ראש הממשלה לשעבר אהוד ברק. הכתבה שרטטה דיוקן לא מחמיא של אורח חייו של ברק לאחר הפרישה מהפוליטיקה. ברק הצטייר בכתבה כפוליטיקאי לשעבר המרוויח מיליוני דולרים מהרצאות שהוא נושא ברחבי העולם, בזמן שמדינת ישראל קורסת כתוצאה ממהלכים שעשה בעת שכיהן בראשות הממשלה. הכתבה פורסמה ימים מספר לאחר שברק העניק את הראיון הראשון שלו בתקשורת

התקוד בביד בידיעות אחרונות

מאז ההפך ב"מעריב" ומעברו של רון לשם, רכז הכתבים שלנו, לעיתון המתחרה, הסיפור של הבלעדיות בעיתון שלנו נהיה חוטף לחלוטין

הישראלית מזה שנה וחצי לתוכנית "פוליטיקה" של רן מרגלית. עד אז היה ברק אחד ממושאי הבלעדיות הנכספים ביותר בארץ. סירובו העיקש להתראיין הפך אותו למשאת נפשם של עיתונאים רבים. "כמה שבועות לפני פרסום הכתבה ב"ידיעות אחרונות", מספר אחד מעורביו הקרובים של ברק, "התקשרו ללשכה של ברק מהעיתון וביקשו לראיין אותו לצורך תגובה. בשל שיקולים מנהלתיים הודענו שברק אינו יכול להתראיין. כתגובה נאמר לנו שבשלב זה הכתבה מציגה תמונה מאוזנת, אך אם נסרב להתראיין, זה יעורר מתיחות במערכת והאיזון בכתבה עלול להתקלקל. ענתי שעל אף האיום המרומז שבדברים, הראיון עם ברק יכול להתקיים רק במועד שיהיה לו נוח. בסוף באמת ברק התראיין, אבל רק לאחר שידור הראיון עם מרגלית. כתוצאה מכך, הדברים שלו לא קיבלו ביטוי והכתבה היתה לטעמנו מאד חרצרדרית ומלאה אידיוקים".

לא רק פוליטיקאים נחשפים לשיטות כוחניות ודורסניות להשגת בלעדיות. אזרחים פשוטים שנקלעו למרכזה של התעניינות ציבורית בעקבות טרגדיה אישית שאירעה להם, אינם חסינים מפניהן. כך, למשל, אירע לפרחיה אשכנזי, אמו של דורון אשכנזי, בעלה של עופרה חזה. כזכור, חזה מתה בבית-החולים שיבא בפברואר 2000 מסיבוך נדיר של מחלת האיידס. לאחר מותה התגלע סכסוך מתוקשר בין אחיותיה לבין בעלה, שנסב בין השאר על צוואתה. דורון אשכנזי נמצא מת בביתו בערב ליל הסדר, תשעה חודשים לאחר מותה של אשתו. זמן לא רב אחרי כך, בספטמבר 2000, התראינה אמו באופן בלעדי ל"ידיעות אחרונות". ראיון בלעדי נוסף נערך עמה באוקטובר האחרון, שבועות אחרים לאחר שהחל המשפט על ירושת חזה. לרבריה, היא נחרה להתראיין ב"ידיעות אחרונות" דווקא משום שהעיתון הרבה להכפיש את שמו הטוב של בנה. "עשו למשפחה שלנו עוול וכל הזמן כתבו על דורון שקרים נוראיים", היא מספרת. "נחרדנו לשתוק ולא להגיב, כי כך דורון ביקש והחלטנו

לכבד את רצונו גם לאחר מותו. העיתונאים הפעילו עלינו לחץ ואמרו לנו שזה שאנחנו לא מגיבים גורם לנו להיראות רע. בסוף לא יכולתי יותר לקרוא את ההשמצות בעיתונים והסכמתי להתראיין. בחרתי בעיתונאית

יהודית יחזקאלי משום שהיא שוחחה פעם עם דורון ואני נותנת אמון במי שדורון סמך עליה. אין לי טענות אליה, היא היתה בסדר גמור. הכעס שלי מופנה אל הסיקור של כל הפרשה של עופרה ודורון מתחילתה ועד סופה". אשכנזי נפגעה במיוחד מכותרת שהתפרסמה ב"ידיעות אחרונות" לפני כחודש, ולפיה "דורון הדביק את עופרה באיידס בכוונה". "מתחת לכותרת, באותיות קטנות, היה כתוב שזו טענתה של שולי, אחותה של עופרה, ולא עובדה מוגמרת. אבל מי קורא את האותיות הקטנות?" שואלת קובלת אשכנזי.

לא תמיד צריך לעבוד קשה ב"ידיעות אחרונות" כדי להשיג בלעדיות. לפעמים ניתן רק להסתמך על המורא ששמו של העיתון הנפרץ במדינה

מטיל על שומעיו. מספר רובר לשעבר: "במערכת השיקולים שלי, וגם של רוכבים אחרים, היינו לוקחים בחשבון את העובדה ש"ידיעות" הוא העיתון עם הרייטינג הגבוה ביותר ולכן הוא קיבל הרבה פעמים בלעדיות. העובדה שמדובר בעיתון הגדול והחזק מכולם שיחקה תפקיד נכבד".

מי שמכיר את הרגישות של "ידיעות אחרונות" לבלעדיות יכול לעשות בה שימוש לצרכיו. העיתונאי רון מיברג גרם בחודש אוגוסט האחרון מבוכה רבה למימי רוזנטל, הבוס שלו מתוכנית "המוסף" בערוץ 8, לאחר שהעביר ל"סופשבוע" של "מעריב" ראיון שרוזנטל הבטיח באופן בלעדי ל"ידיעות אחרונות". רוזנטל ומיברג ערכו את הראיון עם רחל, אשתו של רחבעם זאבי, כדי לשדר אותו בתוכניתם. כד בכד הציע רוזנטל את הראיון גם ל"ידיעות אחרונות". כדי לא לפגוע בבלעדיות של "ידיעות אחרונות", סיכמו רוזנטל ועורכי העיתון שהראיון ישודר בטלוויזיה ביום שישי שבו הוא יפורסם במוסף "שבועה ימים". בינתיים

התגלעו חילוקי דעות בין מיברג לרוזנטל על עניינים כספיים. מיברג, שלא הכחיש כי פעל מתוך יצר נקמנות, העביר את הראיון למוסף "מעריב". הראיון פורסם לבסוף באותו מועד בשני המוספים, של "ידיעות אחרונות" ושל "מעריב". הסכסוך המחיש שוב את כובד המשקל שמייחסים שני העיתונים לבלעדיות.

בחזרה לעימות בין דוברת צה"ל למשה ורדי: ב"ידיעות אחרונות" מכחישים, כצפוי, את הטענות שהעיתון עורך לירון "זוכר" כדי להעמיד אותה במקומה וללמד אותה לקח. "ירון היא לא איזו טירונית תמימה. היא היתה שש שנים דוברת השגרירות בושינגטון ויש לה הרבה ניסיון בעבודה עם עיתונאים", אומר גורם המקורב לוורדי. "היא שיקרה לוורדי וזה מה שהרגיו אותה, לא ההפרה של הבלעדיות. מבחינתנו, הרמטכ"ל יכול להעניק ראיונות בלעדיים למי שהוא רוצה, רק שלא ישקרו לנו". בעיתון מכחישים גם את הטענות בדבר התנהלות כותנית ויהירה בכל הנוגע להשגת בלעדיות. גורם בכיר בעיתון, שביקש להישאר בעילום שם, אומר: "זה לא נכון. מובן שאנחנו תמיד שואפים להציג בפני הקורא מידע באופן בלעדי, אבל מעולם לא פעלנו באמצעות איזמים או תוקפנות. "ידיעות אחרונות" הוא עיתון חזק, אבל אנחנו משתדלים לנהוג בענווה ולא כיהירות ובתוקפנות". כאשר לאמירות שלפיהן התחרות בין שני העיתונים התריפה מאוד מאז שדנקנר התמנה לעורך "מעריב", הגיב הגורם כך: "אין שחר לרברים. התחרות בין שני העיתונים קיימת כבר שנים רבות. זוהי תחרות חזקה וקשה, אבל אין בסיס לטענה שהיא החרפה לאחרונה".

כך או כך, נראה ש"ידיעות אחרונות" יוצא נשכר מהמהומה. מערכת הביטחון כולה נראית כאילו התגייסה למאמץ לרצות את העיתון. נסיונות השידול והחיזור כללו גם מספר הבטחות לראיונות בלעדיים בעתיד. "היו כמה טלפונים משר בכיר בממשלה", סיפר גורם המקורב לאירועים

האזרם התקוד בביד בידיעות אחרונות

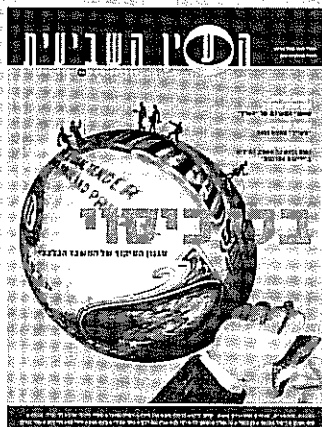
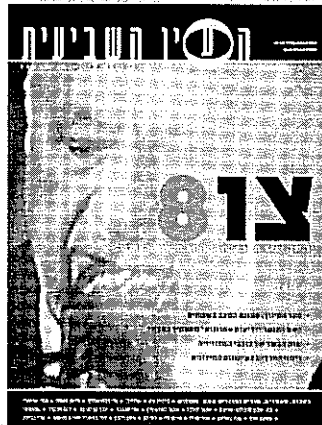
"ידיעות אחרונות" הוא עיתון חזק, אבל אנחנו משתדלים לנהוג בענווה ולא ביהירות ובתוקפנות

ב"ידיעות אחרונות", "שביקש שנסיים את הפרשה הזו, והוסיף שאם אנחנו רוצים ראיונות בלעדיים עם אישים חשובים ממערכת הביטחון, כולל הרמטכ"ל, הוא יכול לסדר את זה. התשובה שלנו היתה שאנחנו לא רוצים כלום". בינתיים ממשיכים ב"ידיעות אחרונות" להפגין קשיחות, אך יש להניח שבכוא העת מיישום שם לא ישכח לפרוע את השטר שכתב אותו שר. דוברת צה"ל סירבה להתראיין לכתבה זו והסכימה לומר רק כי "קשרי העבודה בין טיבת רובר צה"ל לאמצעי התקשורת הינם מקצועיים וענייניים. אין לנו עניין להגיב על רכילות", גם ורדי סירב להגיב על הדברים. ■

חנר נוטמן היא דוקטורנטית בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל-אביב

העין השביעית

כתב עת לענייני עיתונות ותקשורת

"העין השביעית" היא במה לעיתונאים המופרדים מהרמה המקצועית ומהאתיקה של התקשורת הישראלית. זהו כתב העת היחיד בו תמצאו התבטאויות מעמיקות על הקשר בין פוליטיקה לתקשורת, על מאבקים בין העיתונאים, על יחסי מו"ל-עיתונאי, על ניגוד אינטרסים, זכות הציבור לדעת ועוד.

להזמנות: טלפון: 1-800-20-2222 פקס: 02-5631122

ניתן להכוש את גליונות "העין השביעית" בכל חנויות "סטימצקי" ו"ספרני"

בסוף החודש יפוג תוקף החוזה שבין חברות הכבלים לרשת סי.אן.אן ושירותי הרשת יודרו מהאוויר. הצדדים לא הצליחו להגיע לעמק השווה בקשר לתעריפי השירות. המועצה לשירותי כבלים ולוויין, נציגת הציבור שאמורה לדאוג לצרכיו, משכה ידה – לא שהן היו שקועות בעניין יתר על המידה – והודיעה כי מדובר בשיקולים מסחריים, והיא לא יכולה לאלץ את חברות הכבלים לשלם יותר. זה עסק, וכך יש להתייחס אל הדברים. וחוזי מזה, בכתב הזכויות שעל-פיו פועלים שירותי הלוויין והכבלים לא נאמר שחובה עליהם לשרר את סי.אן.אן. נאמר רק שהם חייבים לשרר שירותי חדשות בינלאומיים, ואת זה הם עושים, מה גם שהוסיפו השנה את רשת "פוקס", ובכך הניחו את רעתה של המועצה.

בסוף החודש ארד מרשימת המנויים של חברת "ערוצי זהב" ואעבור ל"יס", שככל הידוע, אינה מתכוונת לבטל את ערוץ סי.אן.אן. כשהודעתי על כך לנציגת השירות של "ערוצי זהב" לפני שבועות אחרים, היא לא נשמעה מופתעת או מוטרדת במיוחד. "אבל הוספנו את 'פוקס'", אמרה. מחמת הנימוס לא אמרתי לה מה דעתי על העסקה. סי.אן.אן היא צדיקה קטנה מאוד. הדיווחים שלה מישאל מוטיס ומרגיו. ההבדל בין פלסטינים ש"נהרגו" מאש חיילי צה"ל לבין ישראלים ש"מתו", "לדברי הישראלים, מהתקפת טרור" – גם כאשר הצילומים שהם עצמם מביאים מהמקום אינם מותירים מקום לספק באשר לזוועה – אכן מרגיז ואינו מהווה דוגמה לעיתונות נאותה. גם אוניגו מתחדדות, ואם בעבר התייחסנו אל הדיווחים הישירים שלהם מזירות עימות אחרות בעולם כאל עדות מהימנה וכאל מקור מידע שאין בלתו, היום מותר לנו לפקפק גם במידת ההגינות בשירותים שלהם מאפריקה או מדרום אמריקה. אך גם דיווח לקוי טוב מאי דיווח ככלל, והצורך בחידוד האוונטיים לניואנסים הדקים בוודאי לא מוזק בשום מקרה. הסטת הזרקות מהציר הקבוע של אמריקה-מערב-אירופה אל דרום אסיה ואפילו – לא ייאמן! – לאפריקה, חשובה גם אם עושים זאת רק בהצצה תוך כדי זפופ מהיר ולא משתהים ללמוד את כל הפרטים. סי.אן.אן חיונית לכל מי שרוצה לדעת מה קורה מחוץ לגבולות הצרים שלנו, וגם לדעת מה חושבים עלינו שם בחוץ, לא רק האוהדים האוטומטיים, אלא גם – ואולי בייחוד – מי שמתייחסים אלינו כמעט כאל מטרד בנוף.

אלא שלא אופן הסיקור של האירועים בשטחים הוא שגרם לחברות הכבלים להפסיק את שירותי סי.אן.אן בארץ. לכל היותר, זה היה שימוש ציני כדי לעשות דהילגיטימציה של הרשת בעיני הצופים בארץ, שממילא לא מגלים סובלנות יתרה לדעות אחרות. העניין היה כסף, כאמור, בין 1.5 מיליון דולר שרורשת "פוקס", ל-10-12 מיליון שרורשת סי.אן.אן. וזה הרבה כסף, בלי ספק.

ואשר לתחליף – אני נשבעת, נתתי ל"פוקס" הזדמנויות רבות. למרות הרתיעה הראשונית מהרגלים המתבררים ברקע בכל שיחה סתמית ככל שתהיה, אך ורק משום שהיא מתקיימת בשידור חי (משל למה הדבר דומה? לתקיעת חצוצרות בכל פעם שמעלים לשידור ברשת ב' פוליטיקאי זניח מהשרות האחוריות של הכנסת), והסמאות המקוממות בנוסח "אמריקה במלחמה", הורתי אל הרשת

שוב ושוב, מתוך אותה גישה, שמוטב לדעת מה מעסיק אותם שם בחוץ, יהיה הסגנון אשר יהיה. אבל, אני מודה, כשלת. "פוקס" אינה רשת בינלאומית, אלא רשת אמריקאית מקומית, שמציצה מפעם לפעם גם החוצה, אבל רק כשקורה משהו שקשור בדרך זו או אחרת לאמריקה. כשמדובר בהיסטריה בגלל גל רציחות מפחיד באזור וושינגטון, העבודה שלהם מעוררת הערכה, ואפילו קנאה. לעומת זה, כשהם מתעסקים ימים על ימים במבצע חילוץ הירואי של כורים ממכרה, ומתעקשים לסחוט את הלימון הזה גם ימים לאחר שהמחלצים והמחולצים חזרו הביתה בשלום, זה מביך. אבל כליכך אמריקאי. מבחינה זו, "פוקס" אינה שונה מרשתות אחרות, שבארץ רק מיני גורדוס זוכה לצפות בהן, ואילו מי שמבקר בארצות-הברית לומד להיגמל מהן במהירות. הקרתנות, ואתה הטון הצוחני והנרגש תמיד ושביעות הרצון העצמית של השדרים, היודעים תמיד מה נכון ומה לא, ומה טוב ומה רע ומדוע, ומגלים מעט מאוד סבלנות למי שחושב אחרת – אלה הם למעלה מכפי כוחי. שלא לדבר על המניפולציות הזולות. מי שמדווח על המשבר הפיננסי בוול-סטריט תחת הכותרת הצעקנית "מחיר החופש", מייחס לצופה מעט מאוד אינטליגנציה, ואולי הוא יודע למה. האומנם פרשות ההונאה הגדולות ב"אנרון" וב"וורלדקום" קשורות למלחמה החשובה כליכך בטורז' ואולי, בעצם, לא מדובר כאן בזולזל באינטליגנציה, אלא בהעברת מסרים חתרנית של ראשי "פוקס" לצופים בנוסח "שימו לב, עובדים עליכם בעיניים!"? אבל מבט נוסף בשירותים מבטל מיד את האפשרות המופרכת הזאת: שום אירוניה עצמית ושום פקפוק אין שם.

השירותים שלהם מחוץ-לארץ, וכיחוד מן המזרח התיכון, מתאפיינים בעיקר בחוסר עניין בולט.

כרמית גיא

נשבר לי

הדיווחים נשמעים "נכונים", "בסדר", בשעות של פיגועים הם אפילו מגלים אמפתיה, אך הסכסוך הישראלי-פלסטיני מעניין אותם אך ורק מבעד לעיניהם, כחלק מהקמפיין נגד הטרור, למשל, ולא כסיפור עיתונאי בינלאומי ראוי, המחייב כניסה לפרטים ולמורכבויות. השאלות בפי השדרים נשמעות כקלישאות חבוטות, ותמונת העולם שהם מציירים לצופים שלהם פשטנית ומעליבה. "אנחנו מדווחים - אתם מחליטים", איוו ססמה פרימיטיבית.

עכשיו מציגים לנו את הרשת הזאת כתחליף לסי.אן.אן. ודורית ענבר, יושבת ראש מועצת הכבלים והלוויין, אומרת: "מה אתם רוצים? זה עסק, ואני לא יכולה לומר לאנשים האלה להפסיד". טעות, גברת ענבר. זה בריוק תפקידך בחיים, לפחות כל עוד את בתפקיד הזה, לייצג אותנו בעימות בין הצורך שלהם להרוויח, לבין הצורך שלנו לקבל מוצר ראוי תמורת מאות השקלים שאנחנו משלשלים לכיסיהם מדי חודש בחודשו. הרי הצרות הכספיות שאליהם נקלעו בעלי הכבלים לא נגרמו בהכרח בגלל השקעות מופרזות בהפקות מקור חלילה, אלא מהשקעות כושלות ומכעיות ניהול. שידור, צריך כנראה להזכיר, זה לא רק עסק, זה זכיון שהאנשים האלה קיבלו מן המרינה. ערוצי השידור הם משאב לאומי, כך אתם טורחים לציין. מכאן, שיש לכם הרבה מה לומר.

העלייה של הכבלים לאוויר, לפני כעשר שנים, ציינה מהפכה גדולה של תוספת עשרות ערוצים והעשרת המבחר והגיוון בצופה. אך החירוש פג במהירות, ומתוך עשרות הערוצים נותרו רלבנטיים ערוצים ספורים בלבד. כמה פעמים צפיתם בשלושת הערוצים התורכיים, בערוצים ההודיים, בכל אחד מחמשת הערוצים הצפון-אפריקאיים, ובכל הערוצים ה"ייעודיים" למיניהם? הכבלים רואגים אפילו לעובדים הזרים מרומניה, אבל גם הקרבה המיוחדת שלי לשפה ולתרבות ההונגרית לא משכנעת אותי לצפות בערוץ ההונגרי. מה נשאר? "הסדרות הטובות בעולם" ואופרות סבון אמריקאיות ודרום-אמריקאיות, סרטי קולנוע לא משהו, כמה ערוצי מוזיקה וספורט. וערוץ שמונה, עלה התאנה האולטימטיבי.

ערב הקמתם דרשו הכבלים - וקיבלו - חסינות מפני תחרות, מחמת ההשקעות הגדולות שהיו להם בתשתית. את החסינות הזאת הם ניצלו לעשיית הון עתק בשנים הראשונות לפעולתם, תוך התעלמות שבשתיקה מצד הרשויות מכך שלא עמדו בדרישות שהוצבו להם. פריסת התשתיות בשטח נמשכה הרבה יותר מחמש השנים שגרשמו בזכיון. יישובים קטנים ומרוחקים ולא רווחיים לא יכלו להתחבר לרשת, ולא נותר להם אלא לקרוא על המהפכה התקשורתית בעיתונים ולהרגיש מחוץ לעניינים. גם ההשקעות בהפקות מקור נרחו שוב ושוב, וכל חידון רלווה באולפן נחשב להפקה מקורית. בעלי חברות הכבלים צחקו כל הדרך אל הבנק. רק לפני שנתיים, כאשר הצטרף הלוויין לתמונה ונוצרה תחרות, לפתע פתאום והשלמה פריסת הכבלים לכל הארץ. התחרות הזאת גם גרמה להזרמת הון רב לרכישת תוכן, אך לאו דווקא ליצירות מקור, אלא לקניית סרטים וסדרות טלוויזיה באמריקה. מספרים שבירידי הטלוויזיה בעולם יצא שמם של הישראלים למרחוק על שהם מוכנים לשלם כמעט כל מחיר בעבור סרטים. לשבחם של הכבלים ייאמר, שהיום הם מצויים במקום טוב מאוד ברשימת הגופים המפיקים סרטים עלילתיים ותיעודיים מקוריים, אבל זה כאין וכאפס לעומת הכסף שהורישו אליהם המגויים שנים ארוכות.

צריך לומר, אין מקום לבוא בטענות אל בעלי הכבלים: זה תפקידם בהפקה הזאת: לעשות כסף, מהר וקל ככל האפשר. מי שהיה אמור להקשות עליהם את התחליף, הוא שמעל באמון הציבור. פעם אחר פעם רחו משרד התקשורת והמועצה לשידורי לוויין וכבלים את מועד הפירעון של התחייבויות חברות הכבלים. אלא שהתיאבון לעשיית כסף קל לא פג, ובמשך השנים הצליחו החברות לעקוף מכשולים, לצמצם את חבילת היסוד ולהמציא מיני פטנטים כדי לסחוט מן הצרכנים עוד ועוד כספים, תמורת סרטי קולנוע סנידרים למחצה ואירועי ספורט מעוררי עניין, למשל. מי שרוצה, שישלם יותר, ושוב, הגופים הציבוריים האמורים לייצג את הצרכנים מגלים הבנה ומאשרים.

אחת החובות שהוטלו על חברות הכבלים היתה להפיק מהדרות חדשות מקומית. לקח להן המון זמן להרים את הפרויקט, ולפחות בירושלים, התוצאה היתה יותר מסבירה. מיני חדשות, שאולי לא מגיעות למידת החשיבות הראויה ל"מבט" או לחדשות ערוץ 2, אך הן נוגעות לחיי היומיום של תושבי העיר, סוקרו במסגרת הצנועה הזאת בצורה ראויה בהחלט. אלא שהפקת מהדרות חדשות היא עניין יקר, כידוע, ורם בלניקוב, מנכ"ל חברת הכבלים, החליט שזה מוגזם, ומאחר שהרייטינג לא משהו, אפשר להתוודע בלי שאיש יציץ, העיקר שבעלי המניות ישמחו. רק לאחר שכמה גורמים, ובראשם התנועה לאיכות השלטון, מחו, התעוררה מועצת הכבלים והלוויין, דרשה מחברות הכבלים להחזיר את מהדרות החדשות ואף הטילה קנס על "ערוצי זהב" בגין ביטול המהדרה.

סי.אן.אן אין לובי, לכן אפשר להיפטר ממנה בלא קושי. אבל לי, אישית, נשברו נמאס לי להיות פראיירית, לכן בראשית החודש הבא תתנוסס על גג ביתי צלחת. לא שיש לי אשליות בקשר ללוויין, אבל גם הציפיות ממנו נמוכות. אני יודעת שבימי החורף הקרים יהיה עליי לטפס לגג עם סיד מיס רותחים - פעם המליצו אפילו על מרק - כדי לנקות את הצלחת ולאפשר את השידורים. לא נורא. נכון, בימים אלה של שיתוק מוחין, שבהם הכל עובר ושום דבר לא מסוגל לעודר ולו שמץ של רוגו, זו מחאה קטנה וחסרת משמעות, אפילו ילדותית. אבל בא לי לומר, יש גבול. ■

נמאס לי להיות פראיירית. לכן בראשית החודש הבא אני מתנתקת מהכבלים. בגלל הפסקת שידורי סי.אן.אן. ועל גג ביתי תתנוסס צלחת

גברת דורית ענבר, תפקידך בחיים, לפחות כל עוד את בתפקיד הזה. הוא לייצג אותנו מול חברות הכבלים בעימות בין הצורך שלהם להרוויח. לבין הצורך שלנו לקבל מוצר ראוי

עם היד על הדופק

מארגון שעיסוקו שמירה על כבוד המת הפך זק"א לסוכנות ידיעות לוהטת שמחנה ניזונים כתבי המשטרה. יש לכך מחיר

רן בנימיני

שלום, אני מבקש להצטרף לשירות ההודעות של זק"א.

אין בעיה, אדוני, אתה צריך לבוא לכאן, למלא טופס של הוראת קבע על סך חמישה דולרים לחודש, ואז ללכת לחברת ביפר והם יצרבו לך את זק"א על הביפר כדי שתוכל לקבל את ההודעות שלנו.

המטרה שלי היא לדעת מה המצב בכל מקום, 24 שעות ביממה. מה קורה אם המשטרה יודעת משהו שאתם לא יודעים?
אין דבר כזה.

כן, תוך שניות מעטות, לאחר שויהיתי את עצמי כעובד "מקורות", צירפה אותי מוקדנית זק"א לשירות ידיעות פנימי, שהפך בלי שהרגשנו לסוכנות ידיעות מהירה וערכנית יותר מאחרות.

ב־21.8.95, כמה שעות לאחר הפיגוע בקו 26 בשכונת רמות-אשכול בירושלים, הגיע ארם הרדי לתחנת המשטרה במגרש-הרוסים. אנשי המשטרה הופתעו לקבל מהאיש, מתגרב בארגון "חסר של אמת", מתנה בלתי שגרתית: רגל של אחד מקורבנות הפיגוע. המתגרב הסביר לשוטרים ההמוניים כי לאחר העבודה הקשה של איסוף חלקי הגופות באוטובוס, הלך לעשות קניות בשוק, ורק בערב נזכר בדגל שמונחת במכוניתו. לבכירי משטרת ירושלים זה היה הקש ששבר את גב הגמל, והם החליטו לעשות סדר בכליל הכוחות והמתגרבים הרבים שמגיעים לזירות פיגוע. כך נוסד ארגון זק"א, "זיהוי קורבנות אסון", שרק הוא ראוי להיכנס לאתרי הפיגועים ולבצע את המלאכה הנוראה.

מטרת הארגון עם הקמתו היתה לאסוף חלקי גופות ולהביאם לקבר ישראל עליפי ההלכה. עם השנים התרחבה פעילותו, וכיום רשומים בו יותר מ־600 מתגרבים מכל הארץ, המוכנים לכל צרה שלא תבוא, ומטפלים בממוצע ב־35 מקרי מוות בלתי טבעי בשבוע – כלומר בשבוע שקט יחסית,

ללא אירועי טרור קשים. ארגון גדול כזק"א דורש לוגיסטיקה לא פשוטה ורשת תקשורת רחבה בין המתגרבים: מכשירי המירס עובדים כל הזמן, הטלפונים לא מפסיקים לצלצל, ועל כולם מנצח מכשיר הזימונית, הביפר. בכל שעה ביממה מצפצפים הביפרים של המתגרבים, ועל הצג מתרוצצות ידיעות בהולות. מקורות המידע מגוונים: בזק"א מאזינים 24 שעות ביממה לרשתות הקשר של המשטרה, מגן דוד אדום ומכבי-האש, ומקבלים מידע גם מפיקוד העורף, יחידות החילוץ ומשטרת התנועה הארצית. "אנחנו מכוסים בכל הארץ ואין מקרה מוות בלתי טבעי אחד שאנחנו לא יודעים עליו", אומר יהודה משייזב, יו"ר זק"א. "הסיכוי שנפספס אירוע קלוש. המטרה שלנו היא להגיע לשטח ראשונים, משום שאנחנו הגוף היחיד שאמון על שמירת כבוד המת. כבר היו מספיק מקרים שמגענו ברגע האחרון את חילול כבוד המת, כמו למשל מקרה של גרד שסילק מכונית ממקום תאונה, ובתוכה חלקי גופה. מקרים כאלו אנחנו רוצים למנוע, לכן חשוב לנו להגיע ראשונים לכל מקום".
לא רק מתגרבי זק"א נהנים משירות הידיעות הזה: גם קציני ביטחון ביישובים, פקידים, חברי-כנסת ואפילו שרים בממשלה מנויים על הודעות הארגון, ולאחרונה אף הורחב השירות לכל מי שמבקש להיות עם היד על הרופק של המדינה, בתשלום של כ־25 שקלים בחודש (אם כי בזק"א מתעקשים שהם מחברים רק אנשים שעובדים עם הארגון או נמצאים אתו בקשרים). בין "המשתמשים הכבדים" של ההודעות הללו נמצאים עיתונאים, בעיקר כתבי המשטרה, שכורעים בשנתיים האחרונות תחת הגטל גם בלי מכול ההודעות מוק"א. לכאורה מרובר במקור שאמור להקל על הכתבים, אך מתברר שזה לא בהכרח כך. משייזב מכנה את מתגרבי "כתבי שטח", ומרגיש כי הם הראשונים שמגיעים ומביאים את הדיווח האמין ביותר. אבל עשרות העיתונאים, כתבי השטח האמיתיים של העיתונות האלקטרונית

צילום: סיקי קרצמן

והכתובה, המנויים על ידיעות זק"א סבורים אחרת. כולם מתייחסים להודעות הללו כאל מידע ראשוני, שאין להסתמך עליו בשידור אלא יש לאמתו עם גורם רשמי כלשהו, בעיקר עם דוברי המשטרה. ככדוהו וחשדהו. העיתונאים מקבלים מזק"א עשרות הודעות ביממה, גם על אירועים שאינם בגורת הסיקור שלהם. ההודעות הללו מצטרפות למקורות אחרים, כמובן, אך עולות בהיפך על כמות ההודעות מכל גורם אחר ולא נותנות לכתבים מנות, כיום ובליילה. על אף הטרדה הכרוכה בכך, מעדיפים רובם להמשיך ולקבל את ההודעות בזכות היתרון הגדול שלהן – המהירות. ההודעות של זק"א מצייבות פיתוי לעיתונאים ודילמה בין שני סיכונים: לעלות מיד לשידור ולהסתכן בדיווח שגוי, או לחכות כמה דקות ולהסתכן בכך שהמתחרים יעלו לאוויר קודם.

"אין ספק שבלי זק"א העבודה של כתבי המשטרה היתה יותר אטית", אומרת נסלי ברדה, כתבת המשטרה של גלי צה"ל בירושלים. "זק"א מוציאים הכל: מה שקרה ומה שחשבו שקרה, ומה שגם לא קרה. אנחנו מאמתים הכל, אבל הם מספקים את הצורך שלנו לדעת כמה שיותר מהר. אם לא הייתי מנויה על זק"א, הייתי מקבלת הודעה על פיגוע באיחור של כמה דקות, ולכתבת רדיו זה קריטי. השמועות עוברות מהר מפה לאוזן, ואנשים מצפים מהרדיו לספק להם מידע במהירות. בעבר היו לזק"א הרבה הודעות שהתבררו כשגויות. עכשיו הם למרו להתנהג כמו כתבים. הם מוציאים הודעות שמסתיימות במשפט 'זה דיווח ראשוני, ואין עדיין אישור של המשטרה'. הם למרו לסייג את עצמם. בסך-הכל, עכורי הם 'טיפרים': מספקים לי מידע שאותו אני צריכה לברוק". ברדה מספרת גם על מתנדבים בזק"א שמבקשים לעתים להרוויח כמה שקלים מהמידע החם שברשותם, ומתקשרים

על פי צוץ שהתברר בסופו של דבר כהודעת שווא. צריך לקחת אותם בעירבון מוגבל".

יהודה משייזהב, לעומת זאת, רואה במהירות ערך עליון. "המהירות חשובה לנו יותר מהאמינות. אנחנו חייבים להגיע למקום במהירות האפשרית, כי הדקות הראשונות באירוע קריטיות להצלת חי אדם ולשמירה על כבוד המת. לכל היותר, המתנדב שלנו יגיע למקום ויתברר שזו קריאת שווא. הלוואי שתמיד יהיה כך. צריך לזכור שמהירות יכולה לעלות בחיי אדם. אמינות – לא".

אלא ש"סוכנות הידיעות" של זק"א אינה מסתפקת רק במקרים הנוגעים להצלת חיים. לצד הודעות על שמחות אישיות של החברים ואיחולים לדגל החגים, הודעות רבות מספרות על ידי ללא נפגעים, נפילות פגוי מרגמה בשטחים פתוחים, סיכום פעילות של כוחות צה"ל, ואפילו ידיעות מחוץ לארץ. כך, למשל, זק"א היה הראשון שדיווח על פגיעת המטוס הראשון באחד המגדלים התאומים בניו יורק. משייזהב: "להחזיק מתנדבים זה מקצוע. צריך לעודד אותם ולתת להם גאווה יחידה. ההודעות האינפורמטיביות בכיפרים נותנות למתנדב תחושה שהוא מחובר לעניינים, זה צ'ופר שאנחנו נותנים למתנדבים". כשמדובר רק ב"צ'ופר שניתן למתנדבים", הולכים כללים עיתונאיים בסיסיים לאיבוד. רבות מהידיעות מתבססות על שמועות ולאחרות אין אימות או הצלבה. גורמים רשמיים המעבירים ידיעות לעיתונאים רואים באמינות ערך חשוב, ומשום כך מקפידים על אימות ובריקת הנתונים. זק"א, על אף רשת התקשורת הענפה שברשותו, מרגיש עצמו פטור מכל כלל עיתונאי. "בניגוד לכלי התקשורת האחרים", מדגיש משייזהב, "לזק"א מותר לטעות. העיתונאים והשוטרים שאומרים שאנחנו לא אמינים

הרצון של זק"א להפוך למעין מרכז מידע ארצי אינו זוכה לאהדה במשטרת ישראל, שם מעדיפים שזק"א יתעסק במטרותי הראשוניות. ההודעות התכופות בכיפרים על התרעות מפורטות ופעילות של המשטרה בזמן אמת הוציאו את מפקד מחוז ירושלים, ניצב מיקי לוי, משלוותו, ולפני כמה חודשים כינס את מתנדבי זק"א לשיחת נזיפה: "ההודעות שלכם מסכנות את כוחות הביטחון ומסייעות למחבלים", הטיח בהם. ראשי הארגון לקחו את הדברים לתשומת לבם, וכעת, אומר משייזהב, לא מפיצים בכיפרים הודעות על התרעות או מרפיים של המשטרה (אחר מכתבי המשטרה אומר כי ההודעות הללו רק פחתו, ולא נעלמו כליל). גורמים במשטרה אומרים כי ההודעות של זק"א זורעות פניקה בקרב הכתבים וזו עוברת גם לציבור הרחב. הבעיה של זק"א, אומרים במשטרה, היא שלפעמים צל הרים נראה כהרים. הם לא עושים את זה בכוונה, אבל אין להם מנגנוני בקרה ואימות. לדוגמה: הם הוציאו הודעה על פיגוע באוטובוס בגבעתי-שאלו, שהתברר אחר-כך כפיגוע של גלגל. יריות בחתונה באחד הכפרים ליד ירושלים הפכו לפיגוע ירי, וההודעה הראשונה שלהם באסון ורסאי ריברה על פיגוע באמצעות בלוני גז. המהירות שלהם, מרגישים במשטרה, באה על חשבון האמינות. גם במשטרת תל-אביב לא רואים את מכול ההודעות של זק"א בעין יפה. שם טוענים כי בעבר חשפו כמה הודעות של זק"א פרטי חקירה סודיים, העיתונאים פרסמו אותם, וכך נפגעה פעילות החוקרים. במשטרה מאשימים את זק"א בניצול לרעה של מידע המגיע אליהם ממנה במסגרת העבודה השוטפת. אירועי האמת מספיקים מעל ומעבר, אומרים אותם גורמים במשטרה, ואין צורך בהבהלות שווא לא אחראיות.

נסלי ברדה, גלי צה"ל: זק"א מוציאים הכל: נזה שקרה ומה שחשבו שקרה, ומה שגם לא קרה

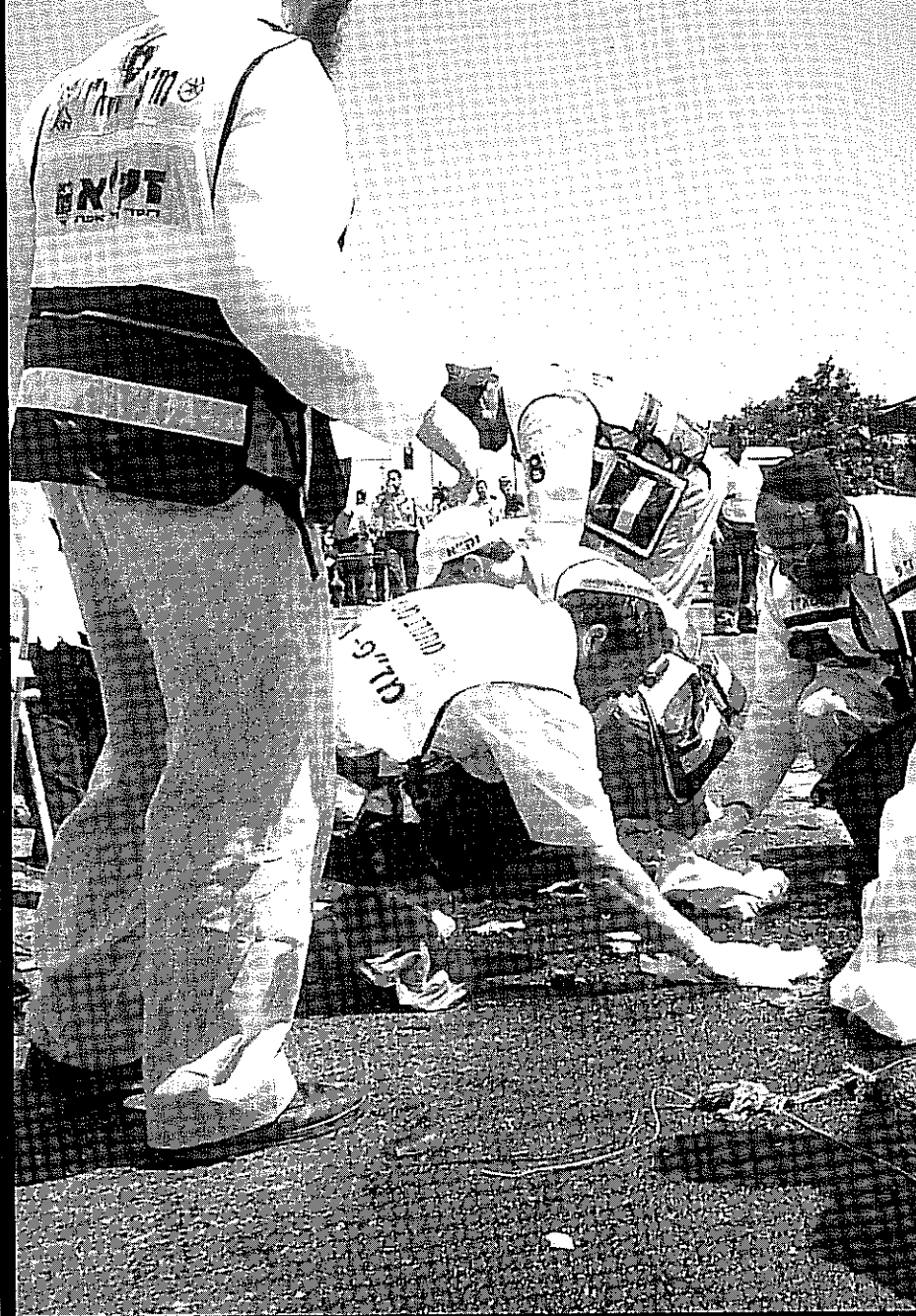
דובר מחוז ירושלים, סגן-ניצב שמואל בן-דובי, מתמקד בחלוקת שבחים לזק"א: "בוירות פיגועים ותאונות זק"א עוררים למשטרה מאוד. ייאמר לזכותם שהם עוסקים במלאכת קודש, שאף אדם אחר לא מסוגל לעשות. אבל בעבודה עם הכתבים אני לא נמצא אתם בתחרות, משום שאנחנו שתי מערכות שונות. אני עובד במערכת ממלכתית שמציאה את ההודעות לאחר בדיקה ואימות של פרטי האירוע, כהודעה מוסמכת ורשמית. אני מעדיף לחכות עוד דקה או שתיים ולהעביר ידיעה מאומתת מאשר לצאת בהודעה שגויה".

עושים לנו עוול. מי כמוהם יודע שההודעות הרשמיות של המשטרה יוצאות רק לאחר סינונים וברורים. המשטרה מוציאה הודעה על אירוע רק אחרי שבע או שמונה דקות, ולנו הזמן הוא קריטי. ההודעות שלנו הן הודעות פנימיות של הארגון, ומשרתות אותנו, והעיתונאים רודפים אחרינו, ולא להפך. עם זאת, הפקנו לקחים וכעת אנחנו מוציאים הודעה על פיגוע רק אחרי שווידאנו שאכן היה, כי זה גורם לבהלה ופניקה. לאחריה אף נתתי הודעה למוקדנים שלא להסתמך עוד על דיווח אחד, אלא לנסות ולהצליב את המידע".

לטלפון האדום של גלי צה"ל במטרה לזכות בכסף שמציעה התחנה לראשון שמוסר ידיעה. הם, אגב, לא מקבלים אגורה כיוון שהמידע שמגיע לכיפרים שלהם מגיע, מן הסתם, גם לכתבים עצמם.

גם אפרת וייס, כתבת משטרה ושטחים ב'Ynet', מודה כי הצורך לאמת הודעות של זק"א הכרחי. "הם מקור מצויץ למידע, אבל אני לא יכולה לפרסם אותו בלי להצליב ולברוק עם המשטרה. בכל הקשור להודעות של זק"א תמיד צריך אישור של גורם רשמי. אני אעדיף להמתין עוד דקה או שתיים, כרי שלא ליפול. כבר היו מקרים שהם הוציאו הודעה

המשכמים לבתים. שנית, זו חברה שביסודה מושתתת על סולידריות חברתית, מודל של קהילה, וכך יש כל הזמן התעניינות בכל דבר שקורה במדינה. נקודה שלישית היא הכוח שנותן המידע למחזיקים בו, תחושה שאתה חשוב אם אתה מעורב, יש כאלה שיש להם צורך עצום בזה מבחינה אישית וחברתית. זק"א גם יוצר לעצמו מעמד ושם של ארגון הקרוב למקורות המידע. זה נותן לו יוקרה בקרב קהלים לא מבוססים של מובילי רעת קהל. לא מדובר במערכת האמונה על כללים עיתונאיים, והיא גם לא חושבת על עצמה כך. רשת הביפרים

צילום: רוית סמ

**יהודה נושייזהב:
ההודעות שלנו הן
הודעות פנימיות
של הארגון
והשרתות אותנו,
והעיתונאים
רודפים אחרינו,
ולא להפך**

היא רשת פנים-ארגונית שפרסה את השירות קצת החוצה. היא עדיין לא מדיה המונית, ולכן מרגישה אולי גם פחות מחויבת".

ייתכן אפוא שהלהיטות לרווח וצמיחת "סוכנות הידיעות" הקטנה של זק"א מבטאות רצון להפסיק להתבלבל, רצון להיכנס ללב ההוויה הישראלית הגועשת. מעטים האנשים שיתחלפו עם מתנרבי זק"א בעבודתם, וההערכה הרבה שהם זוכים לה תרמה כלי ספק לשיפור תדמית החרדים בתקשורת החילונית. הארגון, שצמח מהמציאות המרממת של החיים בארץ, הכה שורש איתן בחברה הישראלית. גם העיתונאים וגם אנשי המשטרה, בסופו של דבר, תמימי דעים: אנשים רבים בישראל חכים את חייהם למתנרבים של זק"א. מול זה - דיווח לא מדויק בכיפר נראה פתאום בטל בשישים.

ון בנימיני הוא כתב בקוללישראל

אצלם שיקולים פוליטיים או אחרים, אין דברים שהם יודיעו ודברים שלא. הם מדווחים על הכל. וברוך-ככלל בהודעות שלאחר ההודעה הראשונית הם מדויקים ואמינים. זה לא נכון לתפוס את זק"א רק על השגיאות שלהם. גם המשטרה טועה לפעמים. כהן-אהרונוב רואה את ארגון זק"א כחלק משבירת המונופול על המידע, תופעה ברובה בחברה דמוקרטית. "בישראל כולם גנרלים, כולם מלכים. הרבה אנשים מתעסקים בדברים שבכלל לא קשורים אליהם, ככה גם זק"א, וזה כלי-כך ישראלי".

דורי וילברשלג, מו"ל העיתון החרדי "בקהילה", רואה את הפזילה של זק"א לעבר התקשורת כחסך חרדי. "החרדים הם תאבי רעת ואינפורמציה מאין כמותם. הם מאוד סקרנים וזה נובע מכמה סיבות: ראשית, מגבלות המדיה על המגזר הזה. החרדים צמאים מאוד למדיה וניתן לראות את זה בהרדת

עם זאת, על אף התלונות והקיסורים, הכתבים מתייחסים לזק"א כאל מקור שאי אפשר אתו אבל גם אי אפשר בלעדיו. "מי שמתלונן, שיתנתק", מציע עמיר בן-דוד, כתב המשטרה של "ידיעות אחרונות". "זה הביפר שלהם ואנחנו עלוקה עליו. ברגע שהבנו את הפוטנציאל שלו, התחברנו. הם מדווחים לעצמם, והם לא חייבים שום דבר לאף אחד. זה כלי נוח מאוד לעבודה שלי ככתב משטרה. אתה עובר כל הזמן כמתח, וכל הזמן מחכה לפיצוץ הבא, וכשיש דיווח אתה אומר 'הנה זה בא'. מבחינתי כשיש דיווח על פיגוע אני רץ למקום האירוע ולא מחכה לדיווח הרשמי. בעבודה הזו כל שניה קובעת להבנה המיידית של מה שקרה, ליחות עם ערי ראייה וכו'". גם אורי כהן-אהרונוב, כתב המשטרה הוותיק של הערוץ הראשון, מסכים כי ההודעות אינן נותנות מנוחה אבל הוא אינו מוכן להתנתק מהן. "האנשים האלה נמצאים בכל מקום. אין

כתבו עלי בעיתון

מערכת "העין השביעית" מזמינה אנשים, שלדעתם נעשה להם עוול מובהק כאשר כתבו עליהם בעיתון (או דיווחו עליהם בכלי תקשורת אלקטרוניים), להציג בפניה את גרסתם. תלונות משכנועות ייחקרו ויפורסמו ב"העין השביעית".

גניבת דעת

ב"7 ימים" האשימו את פרופ' גד שני בגניבה מדעית; ועדת חקירה אקדמית מצאה שלא היתה הצדקה להאשמה

ארנון לוי

במהלך ספטמבר 2001 נודע לשני כי הועלו נגדו תלונות ברבר פלגיאט. ג'ון לבנדר, סגן נשיא בכיר בהוצאת CRC, העביר לו מכתבי תלונה שהגיעו אליו מידי עורכים של כתביעית מרכזיים בתחומו. שני השיב ללבנדר כי לא ביצע פלגיאט וכמהלך שלושת החודשים הבאים התנהלה בין השניים חליפת מכתבים בדואר האלקטרוני. בסופו של דבר הודיע לבנדר לשני כי לאור התלונות שהגיעו אליו, ולאור הסכנה לתביעה משפטית, תיאלץ ההוצאה להפסיק את הפצת הספר, להשמיר את העותקים שבמלאי ולדרוש משני להשיב להוצאה את דמי התמלוגים שקיבל בעבור מכירות הספר (על סך 997.885).

באמצע דצמבר, בעקבות מכתב חריף ששלח פרופ' יגאל הורוביץ ללבנדר ובו הוא מתריע שלא ייתן ל"פרשה" להיעלם, שיגר האחרון מכתב תלונה על שני בדואר האלקטרוני לדיקן הפקולטה להגדרה באוניברסיטת בן-גוריון, פרופ' מרדכי פרל, עם העתקים לרקטור דאז, פרופ' נחום פינגר ולנשיא האוניברסיטה, פרופ' אבישי ברוורמן. בינתיים הגיע הסיפור לידיעתם של תחקירני "7 ימים", מיכל שבת ואבי גנאור, אשר החליטו לפרסם עליו כתבה.

כתבתם של שבת וגנאור התפרסמה ב-4.1.2002. היא נפרסת על פני חמישה עמודים, והרושם העולה ממנה הוא כי מדובר במקרה חמור מאין כמותו. הכתבה אמנם מציינת כי התלונות נגד שני טרם נבדקו רשמית, וכי על האוניברסיטה בבאר-שבע לקבוע "האם זהו אחד המקרים החמורים מסוגם בעולם המדעי או, כטענת שני, רק אייבנה אומללה", אך ברור לכל קורא סביר כי הבדיקה היא רק ספח לפרשה חמורה של גניבה מדעית שטיבה כבר ברור ומוכרע. הסבריו של שני על נסיבות המקרה מוצגים כתירוציו הקלושים של גנב שדאשו נחרך בכובע בוער. הספר עצמו מוצג, גם אם במובלע, כספר שמתיימר לבטא רעיונות מקוריים של שני. כך, לדוגמה, בפתח הדברים מתוארת תדהמתו של פרופ' מוסקוביץ, שהיה הראשון שהתלונן נגד שני, על כך שתוך כדי קריאה בספר חש ש"הוא הפרופסור מיראל חושבים ממש, אבל ממש, אותו הרבר". בהמשך מתואר שני כמי ששכח לציין את "כתביהעת מהם שאב השראה".

פרסום הכתבה עורר תכונה רבה באוניברסיטת בן-גוריון. עמיתיו של שני מן המחלקה להנדסה גרעינית שלחו מכתב תמיכה בו לראשי האוניברסיטה והביעו בו את עמדתם כי לאור עיון בספר הם סבורים ששני שגה באופן שבו ציטט

ביום שישי הראשון של שנת 2002, כאשר פתח פרופ' גד שני מאוניברסיטת בן-גוריון שבנגב את מוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות", ציפתה לו הפתעה מצערת. על שער המוסף התנוססה תמונתו, כשמשקפי הקריאה שלו שמוטים לו על אפו, ותחת הלוגו "חשיפה" הבויקה לעיניו הכותרת הסרקסטית "תודה לעמיתי המלומדים". כאשר פתח את המוסף בעמוד 18 מצא כתבה חריפה שגוללה האשמות בפלגיאט (גניבה ספרותית) שיוחסו לו על-ידי כמה עמיתים, ביניהם פרופ' יגאל הורוביץ מן המחלקה לפיזיקה באוניברסיטת בן-גוריון ותלמידו לשעבר של הורוביץ, פרופ' מרקו מוסקוביץ, המשמש כיום ראש התוכנית לפיזיקה רפואית באוניברסיטת ג'ורג'טאון שבווישינגטון, בירת ארה"ב. פרופ' שני ידע מבעוד מועד על פרסום הכתבה, אך הוא לא שיער עד כמה כוללת ובוטה תהיה.

שני הוא מומחה בעל שם עולמי בתחום ההנדסה הגרעינית. הוא עוסק בשימושים רפואיים של קרינה רדיואקטיבית ומשמש כראש המחלקה להנדסה בירופואית באוניברסיטת בן-גוריון. הוא היה ממקימי המחלקה להנדסה גרעינית באוניברסיטה, ואף שימש יועץ לקריה למחקר גרעיני בדימונה.

ראשיתו של הסיפור ב-12 בפברואר 1998. אז קיבל שני פנייה מהוצאת הספרים המדעית CRC בהצעה להכין מהדורה שנייה ומעודכנת של ספרו *Radiation Dosimetry Instrumentation and Methods* שראה אור לראשונה באותה הוצאה בשנת 1991. הספר הוא סקירה של המחקר בתחום מדידת הקרינה, והוצאת מהדורה שנייה נועדה לעדכן אותו ביחס למחקר שנעשה בתחום מאז צאת המהדורה הראשונה.

שני הסכים והחל בעבודה. לצורך הכנת הספר הסתמך על מחקרים רבים, ובמהלך העבודה ביקש וקיבל הרשאות להשתמש בגרפים ובשרטוטים שהתפרסמו בכמה וכמה כתביעית מדעיים. ההרשאות הכילו הנחיות מפורטות: שני נדרש לציין במפורש בגוף הטקסט את המקור ואת העובדה שניתנה רשות לעשות בו שימוש. הספר נשלם במהלך השנתיים הבאות וראה אור בדצמבר 2000. בהקדמה מצוין במפורש כי מדובר באסופה של המחקר שנעשה בתחום מדידת קרינה ברפואה בעשור האחרון, וכי הספר מיועד לשמש כספר יען (Reference book) לתלמידים ולחוקרים בתחום.

CRC טענה כי אין בידה העתק מקורי של כתביהיד – והורוביץ הציג דוגמאות לקטעים מועתקים שנשלחו אליו מאת תלמידו לשעבר, הפרופ' מוסקוביץ' (וכן חישוב שערך ולפיו 57% מן החומר שהועתק איננו נושא הפניה כלל). ראוי לציין ששני הורוביץ מוסוכסים שנים ארוכות. בדו"ח הוועדה נאמר, כנראה בהקשר זה, כי היא איננה נכנסת "לחקר הסוגיה מי העביר לכתבת 'ידיעות אחרונות' את כל פרטי המעשה; לדברי פרופ' יגאל הורוביץ בוועדה, בתמימותו דיבר עם הכתבת שפנתה אליו והיה ברור לו כי זה לא לפרסום". הורוביץ עצמו סירב להגיב לפניית "העין השביעית".

בראשית יולי האחרון פורסם הדו"ח. חברי הוועדה מסבירים כי בחנו את הסוגיה מן הבחינה העקרונית, ולא המשפטית, ולדידם השאלה היתה האם הציג שני מצג שווא, שלפיו הרעיונות והמצאים שבספר הם פרי עבודתו. קוראיו של מוסף "7 ימים" יופתעו לדעת שהוועדה מצאה "כי לא היה ניסיון מצד שני ליצור את הרושם כאילו הספר הוא פרי עבודה מקורית משלו". דו"ח הוועדה קובע, "בצער, כי פרופ' שני לא הקפיד ריו בתהליך ההגהה של הספר... לא התעקש בעניין מראי המקום כפי שדרשו נותני ההרשאות להשתמש בציורים ובטבלאות, ולא מחה בפני הוצאה על השמטת שמות של חוקרים מכתביהיד שלו ובאופן כללי על שינויים שהוכנסו תוך כרי עריכה". בדברים אלה מכוונת הוועדה גם למדיניות העריכה של הוצאת CRC, אשר, בניגוד לנוהגה במהדורה הראשונה של הספר, בחרה לציין את שמות הטקסטים שעליהם התבסס המחבר באמצעות הערות שוליים בלבד, שלא עליפי ההרשאות שקיבל שני ושהועברו לידה. בקיצור, הוועדה הסיקה כי שילוב של רשלנות מצד שני ומדיניות עריכה בעייתית של הוצאת CRC, הובילו למראית עין של פלגיאט, אף שבבסיס הרברים לא עמדה כל כוונה לגניבת רעיונות או להתחזות. הספר, קובעת הוועדה, מהווה בעליל סיכום של מחקרים בתחום מדידת הקרינה, ומחברו אינו מתיימר להציג רעיונות מקוריים. הוועדה מצרה על כך ששני השמיט מן המהדורה השנייה משפט תורה – אשר נכלל במהדורה הראשונה – לכל מי שעבודתו צוטטה בספר. היא קובעת כי בעיניה "מ"ר לבנדר נכנע לאיומים שהועלו נגד ההוצאה לאור בהודיעו את הספר מן המדפים" וקובעת כי "גם כיום ניתן להחזיר את הספר למדפים" ובלבד שתתווספה מלות הסבר מפורטות יותר על כך שזוהו סיכום מחקריהם של אחרים. בעניין החישוב של פרופ' הורוביץ, אם התעניינתם לדעת, מצאה הוועדה רק מקרה בודד שבו לא ניתנה הפניה, וגם זאת בשל שינוי שעבר הטקסט במהלך העריכה בהוצאה.

שני מקבל את הביקורת שהשימעה כלפיו הוועדה ומרצה מקביעותיה, התואמות את טענותיו לכל אורך הדרך. ההוצאה, לעומת זאת, איננה שבעת רצון באותה מידה. סגן הנשיא, לבנדר, טוען כי טרם ראה את הדו"ח, אך למשמע המסקנות הוא אומר כי בעיניו הוועדה שגתה וכי "למרבח המזל האנשים שעבודתם נגולה החליטו שלא לנקוט צעדים משפטיים נגדו ונגד ר"ר שני, ועם זאת אני חושב שמולו לא היה משחק לו באותה מידה בבית המשפט".

הפער בין דו"ח הוועדה לבין הכתבה ב"7 ימים" גדול, ואם לנקוט טון סרקסטי נוסח כתבי המוסף, מעורר פליאה. לכאורה, בפני עורכי התחקיר עמדו אותן ראיות שהוצגו לוועדה. הכתבת, מיכל שבת, נפגשה עם פרופ' שני שהציג בפניה את מכתבי ההרשאה שקיבל ואת כתביהיד המקורי. הוא גם מעיד כי ניסה להסכיר לה את מהות הספר ועמד על כך שתבין כי אין מדובר בספר שמתיימר

איור: גיא חורד

נדמה שהרצון להוציא תחת ידיהם תחקיר נוקב ולחשוף שעוררייה פיקנטית, על אף מורכבות העובדות, הביא את כתבי המוסף לגרום לפרופ' גד שני נזק שאת רישומו קשה מאוד, אם לא בלתי אפשרי, למחות

עבודות בספרו, אך מחו באומנם כי "הכתבה ב'ידיעות אחרונות' עשתה לפרופ' גד שני עוול כבד". הרקטור, מצדו, מיהר להקים ועדת בדיקה. המוכיר האקדמי של האוניברסיטה, אברהם בריאון, מונה לרכז את עבודתה. לחברים בוועדה מונה פרופ' רוד וולף, העוסק בפזיקה גרעינית והיה בעבר רקטור אוניברסיטת בן-גוריון, פרופ' יהודית בירק מן האוניברסיטה העברית, כלת פרס ישראל במדעי החקלאות, ופרופסור גוסף מן האוניברסיטה העברית, יהודה וגשל, העוסק בכימיה.

הוועדה החלה לפעול בסוף ינואר 2002, ובמהלך ששת החודשים הבאים התכנסה לכמה ישיבות ושמעה את גד שני ואת יגאל הורוביץ. השניים הציגו את השתלשלות העניינים כל אחד מנקודת ראותו, וכן חומר הנוגע לפרשה: שני הציג את מכתבי ההרשאה ואת כתביהיד המקורי של הספר – לאחר שהוצאת

תלונה דמוגית

מתמשכת היא סלע קיומה. תום שגב כתב ש"דמוגיה כזו לא נראתה על מסך הטלוויזיה שלנו מעולם". שיפתח נא את מהדרת החדשות מדי ערב. יש להם חדשות בשבילך. שוב, מבלי להיכנס לזיכוכ על תוכנו של הסרט, אפשר בהחלט לומר שהוא אכן דמוגי ומתלונן לא פחות ממסמכים דומים – "המניפסט הקומוניסטי" המתריס והעצבני, נאום

"יש לי חלום" הנכניני של מרטין לותר קינג, "הטור השביעי" של אלתי רמן, שכולו קובלנה דמוגית נגד אומות העולם והבריטים בראשם, ואפילו "המיליון השביעי" של תום שגב (שעורר, למרבה הפליאה, תגרי בות מאוד דומות ברמתן ובשטחיהן תן) – במלים אחרת, מדובר בטרוניה נוקבת, מתועדת היטב, שאפשר שלא להסכים אתה מאלף ועד תו, אבל היא בכל זאת ראיה לדיון רציני.

וזהו, בעצם, התלונה הדמוגית שלי נגד העיתונות: שהיא מרשה לעצמה, בנושאים מאוד מסוימים ("ההיסטוריונים החרשים" וכל דבר שהמלה "פוסט" קשורה בו הם קורבנות של אותה תופעה), להעי מיד, מול עבודה רצינית ומושקעת, ביקורת שכולה טטחיות, חובבנות, דמוגיה (כזו), תלונת נגד, קליש אות חכמות עד זרא, שלא היתה עומדת בשום סטנדרטים עיתוני איים אילו היה מדובר בנושא אחר. וכמה חבל שהעיתונות הלוחמת נית הזו אינה מגלה רוח קרב מופ-

כמו אוטומט, שבה העיתונות הישראלית ומוצאת את העילה התורנית לניחול טקס מסורתי, קבוע מראש, מייגע ודי משעמם של "גירוש השור הערתי". הפעם סיפק הסרט "רוח קדים", על ההיסטוריה של יהודי מרוקו במדינה הציונית, את התירוץ הלא ממש הכרחי כדי לחזור ולהאשים את יוצרי הסרט, וגם את יהודי מרוקו עצמם, באוסף הכליך נרוש של תגובות נגד – דמוגיה, סילוף העובדות, טרוניה ילרותית, מה לא.

המדור הזה אינו עוסק בביקורת קולנועית או בוכחנות פולייטית, אלא בעיתונות. משום כך הוא יסתפק רק בשתי קביעות: ראשית, שאופן הדיון בנושא הזה הוא כליך צפוי וחסר עניין, שכדאי לעורכי העיתונים לחפש איזו שיטה אחרת למלא עמודי פובליציסטיקה. ושנית, חשוב מזה, שבשורה ארוכה של קריטריונים אינטלקטואליים, רמתו של הסרט גבוהה בכמה דרגות משל דברי הפולמוס שהוטחו בו.

אפשר, כמובן, לא להסכים עם התיזות של הסרט, אבל אי אפשר (וזאת אומרת, אפשר ואפשר, עובדה) להתעלם מהעובדות הנחשפות בו, מהעמדות המנומקות שמובאות בו, מהפרשנות שלו לאירועים היסטוריים, ומהתחקיר הרציני שנלווה אליהם. את כל זה, למרבה הצער, אי אפשר להגיד על גל המאמרים שבאו בעקבותיו.

חלק גדול מהתגובות גילו בורות בסיסית ומוחלטת בעובדות יסודיות. הן הרשו לעצמן להתבסס על הכלי לות מטופשות, שחלקן היו יכולות להעלות גיחוך אלמלא היו לגיטימיות. יורם קניוק, ובעקבותיו אחרים, העלה תיזה מוזרה על כך שרק יהודי מרוקו ממשיכים עדיין "להתלונן", וזאת בחברה שתרכות של תלונה

להציג ממצאים שהם פרי עבודתו. עובדה זו איננה מצוינת כלל בכתבה. אין גם ציון מפורש של העובדה שלידי הכתבים נמסרו מכתבי הרשאה (אם כי בנוגע לשרטוטים וגרפים בלבד) ובמקום זאת מצוטט שני כטוען שיש בידיו הרשאות שכאלו. בהתחשב ברוח הנושבת מן הטקסט, נראית האמינות של טענות אלה כמוטלת בספק, לכל הפחות. לא היה מויק גם לו הוסבר כי בין שני לבין הקטגור העיקרי שלו, הורוביץ, שורדים, לפי עדות שני, יחסי ריב שנים ארוכות. נדמה שהרצון להוציא תחת ידיהם תחקיר נוקב ולחשוף שערורייה פיקנטית, על אף מורכבות העובדות, הביא את כתבי המוסף לגרום לפרופ' גר שני נזק שאת רישומו קשה מאוד, אם לא בלתי אפשרי, למחות.

שני עצמו מספר כי כאשר נפגש עם שבת, כשכוע וצחי לפני פרסום הכתבה, אמרה לו כי "אם היה נופל לך האסימון קודם, אולי הכתבה היתה נראית אחרת". הרושם שקיבל היה שבפגישה עמו יצאה שבת ידי חובתה, אך לא טרחה לברר את הצד שלו כפרשה. שבת מסרה כי ביקשה תגובה לאחר סיום איסוף החומרים, כנהוג במקרים כאלה. כצפוי, אין כפיו של שני מלים טובות על אנשי "7 ימים", ועל מקצוע העיתונאות ככלל. ■

חיכל שבת: הוויכוח הוא על פרשנות

כתגובה לפניית "העין השביעית" מסרה מיכל שבת את הדברים הבאים: "אני, עמיתי לכתיבת הכתבה אבי גנאור, ומערכת 'דיעות אחרונות' עומדים מאחורי הכתבה שפורסמה. אין ככוונתנו להתפלמס עם ועדת הבריקה שהקים רקטור אוניברסיטת כדגוריון בעקבותיה. נחזור רק על קביעתם של חברי הוועדה עצמם, שלפיה 'חברי הוועדה אינם משפטנים ולכן לא נכנסו לפן המשפטי הצד של הגדרת 'העתקה' או להגדרת אורך קטע שמוותר לצטט עם מראה מקום בלי השות מפורשת'. נעיר עוד שהקטעים בספרו של פרופ' גר שני הועתקו מלה במלה ללא מראה מקום וללא רשותם של המחברים המקוריים. ועדת הבריקה אמנם קבעה כי בכך אשמה הוצאת הספרים, אך שני הוא שחתום על הספר. נכון שהוועדה עצמה קובעת כי הוא לא הקפיד דיו בתהליך ההגהה של הספר, אולם גם הגישה הסלחנית ביותר לא פוטרת את שני מאחריות להעתקה...

"אין ויכוח על העובדות, אלא רק על פרשנותן, או במלים אחרות: האם שני התכוון או לא התכוון להעתיק. לעניין זה נזכיר רק פרט אחד: כשהגיעו התלונות להוצאת הספרים, מיהר שני להתווד את כספי התמלוגים ולהתנצל על השימוש הבלתי מורשה בחומר. למיטב הבנתנו, אדם שמרגיש כי ידיו נקיות וכי ההוצאה היא שעשתה לו עוול ולא להפך, לא בהכרח היה נוהג כך. לגבי הטענה כאילו אין מדובר במחקר מקורי אלא בספר יען לצרכי לימוד, ועל כן מותר היה לשני לצטט מלה במלה קטעים שלמים, אורה ולא אכוש, זו הפעם הראשונה שאני נתקלת בטיעון מעין זה. כמוני גם המרענים, אנשי האקדמיה והוצאות הספרים המצוטטים בכתבה..."

על דברים אלה יש להעיר שלמן הרגע שקיבל שני את התלונות שהופנו אליו ועד שהוריע להוצאה כי הוא מחויר את דמי התמלוגים, חלפו שלושה חצי חודשים. במהלך הזמן הזה פנה שני הן אל הוצאת הספרים והן אל חלק מן המתלוננים נגדו, כפר בהאשמות וניסה להניא אותם מלנקוט צעדים נגד הספר או נגדו. זאת ועוד, יש מקום לחזור ולציין, כי בניגוד לרושם העולה מרובי שבת, הוועדה מצאה רק מקרה בודד של ציטוט מילולי בלא מראה מקום. ■

הפועל ירושלים עולה ליגה, ואליר באריד מורחק, יוסי בניו כובש בספרד, ישראל מנצחת את סלוב-גיה. ממש כיף.

מנצח, אגב, מי שהכותרת שבחר מופיעה למחרת ב"מעריב" או ב"דיעות אחרונות". הפרס המוצע: מינוי לעורך בכיר במדור ספורט.

מה ידוע על הסכם זכויות השידור

כתבנו את זה לפני שנתיים. כתבנו את זה לפני שנה. ואם מישהו היה זקוק להוכחה על מירת ההשפעה של המדור הזה, אז אנחנו כותבים את זה שוב גם השנה: איך ייתכן שהסכם זכויות השידור של משחקי הכדורגל והכדורסל, הגדול מסוגו בארץ, שמגלגל עשרות מיליוני דולרים, חלקם כספי ציבור, ושנקלע השנה לרשת סכוכה של סכסוכים משפטיים ועסקיים, ושיש לו השלכות ציבוריות, אתיות, חברתיות, תרבותיות, ושיאנטרסים אישיים, חשרות לשחיתות, גאמנויות כפולות ודרמות זוטא משמשות בו בערבוניה, לא זכה לסיקור תקשורתי רציני, מושכל ושיטתי?

עמוס נוי הוא איש מחשבים

על מה מדווחים בעיתונות הצרפתית

מספר ההתנכלויות האלימות לערבים אורחי ישראל - משפחה שיושבת לתומה על חוף הים, צעיר שממתין למישהו ברחוב - בכל שבוע עולה על מספר ההתקפות על מוסדות ואנשים יהודיים בצרפת, למשל, במשך שנה תמימה. בכל זאת, בצרפת זה עושה את העמוד הראשון, עם התנצלויות של הנשיא והבטחות לפעולה נמרצת של שר המשטרה, וכאן זה מעייף, אין מה לעשות, זה כבר לא מעניין וזה כבר לא חדשות. וזאת אותה עיתונות צדקנית שיודעת להאשים באנטישמיות כל דבר אירופי.

מה תהיה הכותרת במדורי הספורט

יש לי משחק קבוע, שאני משחק עם חברים: אני עומד למכור אותו לטוטו ולהיות מיליונר מהרעיון, אבל לא אכפת לי לפרסם אותו בציבור כבר עכשיו.

המשחק נקרא: "הימורים על כותרות מדורי הספורט על-פי תוצאות משחקים". רוגמאות:

מכבי תל-אביב מפסידה פעם שלישית ברציפות? "צוללת צהובה". מכבי חיפה ומאמנה יצחק שום חוטפים תבוסה? "שום כלום". ישראל משחקת עם מלטה ומביסה אותה ללא תנאי? "מלטה יוק". ישראל משחקת עם מלטה ומפסידה בצורה מביכה? "מלטה עושה סלטה".

הפועל תל-אביב מנצחת? "הסלע האדום". מפסידה ועפה? "כרטיס אדום". ג'ובני רוסו מצטיין? "דון ג'ובני". חלש ונרפה? "רוסו הרוס".

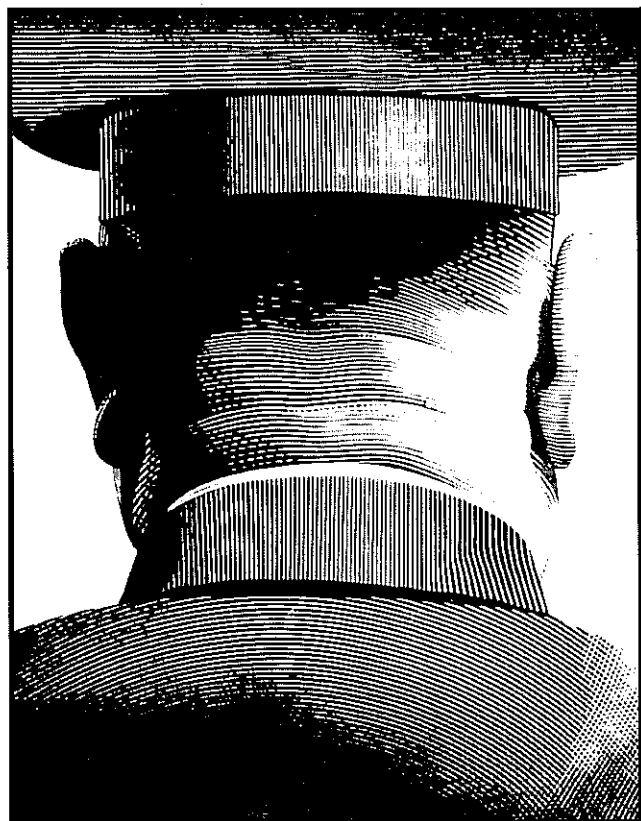
די פשוט, לא? תנסו פעם עם חברים. הכל הולך: באר-שבע לוקחת אליפות, פתח-תקוה לוקחת גביע,

מבחן, יש בהחלט על מה להסתמך. אבל מה, אני מעריץ את המר-איינים שלהם - איך הם מחזיקים את עצמם כליכך יפה, ומצליחים לא להתפרץ בצחוק רועם בזמן הראיון? כשיעלון אמר לארי שביט שהפלסטינים הם "איום קיומי" על ישראל, איך, לכל הרוחות, הצליח שביט אפילו לא לחייך? אני, למשל, צחקתי כמה דקות - יעלון, שעומד בראשו של צבא שהוא איום קיומי יומיומי על הפלסטינים, שמשרת ממשלה שיושבים בה שלושה מצדרי טרנספר גלויים, הוא, הא הא, אמר על הפלסטינים, הי הי, שהם איום קיומי, לא פחות. אני מת. אבל כנראה שכורר האיפוק וארשת הפנים הרצינית הם בריוק החומרים שמהם עשויים עיתונאים גדולים. לא?

לאה שכוו כשמדובר בראשי הצבא הישראלי, נניח.

ממה עשויים עיתונאים גדולים

כל ראיון נוסף עם גנרל ישראלי מחזק אצלי את ההרגשה, לא רק שלחבורת מרושני העונג והחכמים-בעיני-עצמם הוו יש מצע מדיני וסדריו פוליטי גלוי ומובהק, לא רק שהם כבר לא מתביישים לפרוס אותו בראש חוצות, ולא רק שהצביעות המסורתית בעניינים מוסריים התחלפה בבוטות וגסות הרוח הנוכחיות (ע"ע דן חלוץ), אלא גם שלספקות בדבר כלל כישוריהם של האנשים האלה להוכיל ארגון רציני ולקבל החלטות גורליות בזמן

גדליה איציק

**כך מתחכמים בעיתונות החרדית עם
"המבקר", הצנזור הרבני הקשוח, שאוסר
איזכור שמות נשים בכתבות**

חנן עמיאור

הרוחניות ו"המבקר" – גופי הפיקוח והצנזורה, המעניקים את "תעודת ההכשר" לידיעות שיפורסמו ופוסלים ידיעות או כתבות, בשלמותן או בחלקן, שאסור שיגיעו לקהל הקוראים.

הוועדות הרוחניות הן כורח שנוצר מתוך ההווי החרדי. עיתונות בהגדרתה, כמכשיר להעברת מידע ולהחלפת רעות, נוגדת עקרונית את תפיסת העולם החרדית. הסמכות והכבוד הרב שרוחשים החרדים למלה הכתובה מעצימים עוד יותר את הבעייתיות שבקריאת עיתון הנכתב בידי חרדים או ספק חרדים, בעלייבתיים יותר מאשר בני תורה. אילו הייתה הבחירה בידיהם, היו ראשי הציבור החרדי מונעים מצאן מרעיתם גם את המוקפד שבעיתונותם. אבל הכורח נוצר: בשנים הראשונות לאחר קום המדינה התברר לגדולי הרור שחרדים רבים מתפתים להציץ בעיתונות חילונית, כדי להתעדכן בנעשה במדינה החדשה ובגבולותיה. כדי למנוע את פריצת הגדר המסוכנת לעולם החילוני, נאלצו להסכים להקמתם של כמה עיתונים חרדיים, שחלקם נסגרו מאו. בשנת 1949 הקימה "אגודת ישראל" את העיתון "המודיע". חשוב יותר משיבוץ העורכים והכתבים בעיתון החדש היה מינויו, בהוראת הרבנים, של אלעזר בייז, בנו של אחד העיתונאים הבולטים של פולין החרדית: בייז קיבל את כס "המבקר", (במלעיל): תלמיד חכם ובעל מוסר, המקובל על גדולי הדור, ונהנה מסמכות בלעדית מלאה להחליט כל החלטה שנוגעת לפרסום בעיתון.

יותר מחמישים שנים חלפו מאז, אבל מעמרו החיוני של "המבקר" לא

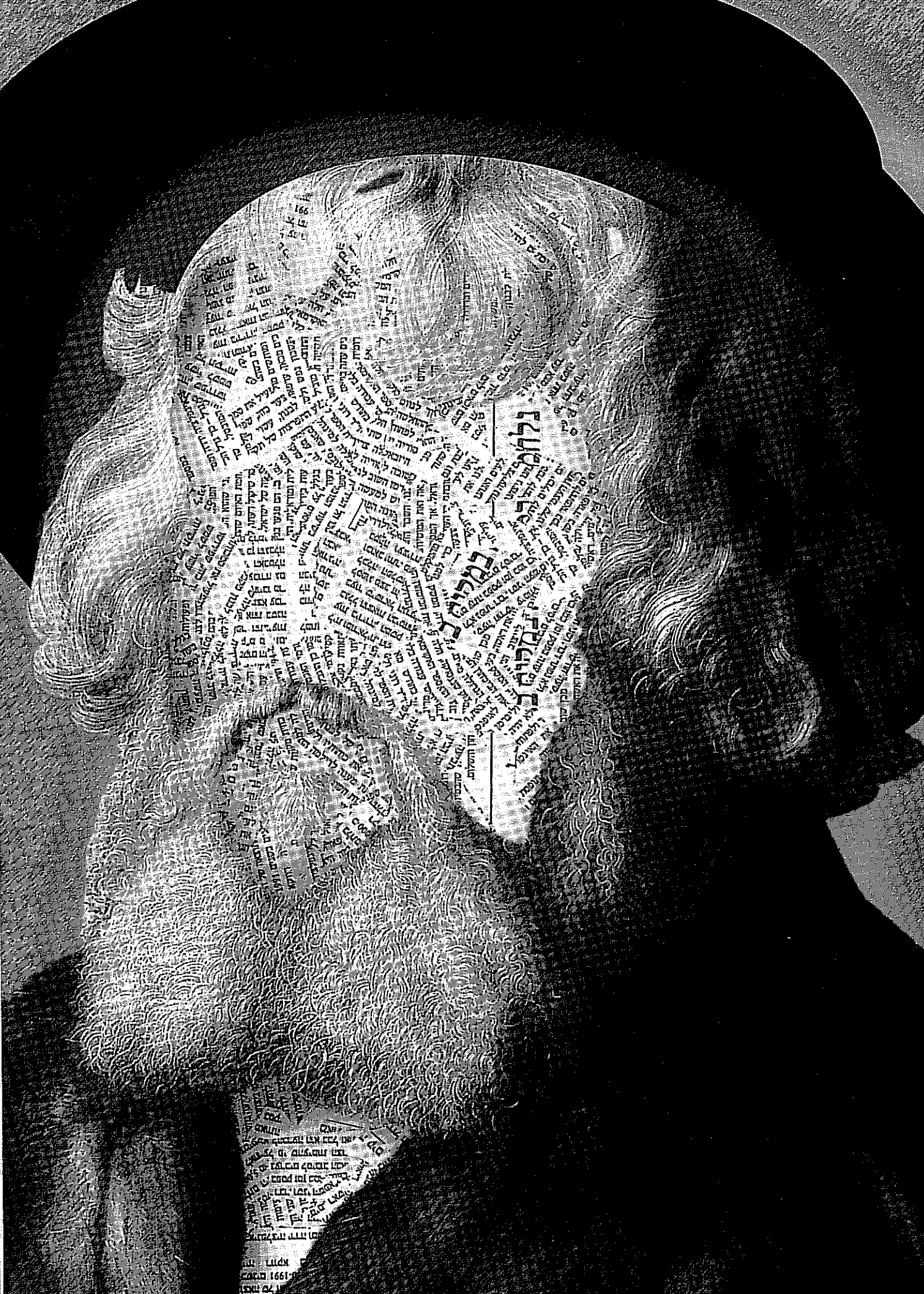
סיעת ש"ס בכנסת, ח"כ יאיר פריץ, נחקר במשטרה במשך שבע שעות,

יושב ראש

בלא שהצליח להפריך את החשד שקנה תואר אקדמי משלוחת אוניברסיטת ברלינגטון. לבית המשפט הוגש כתב-אישום נגד יהודה אבידן, עוזרו של שר הפנים לשעבר אריה דרעי, שלפיו סיפק אשרות שהייה בארץ ללא זכאים תמורת תשלום. שר הדתות, איש ש"ס אשר אוחנה, הותיר חשבונות של אלפי שקלים על שהות במלון, שחשבת המשרד סירבה לאשרם משום שהם חורגים מהמותר. וגם: לחטיבת הצנחנים ימונה לראשונה מח"ט רתי, אלוף-משנה דרור ויינברג, בוגר ישיבת "מרכז הרב", הנחשב גם לתלמיד חכם ולעילוי תורני.

כל הידיעות הללו פורסמו בחודשים האחרונים, חלקן בהבלטה רבה, באמצעי התקשורת החילונית בישראל. אבל המידע הזה נחסך ממאות אלפי קוראי העיתונים החרדיים. להוציא הטענות נגד השר אוחנה, שהוזכרו בעדינות רבה בשני שבועונים קטנים יחסית, מן הקצה המרדני של העיתונות החרדית, לא סיקרו העיתונים החרדיים המרכזיים את הפרשות הללו.

ידיעות מסוג זה – על חרדים החשודים כעבירות, על חריגות בהתנהגות ואפילו על קירומו של קצין עם רבני – אינן עוברות את המחסום המוצב לפתחם של אמצעי התקשורת החרדיים. המחסום הוא בדמות "הוועדות

"יתד נאמן" – שלא זיהה מודעת פרסומת לוויאגרה והמודעה התפרסמה – לא תקרה לשום מבקר באחד השבועונים הבלתי תלויים. כך מתפרסמים בשבועונים החרדיים תחקירים על עוני חרדי, נוער שוליים חרדי, ("השבבניקים"), גזענות ואפליית מזרחיים בחברה החרדית, יחס מתנשא ולא הוגן כלפי חוזרים בתשובה, מחלות נפש ומחללים של בתי יידין חרדיים לכשרויות. כדי להעזר לעוסק בנושאים אלה בלי להיקלע לעימות עם החברה החרדית מעסיקים השבועונים מבקרים בעלי שם שמוחקים עליידי הציבור כתלמידי חכמים, אנשי מוסר שבקאים גם בנעשה מחוץ לחברה החרדית. ב"משפחה" עושה זאת כאמור הרב מנחם כהן, יו"ר ארגון "לב לאחים". ב"השבוע" מסור התפקיד בידי הרב יעקב יוסף, בנו של הרב עובדיה יוסף. בניגוד ליומנים המפלגתיים, שבהם עבודת המבקרים מתייחסת בעיקר לצרכים המפלגתיים, אומר יוסי אליטוב, סגן עורך החדשות והכתב הפוליטי של "משפחה", "בשבועונים מתייחסים המבקרים לסוגיות ערכיות ואתיות, על מה לשים את הדגש ואיזו סוגיה להעלות לסדרהיום. כך נפתחת במה לדיון

ישראל אייכלה, "המחנה החרדי": כל עורך חותך מה שהוא רוצה וכל מבקר חותך מה שהוא רוצה. אנחנו, כמו כל עיתון אחר, טובייקטיבים בהשקפות שלנו

רחב יותר. למשל, מי שיצר את גיבורי החברה החרדית – אריה דרעי, יהודה משייזב מוק"א ואנשי 'הצלה' – הם השבועונים החרדיים שהמבקרים שלהם הרשו להם להזדהות עם הרמזות האלה, שהוסיפו קידוש השם לחברה החרדית. פעולות המתנדבים קיבלו מקום בולט דווקא בשבועונים המשוחזרים משיקולים מפלגתיים.

המבקר יושב במערכת העיתון היומי מדי ערב, ובשבועונים הוא מגיע ביום סגירת העיתון, אם הוא אינו מצליח להכריע לברו, הוא מתייעץ עם סמכויות רבניות מעליו, שבשמן הוא פועל. המבקר עוזב על כל מודעה, ידיעה, תמונה, מאמר וכתבה, ומוחק את מה שנחשב בעיניו לבעייתי. כל המבקרים, גם ביומנים המפלגתיים וגם בשבועונים, כותבים לעתים מכתבים במרור מכתבים למערכת בשמות בדויים, כדי לקדם אישים, נושאים ואינטרסים שונים. כל ניסיון להציג שאלות על האתיקה של פעולת המבקר נתקל מיד בהתקפת נגד חזיתית על העיתונות החילונית. "אני לא מאמין באובייקטיביות של עיתונות", אומר הרב ישראל אייכלר, חסיד בעלן, שכותב גם את מאמרי המערכת והמאמרים המרכזיים של "המחנה החרדי", שבועון חסידות בעלון. "בארץ אין אף עיתון ואף עיתונאי אובייקטיבי, רק השמות מתחלפים. שם זה עורך וכתב, וכאן כותב ומבקר". אייכלר נוקט אותה לשון בוטה שהביאה אותו לפאנל של "פופוליטיקה" בטלוויזיה, כאשר הוא מדבר על העיתונות הישראלית: "כל עורך חותך מה שהוא רוצה וכל מבקר חותך מה שהוא רוצה. אנחנו, כמו כל עיתון אחר, טובייקטיבים בהשקפות שלנו. ההבדל בין העיתונות החרדית לעיתונות האחרת הוא שאנחנו מודים שאנחנו לא אובייקטיבים. כל חוקי האתיקה הם שקר וכונן משום שהם מופרים כל הזמן, כשיש להם נגיעה בנושא", הוא פוסק. "אני מאמין בחוסר אובייקטיביות מוחלט. ולכן אני קורא לשיקולי הוועדות הרוחניות בשם שונה משיקולי עריכה – אבל בעצם מדובר בדיוק באותו דבר".

נפגע. כך למד על בשרו הפרסומאי החרדי רודי זילברשלג, המשמש גם כמו"ל השבועון החרדי "בקהילה". "הוועדות הרוחניות בשבועונים הן כורח", הוא מספר, "ואצלי בעיתון הן כורח אלים, משום שעיתונים שלי סולקו מן הרוכנים מפני שלא מיניתי ועדה רוחנית, שמיוצגת עליידי 'מבקר'. ברגע שהוספתי תקן של 'מבקר' קבוע, שעובר על כל עיתון לפני שלב העימוד ומאשר כל מלה – הניחו לי והפסיקו להפריע להפצת העיתון".

הריבנות המרכזיים של הוועדה הרוחנית נוגעים להקפדה במגוון תחומים: איסור על פרסום תמונות נשים מכל סוג ובכל מצב, מניעת כתיבה אזהרת על הצבר החילוני או הרתי הלאומי, כולל קציני צבא, כדי למנוע יצירת מיתוסים החורגים מגדר עולם הישיבות, איסור גורף על פרסום ידיעות בנושאי רצח, התאבדות, עבריינות מין, כמו גם תחקירים על עסקנים ונבחרי ציבור חרדים שסורחים. מתאבדים חרדים מפורסמים יהיו ל"נפטרים בדמי ימיהם". ובצד אלה גם הימנעות מרכילות ומלשון הרע. לא עליפי הגדרת החוק הישראלי, אלא בהתאם להגדרת ספר שמירת הלשון של החפץ חיים. אומר הרב מנחם כהן, יו"ר ארגון "לב לאחים" להחזרה בתשובה ו"המבקר" של העיתון החרדי הפופולרי "משפחה": "לא תמיד חייבים לספר את כל האמת. מספיק לא לפרסם שקרים". בעיתונים המפלגתיים, "המודיע" של "אגודת ישראל" החסידית, "ית"ד" ("יומן דעת תורה") נאמן של "דגל התורה" הליטאית, ו"יום ליום" של ש"ס, עיקר עבודת הוועדה הרוחנית הוא בשמירה קפדנית על הקו הפוליטי של העיתון. העיתונים המפלגתיים לא יפרסמו לעולם ידיעות, כתבות או מאמרים שמבצבצת מהם חלילה אהדה וחובב למפלגות המתחרות. "המבקר" לא יחסם לפסול ידיעות לא נוחות מבחינה פוליטית, לשנות לגמרי את עימוד העיתון, להפוך כותרת ראשית לידיעה קטנה בתחתית עמוד פנימי ולנסח בעצמו כותרת ראשית חדשה. כיוון ש"המבקר" משמש כזרוע של גדול התורה או החצר החסידית השולטת בעיתון, מעמדו העליון בהיררכיה מקבלי החלטות אינו שנוי במחלוקת.

על רקע עמדתו התקיפה של "המבקר" בעיתון "המודיע", פרש ממנו הרב אליעזר שך ו"ל כבר בשנת 1985, ארבע שנים לפני שהקים את מפלגת "דגל התורה". באותה שנה הוחרם בנק לאומי עליידי העיתונות החרדית, משום שחברה בשליטתו כנתה בטבריה מלון על שטח שהתגלו בו קברים. כשהושגה פשרה עם הבנק והחרם הוסר התנגד הרב שך לפשרה, אבל הוועדה הרוחנית סירבה לפרסם את התנגדותו בעיתון. בתגובה פרשו הליטאים והקימו עיתון שישקף את עמדתם ללא תלות בוועדה רוחנית, שנשלטת עליידי חצרו של הרבי מגור.

בעשר השנים

האחרונות השתנתה לחלוטין מפת העיתונות החרדית, עם הופעת השבועונים החדשים, הבלתי תלויים. הבולטים שבהם הם "משפחה" בהוצאת המו"ל אלי פלאי, ו"בקהילה" בהוצאת המו"ל רודי זילברשלג. הם נחשבים מותרים לציבור החרדי, למרות שלא נוסדו בידי גדולי תורה וגם סגנונם שונה מן העיתונות החרדית הוותיקה. להוציא קבוצות קיצוניות מפלג "העדה החרדית", שלא קוראות גם עיתונים חרדיים ממוסדים וותיקים יותר, קוראים בהם החרדים חרשות פנים וחופץ, חשיפות, פרשנויות וראיונות עם אישים פוליטיים. סקר TGI האחרון קבע כי 34.3% מהמצוירים על עצמם כחרדים קוראים בסוף השבוע את "המודיע", 33.1% קוראים את "משפחה" ו-30.4% קוראים "יתד נאמן". מבין אלה המגדירים את עצמם חרדים או דתיים, 118 אלף קוראים את "משפחה", 93 אלף קוראים "המודיע" ו-79 אלף קוראים "יתד נאמן". עולה מכך שבתוך עשר שנים הצליח הבולט שבין השבועונים העצמאיים והבלתי תלויים להשתוות לעיתונות המפלגתית המסורתית ואולי אף החל להביס אותה. בנוסף לעובדה שהשבועונים אינם תלויים באף מפלגה, הם נחשבים לליברליים יותר. יחסית, כמוכן, המבקרים שלהם אינם אוסרים פרסום ידיעות, טובות כרעות, הנוגעות לכל הקשת הפוליטית בכלל והחרדית בפרט. בנוסף, מפגינים המבקר רים פתיחות רבה יותר בכל הקשור לסיקור נושאים בעייתיים פנים-חרדיים, שהוועדות הרוחניות של היומנים הוותיקים אינן מאפשרות לפרסם. המבקרים בשבועונים החדשים נחשבים למצויים יותר בהווית העולם. סכיר להניח שתקלה מקצועית קשה כפי שקרתה לפני כחודש למבקר של היומן המפלגתי

מוסיף הרב מנחם כהן: "גם אצלם (החילונים) זכות הציבור לרעת היא בעירובן מוגבל. הנה, תראה מה שקורה כעת בין 'רדיעות' ל'מעריב', איך שהם רצים אחד אחרי השני לבתי-משפט כדי לא לספר על עצמם. אבל על האחרים? הכל מותר. זו אתיקה?".

איך אתה רואה את תפקידך במערכת?

הרב כהן: אני מגיע בכל יום רביעי למערכת ומוורא שהעיתון יהיה נקי מרכילות, מפגיעות בין אדם לחברו ושהחדשות המעניינות יסופרו בצורה שלא תלכלך אף אחד. עיקר העבודה שלי הוא בחדשות. אני לא עוסק במיון חדשות ומקרים של אונס, רצח או התאבדות, שאנחנו לא מפרסמים אפילו אם הם חשובים, כדי לא לחשוף את הציבור שלנו לדברים האלה. מכיוון שבשונה מ"יתד" ו"המוריע", העיתון שלנו לא מפלגתי, אני מכניס הכל. אבל ללא רכילות, לשון הרע ופגיעה בזולת.

מרותם של המבקר והוועדה הרוחנית מקובלת על רוב רובם של העיתונאים החרדים, המקבלים אותה בהבנה מלאה. וככל זאת, מתברר כי בעולם התוסס יחסית של השבועונים לא הכל כופפים את ראשם בפני המבקר, ויש מי שמתחכם. "לפעמים עבודת המבקר יוצרת מצבים מגוחכים, משום שחלק מהאנרגיה של הכותבים מושקעת בתחבולות נגדו", אומר העיתונאי החרדי קובי אריאלי, המפרסם טור סאטירי בעיתון "בקהילה". "אצלנו בעיתון, למשל, יש מבקר שלא רוצה שיכתבו שמות של נשים בעיתון. באחת הפעמים התחכם אחד הכתבים וכתב גדליה איציק במקום דליה איציק, והמבקר לא הבין את הבדיחה ופרסם את הידיעה כמו שהיא", מספר אריאלי. "אני קלטתי את הריאש שלו. הוא מוכן לקבל סיפורי צבע וסיפורים שיש בהם תרבות וזה חשוב לי. יש לו קווים אדומים שאני חי אתם בשלום. הוא לא מוכן לאלמות, גסויות, רכילות ולשון הרע - זה מקובל עלי. הוא לא מוכן לסיקור של מחלוקות פנים חרדיות, גם זה מקובל עלי. הוא לא מוכן לשירי הלל לאנשים לא רוחניים כולל אריק שרון, מקובל במאה אתו. לפעמים כשהוא מתעקש על עניינים קטנים כמו איסור על שמות של נשים, למשל, אני מערב את המו"ל, ואנחנו נכנסים למו"מ".

המערכת שבה אתה עובד עומדת בסטנדרט המקצועי והאתי שאתה, מהיבירותך את העיתונות הכללית, חושב לנכון?

צריך להגיד את האמת. והאמת היא שאין אתיקה עיתונאית בעיתונות החרדית. נקודה. מסמך נקרי אינו רלבנטי לעיתונאי החרדי. ההשקפה החרדית נוגדת את האתיקה העיתונאית בהגדרתה. עיתון, שמטבע הרברים נכתב על-ידי עיתונאים שמבחינה פנימית נחשבים לאנשים שרמתם הרוחנית פחותה, נוגד את החינוך החרדי. הציבור בין עיתונות לחרדים הוא בלתי אפשרי וכדי לפתור את זה ממנים לעיתונאים נציג מטעם הרבנים שמפקח עליהם ומחליט לבר מה ייכנס ומה לא.

ביצור אתה מתייחס לסיקור הרבני על הטורים והכתבות שלך?

אני תומך בעניין הוועדה הרוחנית. אני אמנם כותב טור סאטירי שמבקר את החברה החרדית פנימה, אבל אני עושה את זה בעדינות ובאהבה. רואים שאני כותב מאהבה.

לשיטתו של דודי זילברשלג, עצם העמדת העיתונות החרדית בסטנדרטים של אתיקה עיתונאית מקצועית אינה במקומה. "יש פער בסיסי בין זכות הציבור לדעת לבין עיתונות (חרדית) שאומרת שזכות הציבור לרעת כמה שפחות. הפער הזה יוצר מציאות של מטרות שונות בתכלית. התקשורת החרדית, בעיקר היומית, מתיימרת מאוד לחנך, ודווקא השבועונים יותר ליברליים".

זילברשלג

לא הסתפק במבקר, אלא פנה לפני שנים אחרות במכתב לשני גדולי הדור, האדמו"ר מגור החסידי והרב אלישיב הליטאי, בכקשה להקים מסגרת שתהיה מעין מועצת עיתונות חרדית, ו"תקבע את כללי המשחק, על מה כותבים ועל מה לא". זילברשלג יום את הרעיון מפני ש"לטענתו יש כתיבה אלימה כלפי כל מיני אנשים וגופים, כחלק ממגמה שהכל מותר ומופקר". את תשובת הרבנים טרם קיבל, אבל בינתיים כפו עליו קבלת מבקר. "אצלי בעיתון, באופן חריג, המלה האחרונה היא שלי", אומר זילברשלג, "גם אני התפשרתי קצת עם המבקר בתחילת הדרך. בנושאים כמו עוני חרדי, נוער שוליים חרדי וכדומה

יש ויכוחים תמידיים עם המבקר. כשניהלתי מאבק נגד ההתנכלות לבנות הספרדיות כסמינרים החרדיים, המבקר לא היה שלם עם הקו התקיף ועידנותי קצת. בהמשך הרשיתי לעצמי להחריף את הטון מחדש. גם אצלי בעיתון היו עיתונאים מתוסכלים, משום שהמבקר לא אהב את ביטויי הסלנג שהם השתמשו בהם. זה קומם אותו. בתוך תקופה קצרה הבינו העיתונאים מה חשוב במיוחד למבקר שלנו והעניינים הסתדרו. הוא מאוד מקפיד, למשל, שלא יהיה שכת רב מירי לחילונים או לקציני צבא".

לפי מה בחרת דווקא בו?

היום מחפשים דווקא אנשים עם חבל יותר ארוך ואינטלקט רחב יותר. המבקר שלי הוא סמכות מוסרית, איש רך ובעל שם טוב ובקיא בהוויות העולם הזה.

את עיקר ההבדל בין הוועדות הרוחניות של היומנים המפלגתיים לבין המבקרים בשבועונים רואה אלי פלאי, מו"ל העיתון "משפחה", דווקא בנושא האתיקה העיתונאית. "ועדה רוחנית מפלגתית אף פעם לא תתעסק עם אתיקה. הם לעולם לא ישאלו כתב אם הסיפור מאומת, או למה אין תגובה, כי עיקר עיסוקם הוא בהקפדה על הקו הפוליטי. אצלנו הנושא העיקרי שמעסיק את הוועדה, שחברים בה ארבעה רבנים שנפגשים פעמיים בשנה ומפרסמים נייר עמדה, הוא אתיקה עיתונאית. אנחנו נמנעים מלשון הרע, והוועדה הרוחנית שלנו תשלח כתב פעם נוספת לאמת סיפור, או לא תאשר לפרסם ללא תגובה. מבחינתי כמו"ל זה מרגיע, משום שיש לי בכך מסגרת נוספת".

מדוע בחרת דווקא ברב מנחם כהן למבקר?

בחרנו בו משום שהוא סמכות תורנית רחבה משולבת בעשייה ציבורית. לא מספיק לי תלמיד חכם, אלא גם אדם שיהיה מצוי בהוויות העולם.

מה מובילות התפקיד שהגדרת לו?

אם העורך הראשי שלי, הרב משה גרילק, בחילוקי דעות אתו, אני מתערב בדיון, אבל המלה האחרונה תמיד שייכת למבקר. לדוגמה, אני רציתי פעם

קובי אריאלי, "בקהילה": צריך להגיד את האמת. והאמת היא שאין אתיקה עיתונאית בעיתונות החרדית. נקודה

לפרסם סיפור טוב על פוליטיקאי חרדי, אבל היו בסיפור יצרים. עורך החדשות התייעץ בעניין עם המבקר, שאמר שזה לא מתאים לעיתון. ובזאת נגמר הדיון, למרות שזה סיפור שאני הבאתי. האמת, אני שמח שכך זה נגמר. המבקר עובר תמיד באזור המתח שיוצרת העיתונות בין הרצון לסיפור טוב לבין המגבלות. כאן הדילמה מהו האיזון בין הסיפור החוק לרשעות שלו. הפרשה האחרונה של הרב אוחנה, למשל, היא דוגמה נהדרת למה שלא היה עובר בעיתון שלנו, אלא אולי במאמר מערכת מרומז ועדין.

ובאותה עיתונות וענייניות דוית מטפל בפרישה, גם לו היה מכבב בה טובי

לפיד?

גם אם זה היה טובי לפיד, או כל יריב מר אחר של היהדות החרדית, זה לא היה מתפרסם אצלנו. אנחנו משתרלים להתייחס לנושא ולא לאיש, כי תמיד צריך לעשות את החשבון אם הפרסום שווה את הנזק האישי שאנחנו גורמים. אם טובי לפיד היה מתגלה כמשתמט מהצבא, הוא היה מקבל כותרת ראשית ב"משפחה", אבל אם היה נקלע לאירועימות אישית, הדיה מתגרש מאשתו, למשל, אנחנו לא היינו מטפלים בזה בכלל.

חנן עמיאור הוא סטודנט ללימודי מוסקם במכון ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית

הקו שבו נעצרת החמלה

אזרחים למען "מטרות ראויות" ומתוך "מניעים ראויים" במקום שלילה מוחלטת של הרג אזרחים באשר הוא. לא רק הקיטוב הפוליטי בחברה הישראלית חיסל כל אפשרות לשיח כלל-אנושי; הדמוינגנטיות של רטוריקה מסוימת בתקשורת – כוחנית ברובה ולא ריכונית, צעקנית יותר מהחלטית – קברה אותו. דיון בערכים כלל-אנושיים הוא תמיד חריג, וכמעט תמיד הוא עשוי להתפרש כ"סטייה" של הכותב מאיזה תו תקן הכרחי או מתייג "מחייב".

באחד ממאמריו הנודעים תקף ס. יזהר את תופעת המתאבדים – לא את המתאבדים עצמם, אלא את החברה השולחת את בניה ללוחמה כזאת ורואה בה "גולת כותרת לפטריוטיות לאומית". יזהר מטיל ספק באנושיותה של "חברה, המשלימה עם הפיכתו של ילד לחומר נפץ". חברה כזאת, על-פי יזהר, "הורסת את הבסיס המשותף ההכרחי לכל בנייה אדם, מוציאה עצמה מן הכלל האנושי והופכת לצד שאין מה לרבר אתו. כשם שאין לרבר עם חברת קניבליים" ("על המתאבדים", "הארץ", 18.4.95).

יזהר כתב את הדברים בעקבות גל הפיגועים ב־1995 ו"החשד" כמי ש"סטה" (ימינה). אף שרכיבו של יזהר אינם מפתיעים כיום כפי שהיו אז, אין ספק שהחשדות ב"סטייה" לא פג תוקפה.

השיח הישראלי בתקשורת מרוקן מהומניות ומאנוכרסליות; הוא רב אבהנות בין דם ובמיני "הבנות" וצירוקים פרטיקולריים. "שמאל" ו"ימין" מאוחדים בריק הכללי ובמלאי הפרטיקולרי, ונבדלים זה מזה רק באמצעיהם הרטוריים: הימין – בהזדעקות על "רצח יהודים", נגד ממשלת ישראל "המפקירה במדיניותה דם יהודי", כאילו ממשלת ישראל מחויבת לבטחון אזרחיה היהודים בלבד, וכאילו רצח לא-יהודים אינו רצח; השמאל – ברטוריקה אוטומטית על "אשמת הכיבוש" ובאפולוגטיקה אוטומטית על סבלם של הפלסטינים וייאושם, כאילו "הכיבוש", "הייאוש" ו"האין ברירה" יש בהם צירוף רצח אזרחים. כלומר, רצח אזרחים הוא "ריק" ריאקציה למושהו רע ממנו – הכיבוש, מדיניות ממשלת ישראל – ולא הרע האולטימטיבי עצמו.

רטוריקה הכופרת ברוע האולטימטיבי של רצח אזרחים משקפת מציאות ואווירה המתירות כפירה כזאת. שאלה פתוחה היא עד כמה ניוונה הרטוריקה הזאת מן המציאות והאווירה ועד כמה היא מזיגה אותן.

אינתיפאדת אלאקצה הקצינה את הרטוריקה המסוכנת הזאת עד כדי היתר לפגיעה בישראלים "בתנאים ובגבולות מסוימים". כך עשויה להתפרש, בין השאר, "המלצתו" של זאב שטרנהל לארגוני הטרור הפלסטיניים לרכז את מאבקם בהתנחלויות, אך להימנע מפגיעה באוכלוסייה שבתוככי הקו הירוק. "אילו היתה לפלסטינים מעט תבונה, הם היו מרכיבים את מאבקם נגד ההתנחלויות, לא פוגעים בנשים וילדים ונמנעים מירי על גילה, על נחל-עוז ועל שדרות. כך היו נמנעים מהנחת מטענים

ל מה שלא אמרו בצלילות בכירי ההוגים; על מה שלא כתבו כנחוצות מיטיבי הכתוב וחשובי ה"טוראים" בעיתונות; על מה שלא העירו לוחמים, פעילים ואגודות למען זכויות אדם – הצהירו מחברי הרו"ח האחרון של ארגון אמנסטי הבינלאומי. אמנסטי הבינלאומי קובע באורח נחרץ וכולל שהרג מכוון של אזרחים הוא פשע נגד האנושות. ובאורח מפורט הנוגע להיינו כאן: "רצח מכוון של אזרחים ישראלים – בין שבוצע בידי פלסטינים יחידים, מתאבדים, ובין אם בידי ארגונים פלסטיניים חמושים – הוא פשע נגד האנושות". זאת ועוד: "הרג מכוון של אזרחים ישראלים, אפילו במסגרת מאבק נגד כיבוש, גם הוא פשע נגד האנושות".

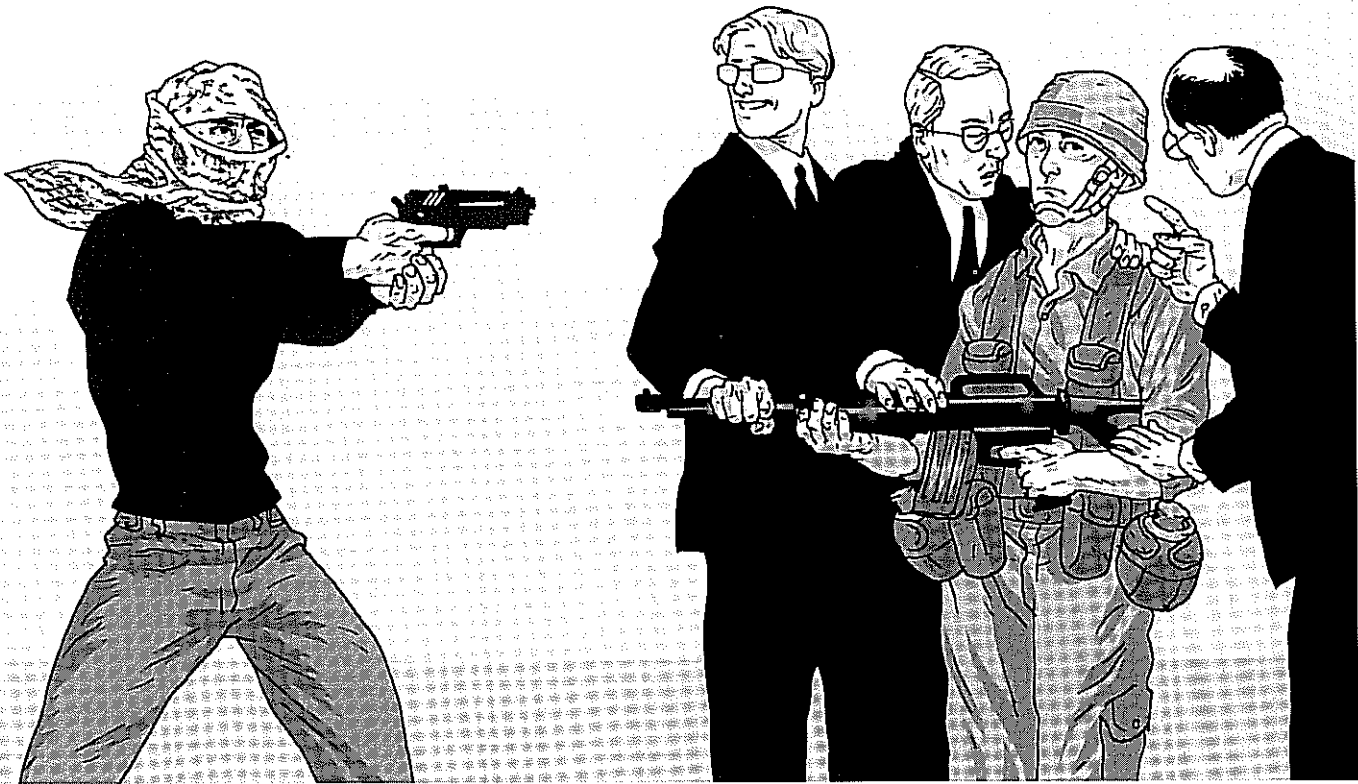
אמנסטי הבינלאומי הוא ארגון שלא חסך ביקורת קשה על עוללות הכיבוש הישראלי ופגיעתו הרעה באוכלוסייה הפלסטינית. ברוב הרו"חות שלו דורגה ישראל בצמרת המחפירה של מפירי זכויות אדם או במרחק קטן ממנה. גם הרו"ח האחרון אינו חוסך בביקורת על ישראל אך בה בשעה הוא מבטא הכרה נחרצת בכך שגם אזרחי המדינה הכובשת הם קורבנות פשעים נגד האנושות כשם שההוגים בהם – אזרחים פלסטינים קורבנות הכיבוש – הם פושעים נגד האנושות. זו הכרה שאנשים טובים בתוכנו, ובמיוחד אלה המודעקים בצדק על כל עיכוב של אזרחים פלסטינים במחסומי צה"ל, נמנעים ממנה. מיעוט ה"מסתכן" בה, ואפילו בלשון רפה, צפוי בדרך-כלל להשתקה.

בשלב זה ראוי לומר מלת פרידה חמה לאלה מן הקוראים הנושטים את המאמר ברעעים אלה ממש, משוכנעים שהמחברת היא מתנחלת סהרורית, ימנית קיצונית ומחורפנת אקוטית.

רו"ח אמנסטי מאשש עיקרון כלל אנושי ידוע: רצח אזרחים, גם בתוך לחימה נגד דיכוי וכיבוש, הוא פשע נגד האנושות. הרו"ח קורא לרבידים בשמם בלשון בהירה ומוכנת לכל לפני שהוא מזכיר את החוק והמשפט הבינלאומיים; לא זו בלבד ש"התקפות על אזרחים נחשבות רצח על-פי עקרונות משפט כלליים, הן גם מנוגדות לעקרונות היסוד ההומניים המשתקפים במשפט ההומניטרי הבינלאומי" (מצוטט מדיעה של יוסי אלגזי ב"הארץ", 13.7.02).

אם זה כליכך ידוע ומוכן מאליו, מה כליכך מפתיע, ואפילו מסעיר, ברו"ח אמנסטי האחרון? בוודאי שלא "עקרונות יסוד הומניים" ידועים לכל. "מפתיע" שעקרונות הומניים כלליים הם עדיין חלק משיח רלבנטי ואפילו בינלאומי; שרצח אזרחים, אפילו מתוך מטרה נאצלת כמו מלחמה בכיבוש זר, הוא פשע נגד האנושות; שרצח מתנחלים דינו ככל רצח אחר, כלומר פשע נגד האנושות, והרי זה עניין די מרעיש לאחדים בתוכנו, שגם מתנחלים הם אזרחי המדינה. אך מה שמסעיר באמת למקרא רו"ח אמנסטי הוא שעקרונות יסוד כלל-אנושיים נעדרים כמעט לחלוטין מן השיח המקומי.

מרעת ושלא מרעת "מצטיין" השיח הישראלי בהתעלמות מבלויותם של עקרונות ומעשים; בגישה "סקטוריאלית" להרג

איור: אסף חנוכה

ההומניות והאוניברסליות של ס. יזהר וארי שביט נאמנות עלי יותר מן ה"הומניות הסקטוריאלית" של גדעון לוי וזאב שטרנהל

להיות עד ולהעיד על עוולות הכיבוש כלפי הפלסטינים. בעקביות ראויה להערכה, שבוע אחר שבוע, מזכיר גדעון לוי לקוראי "הארץ" את אחריותם ואת אשמתם למה שמעוללים בשמם מדינת ישראל וצה"ל לאזרחים פלסטינים בשטחים. אין זה מתפקידו (על-פי הצהרתו במהלך עימות עם ארי שביט ב"תיק תקשורת") להגן על קודבנות הכובשים.

משהו עקרוני חסר, ועל כן פגום, בסוג זה של תפיסה הומניטרית: אינך יכול להיות "הומניסט של צד אחד בלבד"; זו סתירה מהותית. "הומני" הוא לעולם כללי-אנושי (עד שאיזה מילונאי יחליט אחרת). מילון המוסר והמצפון של גדעון לוי החליט אחרת.

אני שייכת ל"מילון הישן". ההומניות והאוניברסליות של ס. יזהר וארי שביט נאמנות עלי יותר מן ה"הומניות הסקטוריאלית" והעקבית של גדעון לוי והאנשים הטובים, רודפי השלום וכבוד האדם. הם ראויים להצדעה על עקביותם הטובה. "סקטוריאליות" כמו שלהם, אך לא רק שלהם, צובעת את השיח הציבורי בצבע אחד מדי ומרדדת אותו ל"בער" ו"נגד" אוטומטיים מדי. היא חותרת, במובן הרע, תחת כל ניסיון לוויכוח נוקב בשאלות המכריעות של קיומנו כאן, מעודדת עדריות מחשבתית ומקבעת אותה; היא משתיקה קולות עצמאיים ואמיצים, שתמיד הם בודדים, בעוד שלסקטוריאליות יש מדינה. ■

מדי פז היא מבקרת ספרות ומרצה לתקשורת ולתרבות בבית'הספר "כותרת"

בצרו המערבי של הקו הירוק" ("הארץ", 11.5.2001), כותב שטרנהל, מומחה בינלאומי לתולדות הפאשיזם (בצרפת).

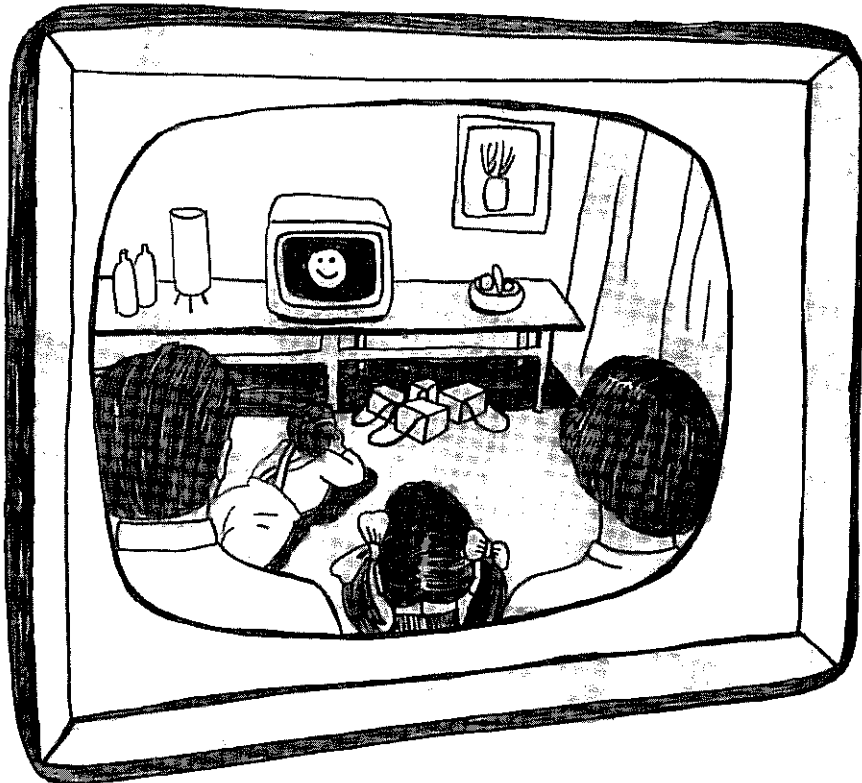
התבטאות אומללה זו הלפה-עברה לה כמעט ללא מחאה מעל דפי העיתון. כמה מחברי הטובים נרו בראשם בהסכמה מלאה כשקראו אותה. "בסך-הכל הוא (שטרנהל) כותב מה שכולנו חושבים". ישראל הראל כתב מאמר נגדי כאוב ב"הארץ". הארץ לא רעשה.

השקט העכור שהשתרר, כמו הרטוריקה שהתירה רצח אזרחים "בתנאים ובגבולות מסוימים", הם עדות מטרידה לאובדן ערכי יסוד כללי-אנושיים ולהתעלמות מדאגיה אפילו מכיטיים ההצהרתי במשפט ההומניטרי הבינלאומי. הקול היחיד שנשמע בעת הזאת היה קולו של ארי שביט שהגיב באורח כולל על שתיתקם ההולכת ונמשכת של תנועות השלום ופעילי זכויות האדם נוכח מעשי ההרג של פלסטינים באזרחים ישראלים. "קשה יהיה לשכוח את השתיקה הזאת", כתב שביט ("האנשים הטובים שותקים", "הארץ", 26.6.2001), והדגיש כי האנשים הטובים – אנשי השלום וזכויות האדם בישראל – לא הזכירו בפניותיהם לארגונים בינלאומיים אף לא שם של ישראלי אחד שנרצח בידי פלסטינים בדרכו הביתה. לאנשים הטובים, שלימדו במשך שנים את הציבור הישראלי לא להבחין בין רם לרם בשעה שריווחו על כל עוולה של ישראל כלפי האוכלוסייה הפלסטינית, אין בעיה לעשות את האבחנות האלה בעצמם.

אבחנה זו עומרת במרכז סדרהיום של גדעון לוי. כאורח המדינה הכובשת הוא לוקח על עצמו שליחות-חובה חשובה:

כולנו באולפן אחד

מכשלות השידור הציבורי בעת מלחמה

איור: בתיה קולטון

אם תפרוץ מלחמה בעידאק ויוכרו מצב חירום בישראל, האם שוב יגבר האינסטינקט השלטוני להפוך את הציבור לעדר כנוע ולהתעלם מזכויות האזרחים וצרכיהם? האם שוב יחוברו ערוצי החדשות יחדיו לרשת אחת? האם הגעגועים למדרת השבט, לחוויית ה"ביחר" המחממת, יולידו שוב תקשורת אוטוריטרית עם הנחתות מלמעלה במקום מידע אמין מן השטח? הסכנה ששוב ידחקו את כולנו לאולפן אחד קטן, שמשם שולטים בנו ללא מצרים, גדולה בישראל של היום שבה כל ריבוי נחשב לפיצול, כל תחרות מוטווה - למונופול וכל ביקורת - להערך סולידריות ולחוסר פטריוטיות.

למזלנו, יש לנו הפעם ראש ממשלה שדאגתו להבטיח לעם תקשורת פטריוטית ידועה לכל ואשר מסיבה זו טרח ומינה את עצמו לשר האזרחי על רשות השידור. אריאל שרון, שאולי יותר מכל ראש ממשלה שקדם לו, מפגיץ לאחורנה בצורה משכנעת את נטייתו לטוריות בניהול ענייני המדינה ואת הנחתו שהוא יודע יותר טוב מכולנו מה תורם לכטחוננו ולרווחתנו. הרקורד שלו כראש ממשלה בתחום הבטחוני, כמו גם בתחום הכלכלי, לא סתם מדבר אלא אפילו צועק בעד עצמו. הרקורד הזה, ויחסו הידוע של שרון לעקרון זכות הציבור לדעת, מבטיחים שאם במהלך מלחמה יהיו ליקויים חמורים הדורשים תשומת לב ציבורית מיידית לתפקודם של

כוחות ההצלה, לתפקוד טילי החץ או הפטריוט, לשידורי האספקה של מזון, מים וכ' - יהיה זה ראש הממשלה, אריאל שרון, המסנן הלאומי, שידוע לנו עליהם ואנחנו נוכל, כמוכן, לסמוך עליו בענייני עצומות ובאזוניים אטומות. אם יש למישהו ספקות בעניין זה הוא מוזמן לשאול את דוברו של ראש הממשלה ברשות השידור, אורי דן, הבונה כל יום את התשתית לשידורי שעת חירום בהנחיית שרון. אם, למשל, יתברר שמידע מדויק על נפילת ראשי חץ כימיים או ביולוגיים יכול לאפשר לאזרחים רבים להציל את חייהם, אך הוא יכול גם לפגוע במוראל הציבור ובאמינות הממשלה, האם מישהו מעלה ברעתו שאריק ואורי יסכנו את אמן הציבור בממשלה? האם בכלל יש ספק מה יותר חשוב בזמן חירום: אמינות הממשלה כמקור מידע או חיי האזרחים הנמצאים בסכנה? פטריוט אמיתי יבין מיד שאזרחים יש לנו הרבה אך ממשלה יש לנו רק אחת, ולכן בטחונה (הפוליטי) הוא נכס ציבורי שלא יסולא בפז. ובכלל למה לבלבל את הציבור? למה שתחנת שידור אחת תציג את העמדה שמוטב לדרת למקלטים וחברתה תציג את העמדה שמוטב לחבוש את מסכת הגז ולהישאר בחדר האטום? והרי מלחמת המפרץ כבר לימדה אותנו שבמצב שבו אין לכל האזרחים גישה למקלטים, אך יש גישה לחרדים אטומים, עקרון השוויון בפני הסכנה עדיף על פני הסיכויים לשרוד. כל רועה מנוסה יודע כי אין זה מוסרי לנהוג איפה ואיפה בכבשי העדר.

ההגינות מחייבת לומר שאמנם התקדימים החלטות המעדיפות את בטחון הממשלה על בטחון האזרחים נוצרו כבר במלחמת המפרץ האחרונה. לפי עדויות מהימנות, לא פחות מ-170 צנזורים הוצמדו לעיתונאים מקומיים זרים ולא פחות מ-593 שיחות טלפון של כתבים בתפקיד נותקו באמצע עליידי הגורמים המוסמכים ("הארץ", מוסף, 4.10.02). פרופסורים מספרים לנו שתחרות בין מקורות מידע ופרשנויות של המציאות היא תנאי חיוני לקיום חירויות בסיסיות הנוגעות לבטחונם ורווחתם של האזרחים. מסיבה זו גם נחקק חוק חופש המידע, המייצג את הדרישה לשקיפות השלטון כלפי האזרחים. אך אלה הם כמוכן רק פטפוטים של אקדמאים לא רלבנטיים שאינם בקיאים במציאות. עקרונות אלה אינם מוצאים את כיטויים בעולם המעשה בישראל. זו, כמוכן, לא רק בעיה של השלטון אלא גם של האזרחים. הם מקבלים את אורי דן הדובר על תקן של עיתונאי באותה אהבה שהם מקשיבים להמלצותיה של מרים בנימיני בפינת האסטרולוגיה של רשת ב'. בעצם אי-אפשר להוציא מכלל אפשרות שאת מקומה של פארילי שחר לצד אורי דן תתפוס בשעת חירום הגברת בנימיני במאמץ מתוגבר להרים את מוראל הציבור. אורי דן יוכל לשרר, למשל, שאם בוש היה נותן לאריאל שרון חופש פעולה יותר גדול, ישראל כבר מוזמן היתה מחריבה את בגדד ומונעת נזקים כבדים שנגרמו לה, ומרים בנימיני תוכל ליעץ לאנשים שנולדו במולד דגים לא לצאת בימי שלישי אחר הצהריים מן הבית.

חרם

מדוע דוחים ראש הממשלה ושריה את בקשות העיתונות הערבית בארץ לראיין אותם?

סצינה ראשונה:

בערב ראש השנה האחרון דיבר ראש הממש' לה, אריאל שרון, הרבה: הוא העניק ראינות לערוצים הראשון והשני בטלוויזיה, לרשת ב' של קול ישראל, לגלי צה"ל, וכמוכן לשני העיתונים הגדולים "מעריב" ו"ידיעות אחרונות". כל אחד מכלי התקשורת התגאה ב"סקופ" שסיפק שרון למראייניו ובעקבות ראינות נשפך ים של מלים בכלי התקשורת. לא עקבתי אחר ראינותיו של שרון לעיתונות הזרה; לעומת זאת, שמתני לב שהוא החליט להחרים את העיתונות הערבית בישראל. הוא לא מצא לנכון להעניק ראיין לעיתון ערבי היוצא לאור בישראל, או במלים אחרות: שרון והכותרת יועציו החליטו לפסול את העיתונות הערבית מסיבות השמורות עמם בלבד.

התנהגותו של שרון אינה חדשה לי. במלאות שנה להקמת ממשלת האחרות הלאומית ערך שרון טבח שיחות אינטנסיבי עם כלי התקשורת בשפה העברית. העיתונות הערבית נפסלה לראיין.

היחס הזה מעורר תמיהה: העיתונות הערבית בישראל מייצגת את ערביי המדינה, 19 אחוזים מאזרחיה. בהתעלמו מהם פוסל שרון, במישרין או בעקיפין, 1.2 מיליון אזרחים. למען הסר ספק, מתוקף תפקידי ומעמדי, פניתי ללשכת ראש הממשלה וביקשתי לערוך עמו ראיין. לשכת שרון התעלמה לחלוטין מהפנייתו ולא טרחה אפילו להשיב עליהן. עד היום, שנה ושמונה חודשים מאו עלה לשלטון, ראש ממשלת ישראל לא התראיין לאף עיתון ערבי ישראלי. התופעה הזו מעלה את הסברה שמדובר במדיניות מכוונת שעיקרה החרמת העיתונות הערבית בישראל.

למי שזכרנו קצר או סלקטיבי ראוי להזכיר בהקשר הזה את חרם המודעות הממשלתיות שהטיל על העיתונות הערבית יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים, אורי בורובסקי, בטענה שהיא מסיתה נגד שרון, ממשלתו, צה"ל ומדינת ישראל. המינוח חשוב מאוד בהקשר הזה: להאשם את העיתונות הערבית בהסתה אינו דבר של מה בכך; זו האשמה חמורה, שמתאימה למשטרים טוטי ליטוריים וחשוכים ולרפובליקות כננה, ולא למדינה, שמצהירה חדשות לבקרים שהיא הדמוקרטית היחידה במזרח התיכון.

שרון יכול לחיות בלי העיתונות הערבית, והעיתונות הערבית יכולה להתקיים בלי שרון, בלי המודעות של משרדו ושל המשדרים הכפופים לו. זו אינה

הסוגיה העומדת לרייין; השאלה הקובעת היא כיצד יעלה על הדעת שראש ממשלה מחרים ציבור שלם. רציתי להציג למר שרון שורה של שאלות, כמו למשל: מדוע לא שלח את יועצו, זאב חבר (זמביש) שהורשע בהשתייכות למחד תרת היהודית הטרוריסטית, להסביר לעם היושב בציון, מדוע ראש הממשלה תומך בהחלטת שר הפנים לשלול את אזרחותם של ערביי ישראלים, שנטלו חלק בפגיעות נגד בטחון המדינה. הרי מר חבר ידען גדול בענייני טרור.

סצינה שנייה:

בחורש ינואר השנה עשיתי בשווייץ במסגרת משלחת של ראשי רשויות ערביות, שהוזמנה על ידי ממשלת ברן. כמלון "מאריוט" בציריך, שבו התאכסנו, פגשנו את שר המשפטים, מאיר שטרית. הפגישה היתה אקראית. שטרית הזמין את חברי המש' לחת' לכוס קפה ועוגה בטרקלין המלון. הסברתי לשר, האחראי על מערכת אכיפת החוק בישראל, שאני מעוניין לראיין אותו. השר, שהאשים באותה שיחה את יו"ר הרשות הפלסטינית, יאסר ערפאת, בהפרת הסכמים, הבטיח שעם חזר

תנו ארצה הראיין יתקיים. כמקובל, פניתי ליועצו ולדוברו של שר המשפטים וביקשתי שיסדיר את הראיין המובטח. היועץ, שמקבל את משכורתו בין השאר מהמסים שאני משלם בקביעות למדינה, בחר להתעלם מפנייתו. הוא לא טרח להודיעני תשובה. זו היתה התנהגות שחצנית ומתנשאת. העליתי את הנושא ב"תיק תקשורת". מערכת התוכנית פנתה לשר ולדוברו וביקשה את תגובתם. שוב בחרו השניים שלא להגיב.

סצינה שלישית:

שר הפנים, אלי ישי, שיגר כאמצעות דוברת משרדו טובה אלינסון מכתב למערכת "כל אלערב", ובו מחתה על פרסומים מגמתיים, לטענתה, על תפקוד משרד הפנים. המכתב נשלח בעברית, תורגם לערבית על ידי מערכת העיתון ופורסם במלואו.

הדוברת אלינסון, שעושה את עבודתה על הצד הטוב ביותר ומעבירה כרבר שבשגרה את כל הודעות המשרד גם לעיתונות הערבית, הפתיעה אותי כאשר פניתי אליה בתחילת חודש יולי שעבר, כדי להסדיר ראיין עם השר ישי. היא מחתה שוב באוזניי על המגמתיות של העיתונות הערבית והטעימה שהשר כועס. הצעתי לתת לשר הזדמנות להשמיע את טענותיו מעל רפי "כל אלערב" והרגשתי שהראיין יפורסם במלואו. אלינסון הבטיחה להחזיר תשובה, אבל, מסיבות השמורות עמה, לא טרחה לערוך אותי מזה עלה בגורל בקשתו. התנהגות משרד הפנים מוכיחה בפעם המי יודע כמה שהערבים, גם אם הם עורכי עיתונים, נתקלים ביחס מזולזל. אבל למה לי להיות מופתע מהתנהגותו של השר ישי: הרי מי ששולל אזרחות מערביי ישראלים שהיו מעורבים במעשים נגד בטחון המדינה, ונמנע משלילת אזרחותם של יהודים שביצעו מעשי טרור נגד המדינה, חזק עליו שאינו מסוגל להעניק יחס שווה לעיתונים עבריים

מדיניות מחשלת שרון כלפי האזרחים הערבים היא

מדיניות של אפליה וקיפוח; כנראה שהגישה הזו מיושמת

גם על העיתונות שמייצגת אותם

וערביים. וזאת השאלה שרציתי להפנות לשר ישי: מדוע לא שלל את אזרחותו של יגאל עמיר, רוצחו של ראש הממשלה המנוח, יצחק רבין ז"ל?

החרם של שרי ממשלת האחדות הלאומית על העיתונות הערבית מעמיק את השסע בין המדינה וקברניטיה לאזרחיה הערבים. ההתנהגות הזאת מוסיפה שמן למדורה שממילא בוערת בין היהודים לערבים, שנגזר עליהם לחיות יחד כמדינת ישראל. קשה לי להשתחרר מהרושם שסירובם של ראש הממשלה ושריו להתראיין לעיתונות הערבית נובע מהחלטה מחושבת, אם גם לא מוצהרת. אני סבור שמתפקידה של מועצת העיתונות לתת את הדעת על ההתנהגות הזו ושעל אמצעי התקשורת לטפל בה ללא משוא פנים. מדיניות ממשלת שרון כלפי האזרחים הערבים היא מדיניות של אפליה וקיפוח; כנראה שהגישה הזו מיושמת גם על העיתונות שמייצגת אותם.

וזהיר אנדראוס הוא עורך העיתון הערביישראל "כל אלערב"

מוחמד דף והחתול הג'ינג'י

עורכי העיתונים באינטרנט מבינים היטב את נפש קוראיהם. אלה אינם מעוניינים לדעת אם מוחמד דף חי או מת, זאת עובדה טריוויאלית שתוך ימים ספורים תיודע לכולם ועל כן היא איננה מעניינת. קוראי העיתונים רוצים לקרוא ראשונים ידיעה חדשה בנושא – ידיעה שעומדת בשני קריטריונים: היא חייבת להיות משהו שלא קראת בעמוד הקודם והיא חייבת להיות מעניינת. לצורך העניין, אם הייתם מעלים לרשת את הידיעה שראשו של מוחמד דף נחצה במהלך נסיון ההתנקשות ויצא ממנו חיוך קטן דובר רוסית שאמר במבטא כבד שהוא מגנה את פיגועי הטרור – אנשים היו קוראים את הידיעה הזאת בטבעיות ומקבלים אותה. חצי שעה אחר שהייתם מעלים את הידיעה לרשת, הייתם שומעים אנשי הייטק אוכלים במהירות את ארוחת הצהריים ואומרים זה לזה: "אני אומר לך שאומרים שהראש שלו נפתח ויצא משם מישהו שדומה לשרנסקי, ודיבר על בעיות הקליטה שלו. ואתה לא חייב להאמין אבל אם אתה רוצה לראות כמו עיניך תיכנס בבקשה לרבליו רבליו רבליו קטס און דה נט ותקרא שם. הם בדרך-כלל לא טועים. או בוא נגיד ככה, יש להם עשרה אחוזי ידיעות נכונות, לפחות".

אתרי החדשות באינטרנט ממלאים תפקיד חברתי חשוב ואצילי. מטרתם להציל את זמנם המתבלה של אנשי המשרדים החדשים שמילאו את ארצנו. הללו, ניצולי בועת ההייטק, אנשי משרדי עורכי-הדין והפרסום, יושבים מול המחשב בעולם כלכלי קורס, חרדים למקום עבודתם וירועים שדבר אחר יציל אותם מחרב הפיטורין – יצירת הרושם המתמיד שהם עובדים על פרוייקט מאוד חשוב. מכיוון שעבודה אין, ופלוגי שמגיע למשרד בתשע מסיים את הטלפונים שצריך היה לעשות עד תשע ורבע, עונה על האימיילים המצחיקים שקיבל עד תשע עשרים ושתיים, נותרו לו אחת-עשרה שעות וחצי עד שיוכל ללכת הביתה בלב שקט. יושב מול המחשב, מה יעשה האדם? יגלוש. אבל לאן? האופציות הן רבות: עולם האינטרנט הוא עולם רחב, אוקיינוס של ידע ואוצרות, שבו ניתן למצוא הכל, בייחוד אם אתה מחפש זוג שריים בינוניים, בלונדיניות חושפות מפשעה וכושים מצוד"די איבר. אולם פורנוגרפיה איננה הפתרון לחברנו שמחפש להי"ראות עובד ועוסק. פורנוגרפיה עושה רעש, מבליטה את שאיינו אמור לבלוט, ועשויה במקרים מוצלחים במיוחד אף לייצר לכלוך. בעיה נוספת – פורנוגרפיה מופיעה על מסך המחשב, ואם הבוס שבעצמו מחפש תעסוקה מנסה להימנע מהטלפונים הזועמים מן המשקיעים התמימים, שמנסים להבין מה בריוק עשו שם באזור-התעשייה בנסיציונה עם החמישים מיליון רולד שלהם, עובר במקרה ליד המחשב שלך, מאור יקשה עליך לשכנע אותו שהסרטון או התמונה של פמלה אנדרסון קשורים למצגת הבין-משרדית שאתה עובד עליה כבר חצי שנה.

אתרי חדשות ספקולטיביים הם הפתרון המושלם. הם מספקים חומר קריאה מעניין. נכון, הקשר בינם לבין המציאות לוקה בחסר, אבל גם החברות שבהן עובדים קוראי האתר לא ממש מחוברות למרדים כלכליים מעשיים. והכי חשוב – הקריאה

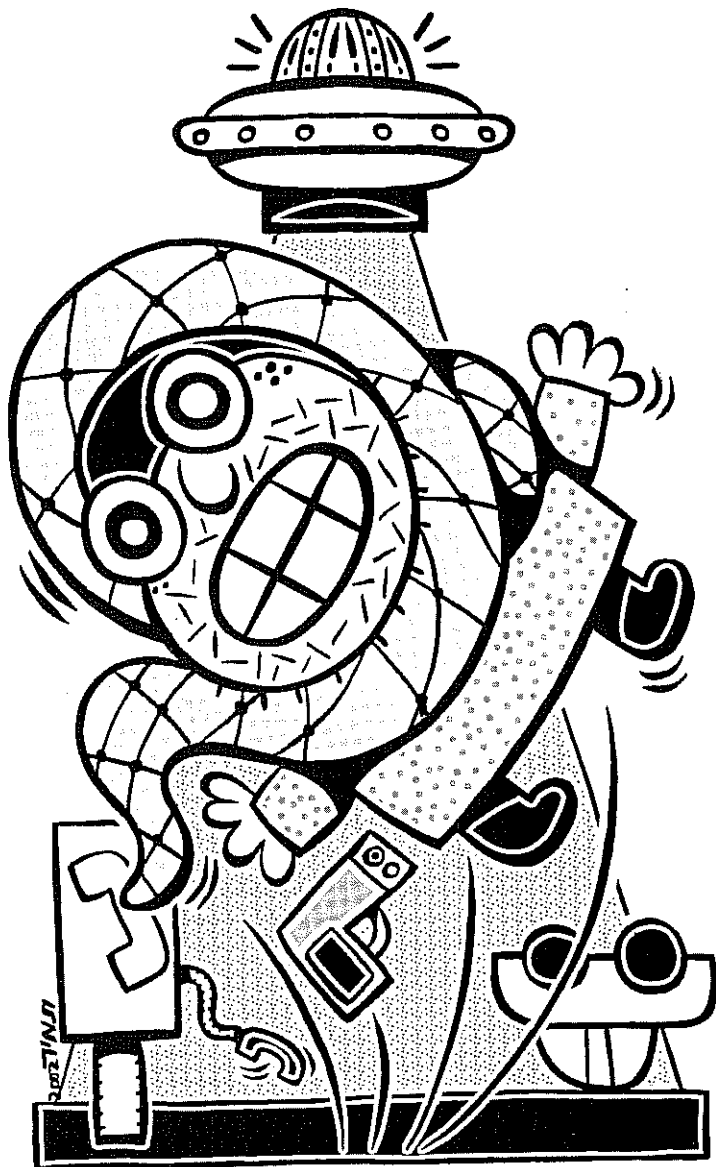
ת נסיון ההתנקשות במוחמד דף קידמו במחלקת הפיזיקה של מכון ויצמן בסיפוק וחיכוכי ידיים מאושרים. סוף סוף הצליחו מדעני פיזיקת החלקיקים של ישראל למצוא ולהקליט הוכחה אמפירית לתיאוריית הקוונטים. כדי לא להבהיל את הקורא ההריוט, הריני ראשית לכל להרגיע – גם אני אינני מבין מה אומרת התיאוריה המפורסמת הזאת, ואינני מתכוון להסביר אותה כעת מעל דפי כתביהעת הזו. ובכלל אני ממליץ לך, קורא יקר, שלא לנסות לקרוא ספרים בנושא תורת הקוונטים. נסה להתחמק מספרים אלה בכל כוחך. סרב לקבלם כמתנה ליום-ההולדת. טען בפני ממליצים שונים שכבר קראת אותם ומצאת אותם מהנים, אך שקשה לך לדבר עליהם בגלל סערת הרגשות שהם מעוררים בך. מדובר בסכנת נפשות של ממש! קריאה זו כמוה בקריאה בחוכמת הקבלה – רק מבלי לקבל כסף מהמרינה בעבור זה. כתוצאה ממפגש עם התיאוריה, אתה עשוי לאבד את אמונך באנשי הפיזיקה, להבין שמדובר בחבורה של מתעתעים המזכירים יותר מכל את הנכד יוסי של הרב כדורי, המקבלים הנחות יסוד שילדים בני חמש מסוגלים להוכיח שאינן נכונות באמצעות התרכוז קלה, ואתה עשוי להתחיל לפתח פחד כפייתי בטיטות מתוך מחשבה על אמונותיו המוזרות של הפיזיקאי שתכנן את מנוע הסילון שעליו אתה יושב.

החלק המסובך ביותר בתיאוריה גורם שעצם הידיעה שלנו את העולם משנה את מצבם של החלקיקים שמתעופפים בו. אחד הניסויים הרעיוניים שהציגו הפיזיקאים של הקוונטים טוען, שאם נרעיל חתול – אנחנו כמובן לא נעשה זאת כי זה אסור עלי-פי חוק וחובבי החיות ירדפו אותנו – אבל אם היינו מנסים להרעיל חתול, מבלי שהרבר ידלוף מחוץ למעבדה שלנו ויסבך אותנו, ואם היינו עושים זאת עלי-ידי אלקטרון שעשוי להפעיל שפופרת רעל מספיק גדולה, שתזדקק לתא שבו סגור חתול ג'ינג'י אחד וקערת מזון חתולים, החתול לא ימות עד שמישהו לא יפתח את התיבה שאליה הכנסנו את חסר המול, יראה ויריח את הגופה כמו עיניו. זאת אומרת, עד שלא נרע בוודאות שהחתול של שרדינגר מת, הוא נמצא כמצב פיזיקלי "חי מת", לפחות מהבחינה הקוונטית – לא ממש מת ולא ממש חי. איפשרה באמצע.

בריוק כמו מוחמד דף במשך כמה שעות באינטרנט. דף הוכיח שעיתונאות טובה בעולם הווידטואלי היא כתיבת הכותרת שטרם נכתבה עלי-ידי מתחריר. זאת הסיבה ששעתיים אחרי ההצלחה החלקית ביותר של נסיון ההתנקשות, הופיעו הכותרות הבאות בעיתוני האינטרנט המקוונים: "מוחמד דף נהרג בעזה", "מוחמד דף ניצל מהתנקשות בעזה", "ייתכן ומוחמד דף ניצל אך יש שמועות שנהרג", "אם קבעתם פגישה עם מוחמד כחמש, הוא כנראה כבר לא יגיע", וכמובן: "פגישה עיוורת שארגנה לו אמו של דף ליום שישי כנראה תבוטל או תידחה למועד לא ידוע". הכותרת האחרונה נכתבה לפני שנודע, עדיין כשמועה, שדף התעורר.

בעיתונות
האינטרנט לא
חסתפקים
בתחזיות לא
בדוקות לגבי
העתיד - שם
עושים זאת גם
ביחס לעבר

של שרדינגר

איור: תחיר שפר

באתרים אלה מפיקה הערות כמו: "ואוו! אני לא מאמין", או "יו, גדולו!", או "אני חייב לשלוח את זה מיד לכל חברי העובדים עמי במשרד", ועוד קריאות שבוט מודאג שעובר בסביבה ישמח לשמוע יוצאות מפי עובריו החרוצים.

האשמה בשרלטנות הנפוצה כליכך איננה רק באתרי האינטרנט הללו, אלא געוצה כמוכן בפיליפ הקטור השני, אשר המציא כשנת 1882 את מודר הספורט הראשון בעיתון יומי. פיליפ הקטור היה הראשון שהבין שקוראי העיתון משתמשים בו בעיקר בזמן פעילויות הקיבה השונות. אכילה ופליטה. הוא הבין בתבונה האיכרים שלו (הוא נולד במונטנה בחוזה לגידול תא) שאין רכב הממריץ את הקיבה יותר מסיפורים על אנשים אחרים רצים. משם שביל ההתדרדרות היה קצר. עיתונות הספורט היתה הראשונה שהחלה מתייחסת לעתיד באותו שוויון־נפש שהתייחסה אל העבר. הרי מלכתחילה היו העיתונים עסוקים בעיקר בכירור העובדות ובמה שקרה, ופרשני הספורט לימדו אותנו את ההנאה שבקביעת העובדות לגבי מה שיקרה. מכאן קצה הררך למדורים נוספים, לפרשנויות חלקיות, לתחזיות מזוגיהאוויר, לקריקטורה היומית ולצדס ההורוסקופ - כולם חלקים בעיתון שכל קריאה בהם, מרתקת ככל שתהיה, אין לה שום קשר לעובדות או למציאות. נסיונות אלה לחזות את העתיד התפשטו בעיתונים כשריפה בשדה קוצים. עד שבאחד מעיתוני השבוע הבחנו בכותרת הראשית: "המיתון יחריף". כך, קצר וקולע. ברור וחסר פניות. המיתון יחריף. אפילו הנביא יחזקאל אהב לסייג את הנבואות שלו בכמה מטאפורות, באיזו הקבלה תנ"כית בריאה ובהרבה מלל שאפשר לפרש לכמה כיוונים. כיצד אפשר יהיה לסגת מההצהרה על המיתון אם זה יבגוד בעורכי העיתון ורוקא יתאדה?

עיתונות האינטרנט המשיכה גישה זו ולקחה אותה צעד אחד קדימה. שם לא נותנים תחזיות לא בדוקות לגבי העתיד - שם עושים זאת גם ביחס לעבר.

מוחמד דף עצמו, סביר להניח, איננו מוצא את הדיון הזה משעשע. ראשית, הקריאה קשה עליו. בעין אחת ובעברית, סגור במרתף טחוב שבו אשה בשם פטימה מאכילה אותו מרק עוף ובורגול (התרופה הטובה ביותר למאבדי עין), הוא חושב לעצמו שבפעם הבאה לא ימחר להגיד לחבריו "עבר, זה לא מסוק, היכנס כבר למכונית, אני אומר לך שככה לא נשמע מסוק". השמועות אומרות שמוחמד המדוכא שוקל לפנות לוועדה רפואית בהמאס. אולי אפילו יוריד פרופיל. יעבור לתפקיד קרוב לבית. מוחמד שלנו יודע שקשה מאוד לזווג פיגועים עם עין אחת. ולמרות התקרים היהודי של משה דיין, או של טרומפלדר, של גיבורי צבא חיגרים ופסחים, ואפילו של אחמד יאסין, שיכול לטעון שמעולם לא ראה מחבל מתאבד מבלי לשקר, מוחמד מרגיש שהסתיימה מבחינתו תקופה. הוא מרגיש שאחרי שהאבק מההתנגשות ישקע, בעולם ישכחו אותו מאחור, איש כבר גוף, נכה, שצה"ל קטע לו את הקריירה בשיא ההצלחה. "זה מה שאני

יודע לעשות", אמר לחברים קרובים, "טרור, והסעת מתאבדים. מה אני אעשה עכשיו? בגילי ללמוד מקצוע חדש זה לא קל גם עם שתי עיניים". חברים אומרים שמוחמד הוא לא אותו הבן־אדם שהיה. אך האם באמת זהו אותו מוחמד דף שכולנו חושבים שהוא? האם זהו האיש שתכנן את פיגוע הרולפיניריום? האם ייתכן שמחר נקרא בעיתוני הרשת שלל ידיעות חדשות בנושא, חשיפות חסרות פשרות: "מוחמד דף לא היה במכונית", "העין שעפה היתה של שומר הראש", "סוכנים עיראקים של אלקאעידה חדרו למוחו של מוחמד דף וגנבו משם מסמכים סודיים", ו"מוחמד ואלכיס נצפו רוקדים ביחד באבויראבי, אוכלים סירטאקי ושותים עארק". מי יודע? מחר כשאתם במשרד תיכנסו לברוק.

רשף ורגב לוי הוא פסבדונים של תסריטאי ומחזאי

כבר כמעט שנה פועל במשרד התקשורת צוות שלהמלצותיו יהיו השלכות מרחיקות לכת על ענף התקשורת בישראל – הצוות לבחינת רעיון ההקמה של רשות לאומית לתקשורת. למרות השיבות, עבודת הצוות כמעט לא עוררה עניין בעיתונות. רק כאשר נכתבה טיוטה להמלצות הוועדה, שאמורות להתפרסם בימים אלה, החלו להישמע קולות של אי הסכמה בין חברי הוועדה, שהגיעו גם אל התקשורת. בינואר 2002 מינה שר התקשורת הנוכחי, ראובן ריבלין, צוות תכנון להקמה של רשות לאומית לתקשורת. הרעיון להקים רשות כזו עלה כבר במסגרת קנות ועדת בועז (1996) לבחינת מתכונת הפיקוח והרישוי בענף התקשורת. גם דו"ח הוועדה להרחיב את תחומי מחדש של השידורים, הודיע בשם דו"ח פלד, שאומץ על-ידי הממשלה ב-1997, המליץ על הקמת רשות לאומית לתקשורת במתכונת ה-FCC האמריקאי, אך רק בתקופת כהונתו של השר ריבלין נעשה צעד ממשי לקראת מימוש ההמלצה. בראש

ואת חובת חיבור מגויי הפרפריה. רק עם הוספת מנגנון בקרה ופיקוח למועצת הכבלים ולוויין נאכפו חובותיהן של החברות (חלקן לפחות). לאחר-כך נה החליטו חברות הכבלים להפסיק את הפקתן של מהדורות החדשות המקומיות משום עלותן הגבוהה ולמרות שדו"ח המועצה לכבלים ולוויין הצביע על עניין רב של המנויים בהן. הפעם הגיבה על כך מועצת הכבלים והלוויין בקנס. יש לחשוב, האם כאשר יהפכו חברות אלה למפעילי תקשורת פנים ארצית, יאכופו הרגולטור חובות המתגמדות בחשי" בותן הכלכלית לפעילות הטלקום שלהן, או שמא ילך שולל כשם שהלכו התומכים בחוק התקשורת בתקווה שכך יאפשרו תחרות כבוק. מבנה הצוות ודרך פעולתו הובילו למסקנותיו. בין תשעת חבריו אין אחד שהוא איש שידורים ותוכן מובהק. נציגי גופים עיתונאיים או ארגוני יוצרים ומפיקים לא השתתפו בדיוני הצוות. מי שנכחו ברוב ישיבות הצוות היו נציגי חברות הטל-קום הגדולות: אבי גבאי, סמנכ"ל הכלכלה בבוק, עו"ד אסתר שטרנבך המייצגת את חברות הכבלים,

יוסי עבאדי, שסבר שרשות אחת במתכונת ה-FCC תהיה מוקד כח ריכוזי מדי העלול להיות מנוצל לרעה, ולכן יש להקים שתי רשויות: אחת לטלקום ואחת לתקשורת משודרת. לאיחוד הגוף המפקח על התוכן עם זה המפקח על השידורים עלולות להיות השפעות מרחיקות לכת. כאשר ממפים את הגורמים שעליהם תפקח הרשות המאוחדת, מגלים שכוחם של גופי השידור מתגמד לעומת זה של גופי ההולכה – בזק, חברות הסלולה, חברות השיחות הבינלאומיות וחברות הכבלים (שאמורות גם הן לשמש כמפעילות תקשורת פנים-ארצית). נחיתות זו עלולה לנוון את רגלי לציית השידור, כיוון שזו מייצגת שוק קטן יותר מזה של רגולציית הטלקום. על-פי טיוטת המלצות הצוות תהיה מועצת השידורים כפופה לגוף העליון והעומד בראשה יהיה אחד מחמשת חברי מועצת המנהלים של הרשות. כאשר יעמדו עקרונות התוכן כסתירה למטרות גופי הטלקום, עלול להיווצר רוב במועצת המנהלים לטובת הטלקום. בטיטת ההמלצות נאמר שבמקרים קיצוניים ובנסיבות יוצאות

ידם הארוכה

מי ייתן את הטון ברשות הלאומית לתקשורת, שעל הקמתה עומדת להמליץ בימים אלה ועדה שמינה ראובן ריבלין, ושכין חברה התגלעו חילוקי דעות קשים

צוות התכנון שמינה ריבלין עומד מנכ"ל משרד התקשורת, אורי אולניק, וחברים בו עוד שלושה מאנשי המשרד, נציג האוצר, נציגת משרד המשפטים ושלושה מומחים, נציגי ציבור. הצוות התבקש לחוות רעתו האם יש לבטל את משרד התקשורת, האם תהיה הרשות יחידה ממשי לתית או רשות עצמאית, מה יהיו היחסים בין הרשות לגורמים המפוקחים וכן האם תקבל הרשות סמכויות בתחום השידורים או שמא יש מקום לשתי רשויות – אחת לתקשורת ואחת לשידורים. על-פי טיוטת דו"ח הצוות מאמצע אוקטובר, ממליץ הצוות על הקמת רשות תקשורת מאוחדת בעלת סמכויות בתחומי התקשורת והשידורים. לצדה ממליץ הצוות להקים מועצה ציבורית למשרדי טלוויזיה ורדיו מסחריים. אך המלצות אלה לא שיקפו את דעת חברי הוועדה שאינם נציגי משרד התקשורת. בסמוך לכתובת המיטושה התפטר אחד המומחים, יצחק אישי הורביץ, מנכ"ל משרד התקשורת לשעבר, משום התנגדותו לאיחוד סמכויות הרגולציה בתחום השידורים עם הסמכויות בתחום ההולכה. כבר בדו"ח פלד, שהמליץ על הקמת הרשות, הופיעה הסתייגות של אחד מחברי הוועדה, עו"ד

דופן, שבהן יש או צפויה פגיעה כלכלית קיצונית במפעילים כתוצאה מהחלטת מועצת המשרדים, רשאית מועצת המנהלים לדרוש שהגושא יובא לדיון משותף בשתי המועצות. מרדכי שקלאר, מנכ"ל הרשות השנייה, שהופיע בפני הצוות והביע חשש מהמטרות שיעמדו בפני גורמי הפיקוח, מסביר: "הגורמים ההולכים ומש" תלטים על השידורים הם עסקיים. נקודת המבט הופכת להיות כלכלית, עסקית ומשפטית בלבד. השינוי המוצע עלול להעצים את הכוח הגדול גם כך של נקודות מבט אלה ולהזניח התייחסות תרבותית לנושא התוכן". גם עו"ד דורית ענבר, יו"ר המועצה לשידורי כבלים ולוויין, סבורה שרשות מאוחדת תפגע בעניין התוכן. "תחום התוכן דורש פעולתם של אנשי תקשורת ותפיסה המחייבת רגישות חברתית ותרבותית. רשות מאוחדת תפגע בענייני התוכן ומכך בפלורליזם ובחופש הביטוי. מסוכן להפקיד את רגולציית התוכן במבנה שעיקר מעייניו הטלקום". הפגיעה שעליה מדברים שקלאר וענבר ניכרת בפעילות חברות הכבלים. כל עוד היה הפיקוח עליהן רופף, הונחו את מחויבותן להפקות מקור

ועמית שכטר, סמנכ"ל רגולציה בטלקום. עוד נציג לחברות אלה הוא, לכאורה, דו"ד מיכה אנגל, שישב בצוות כמומחה מטעם הציבור. כאוקטובר השנה סיפר אפי לנראו ב"גלובס" שדו"ד אנגל מנהל חברת השקעות בבעלות קבוצת דנקנר ויורדוקום. לקבוצת דנקנר אחזקות בחברת הכבלים מת"ב והחברת הסלולר לר פרטנר. חברת ההשקעות שבראשה עומד דו"ד אנגל מקיימת ניסוי לשימוש בתשתיות הכבלים להעברת תקשורת סלולרית. כך חושף דו"ד אנגל את עצמו לטענה, שספק אם שיקולי תוכן ושידוריים עמדו לנגד עיניו בעת דיוני הצוות. כדי לפצות מעט על העדר ייצוג של אינטרס התוכן בצוות, וזמנו להופיע בפניו מומחים: פרופ' ארנון צוקרמן, נחמן שי והעומדים בראש מועצות הפיקוח הקיימות. עו"ד ענבר הגישה לצוות מסמך המייצג את השקפתה בסוגיית התוכן. היא מסבירה שרגולציה בתחום הטלקום שונה מרגולציה בתחום התוכן. מטרתה של רגולציית טלקום לעודד את הגופים להשיג יעדים כלכליים. לעומתה, רגולציה של תוכן מתמקדת בהכטים תרבותיים, חברתיים וערכיים של הפעילות התקשורתית. "תפיסת רגולציה שונות אלה עלולות

להביא לניגוד עניינים מפורש, כתבה ענבר. מנכ"ל משרד התקשורת אומר שאין לצאת מתוך נקודת הנחה שהרשות תזניח את תחום השידורים: "בטיסה מדובר על הבטחת יחס שוויוני בין תחום התקשורת לתחום השידורים, יחס שיקטין את החשש לפגיעה בשידורים".

אחד הרגמים המספקים השראה למיזוג הרגרי לציות הוא ה-FCC האמריקאי. זאת בלי להתחשב בכך שבפני ה-FCC עומרות בעיות שונות מאלה שעמן מתמודדות מועצות השידור בישראל. מערכת השידורים האמריקאית התפתחה בצורה שונה מאשר

בבריטניה עדיין לא השלימו עם החלטה מ-2001 לאחד חמישה גופים רגולטוריים לגוף אחד, ה-OFCOM. זאת אחרי יותר מ-15 שנה של פעילות הגוף העצמאי המפקח על הטלוקומוניקציה. רק בסוף ספטמבר מונח חברי ועדת ההקמה של הגוף המארי, חד, ולא נראה שתחול התקדמות משמעותית לפני סוף 2003.

אחת הסיבות המביעות את איחוד גופי הרגולציה היא רעיון ההתלכדות (Convergence), המופיע כבר ברו"ח ועדת פלד וגם בטיטוט דו"ח הצוות. בבסיס התפיסה הזו עומדת האבחנה שכלל שמתפתחת

הטלוויזיה לגלישה באינטרנט. והרי על תכנים באינטרנט כמעט אי אפשר לפקח.

סוגיה נוספת שעמדה בפני הצוות היא האם תהיה הרשות יחידה ממשלתית או גוף עצמאי. בטיטוט הרו"ח נאמר שאת מדיניות העל של הרשות תקבע הממשלה, אך לצורך מימוש עצמאותה המקצועית, מיקומה חייב להיות מחוץ לממשלה. רק כך תימנע אפשרות להשפעה פוליטית וניגודי אינטרסים. גם המלצה זו גורמת לאי הסכמה בין חברי הצוות שהם עובדי משרד התקשורת לבין החברים האחרים. העור כרה שצגי המשרד הם רוב בוועדה עלולה לגרום לכך שלצד ההמלצות תתפרסם דעת מיעוט, המתנגדת להקמת רשות עצמאית שאינה יחידה ממשלתית. צעד כזה יחליש את הבסיס הציבורי לרו"ח שיהפך לרו"ח המייצג את משרד התקשורת בלבד. אחת הסיבות להתנגדותם של חברי הצוות היא החשש שרוקא רשות עצמאית עלולה להזמין התערבות פוליטית ומינוי מקורבים. זאת בדומה למה

איור: עירית אדר

מדרכי שקלאר: הגורמים ההולכים ומשתלטים על השידורים הם עסקיים. נקודת המבט הופכת להיות כלכלית, עסקית ומשפטית בלבד

שקורה ברשויות עצמאיות אחרות כרשור תהדואר, רשות הנמלים, רשות השידור וכו'. הניסיון הישראלי מלמד שדווקא בגופים ממשלתיים, כמו הממונה על ההגבלים העסקיים, הצליחו לשמור על עצמאות מקצועית ולהימנע ממינויים פוליטיים בוטים.

מלבד ההתנגדות בתוך הצוות מצפה לממשלה, שתאמץ את הרו"ח, התנגדות מחזית נוספת. יורם חטב, יו"ר שח"ם, המייצג את שחקני המסך בישראל, מבטיח מאבק: "במדינת ישראל עוד לא השכילו להבין שיש הבדל בין טלפון ניה לשידורים בעלי אספקטים חברתיים, אמנו-תיים, חינוכיים ואחרים".

בפני הרו"ח מכשולים רבים, אך אם יתממשו המלצותיו, בממשלה הבאה כבר לא ימונה שר תקשורת. על הרשות יהיה ממונה שר כלכלי (התמ"ס או התשתיות) ועל מועצת השידורים יהיה ממונה שר התרבות. כך עשוי רובי ריבלין להיות שר התקשורת האחרון בישראל.

שהר אבירי הוא עורך שירותי מידע של טלוויזיה אינטראקטיבית

הטכנולוגיה, מיטשטשים הגבולות בין אמצעי התקשורת המולטימדיים תוכן לאלה המשמשים לטלוקומוניקציה, ולכן אין טעם להסדיר אותם בנפרד. אך לאחרי רונה נראה שהגישה הזו, שהפכה להיות פופולרית עם התפשטות האינטרנט ומיניקות התקשורת הסלולרית, מקרימה מעט את המתרחש בפועל. מנכ"ל משרד התקשורת, אורי אולניק, מאמין ששירות כמו זה שחנכה לאחרונה סלקום (המאפשר צילום תמונות בעזרת מכשיר הטלפון הסלולרי) מצביע על התלכדות: "עברנו את הנקודה שבה אפשר לדבר על שני עולמות נפרדים של תקשורת ושידורים", הוא קובע. אך בפועל רחוקה היום שבו הצרכן יצפה בטלוויזיה זיה בטלפון הסלולרי או ישתמש בממיר שידורי

בישראל. תחילתה בשידור מסחרי רב-ערוצי, שלא כמו בישראל ואירופה, שהקימו בתחילה ערוצי שידור ציבוריים ואחר כך פתחו את השוק לתחרות. בארה"ב כמעט לא מוודרות תוכניות שאינן הפקות מקור – רבות מהן מהתחום המוכנה ו'אנרים עליונים (סרטי תעודה, דרמות). לרגולטור האמריקאי קאי גותר, אם כן, לאכופ כללי הגינות, שפה נאותה, מגיעת שידור תכנים מוזיקים וסוגיות אחרות העומות דות בפני מערכת שידורים מפותחת, המייצאת את מוצריה לעולם כולו.

בכל מקרה, הרגם של ה-FCC אינו שכיח בעולם. רק מדינות בודדות מיזגו את רשויות הטלוקום עם רשויות התוכן – ביניהן איטליה, שווייץ ופינלנד.

יורם מיטל | המגדלור

על איכות השיח התקשורתית שמייצרים הפרשנים לענייני ערבים

מפיו נסמך על מקורות שאין להטיל בהם דופי ("מקורות" מוסרים לי, נודע לי היישר "מפי הסוס"). כך, בזכות "כתבנו", יהפוך מה שהיה עד כה מידע המוכר ליודעי סוד בלבד – למנת חלקם של הצופים. בטון סמכותי, נעדר כל נימה של ספקנות ותהייה, מציג "כתבנו" את התשבץ היומי, ואף משכיל לפותרו במהירות ובמימנות יוצאי דופן אל מול עינינו המשתאות.

ב דיקת השיח השולט המיוצר בתקשורת הישראלית ביחס ל"ערבים" מעלה תמונה בעייתית ביותר. "כתבנו", עמיתיהם ואורחיהם, לרוב פוליטיקאים ואנשי צבא וביטחון, מציגים דיון אחיד למדי, שבמקרים רבים אינו מבחין בין עמדות, דילמות ושיקולים של ציבורים והנהגות ערביים. אירועים והצהרות, המתוארים ללא זיקה ראויה להקשר שבו התרחשו, הם הצגה פשטנית, שגם ערכה החרשתי אינו רב. יותר מכל משקף סוג זה של דיון את האופן השכיח שבו נתפסים "הערבים" בעיני הממסד הבטחוני והפוליטי. מגמה זאת, להערכתי, כרוכה בתהליכי מיליטריזציה העוברים על החברה, הפוליטיקה והשיח הציבורי והתקשורתית בישראל. באשר לביטויי המיליטריזציה במדיום התקשורת, הרי שאלה ניכרים, בראש ובראשונה, בשתי הפרקטיקות השכיחות הבאות: האחת, העברה סלקטיבית של מידע והערכות שמקורם בממסד הבטחוני; השנייה, השתתפותם האינטנסיבית בדיון התקשורת של קצינים בכירים בשירות פעיל ובמילואים. קצינים אלה – ועל אחת כמה וכמה כשהם מופיעים בפומבי על מדיהם ודרגותיהם – מוזמנים חדשות לבקרים לנתח בכלי התקשורת את "ההתנהגות" של מדינות ערביות והרשות הפלסטינית. מציאות שכיחה זו בעיתונות הישראלית, הכתובה והאלקטרונית, נשענת על ההנחה שקריירה במערכת הצבאית-בטחונית מעניקה לבעליה נקודת מבט שערכה לשיח הציבורי לא יסולא בפז.

לצד התופעה האוניברסלית, שבה עיתונאים מוצפים בידעיות שמקורן בגורמים אינטרסנטים, ניכר שרבים מאלה העוסקים בתחום זה בישראל מייחסים חשיבות למידע ולהערכות על-פי מקורם. מגמה זו מתבטאת בעיקר בהעדר נדיקה משמעותית של תכני הפרטים המועברים לעיתונאים מגורמים בממסד הבטחוני והפוליטי. לעתים קרובות מתפרסמים מידע והערכות בנושאים ערביים שמקורם מודיעיני. בהקשר זה חשוב להדגיש, שמידע מודיעיני נועד לצרכים מוגדרים ביותר, הוא נאסף ומנותח במתודולוגיה מסוימת, ותכליתו העיקרית היא צבאית. לתופעה זו השלכות שליליות על הבניית התוצר העיתונאי

ה עמדות שבהן מחזיקות קבוצות שונות בציבור הישראלי ביחס לערבים ככלל, ולפלסטינים בפרט, אינן גזירת גורל שנוצרה יש מאין, אלא תוצר של תהליכי הבניה. גורמים שונים לוקחים חלק בעיצובן של עמדות אלה והנחלתן נעשית במגוון אמצעים. לשיח התקשורת שמור מעמד דומיננטי בתהליכים אלה, מתוקף היותו מקור עיקרי של מידע ופרשנות לחלק הארי של הציבור. בדומה לחברות אחרות, גם בישראל "משקף" שיח זה, במידה מסוימת, עמדות והלכי רוח רווחים, אך מעל לכל תורם להבנייתם. תוצרי העבודה העיתונאית אינם "מראה" המשקפת את המציאות, שפרטים ממנה נערכים בהתאם לשיקולים מקצועיים בלבד ומוצגים לשיפוטם של צרכני התקשורת. אין להתעלם מהאפשרות של ייצוג פשטני מתמשך של נושאים מרכזיים באמצעי התקשורת השלכות על התפיסות שבהן מחזיקים ציבורים רחבים.

במפת הדרכים של התקשורת הישראלית שמור לכתבים ולפרשנים מסוימים מעמד של מעין "מגדלורים", שצברו מוניטין רבים לנוכח הצלחתם לסייע לציבור הרחב לנווט את דרכו בבטחה לנמל היעד – קבלת מידע אמין ופרשנות מקצועית. כלי התקשורת הישראליים, כמעט ללא יוצא מהכלל, מעסיקים כתבים המתמחים בענייני "ערבים" ו"שטחים", שלצד דיווח שוטף על אירועים, מופקדים גם על פרשנות עמדתיהם של עמים ומשטרים ערביים. עם זאת, טעות להניח שהבניית השיח בנושאים ערביים נעשית באורח בלעדי על-ידי כתבים אלה. בעיצוב והנחלה של הידע והפרשנות בעניינים "ערביים" לוקחים חלק משמעותי גם כתבים ופרשנים שאינם מתמחים בנושא, ובראשם אלה המופקדים על התחום המדיני והבטחוני. אולם גם כאשר עיתונאים מכמה תחומים משתתפים בהבניית השיח בנושאים ערביים, הסיכום האולטימטיבי שמור ל"כתבנו לענייני ערבים". בכך נשמר מעמדם הדומיננטי של כתבים אלה בהייררכיה של הבניית התוצר העיתונאי בתחום המזרח תיכוני. ערוצי הטלוויזיה מעניקים ביטוי ויוזאלי לכך: לעתים מוזמנות ניתן להבחין כיצד מגישי תוכניות וכתבים מצפים בדריכות למוצא פיו של מי שמפקד על פענוח "המנטליות" של "הערבי". האחרון עשוי להעמיד דברים על דיוקם ובכך לעשות שירות רב ערך לצופים. מצד שני הוא גם עלול, כפי שקורה לעתים מוזמנות, להסתפק בתיאורים פשטניים (מצבנו כשל "שתי רכבות הדוהרות במסלול התנגשות") המוצגים אגב שימוש באמתלות כגון "אומר בקיצור" – בחסות מגבלת הזמן המונעת ממנו להרחיב בנושא. על מגבלה זו יעלה בכוחו לגבור באמצעות יצירת רושם שהמידע היוצא

בנושאים ערביים. הביקורת כאן אינה מכוונת דווקא לדיווח השוטף על אירועים והצהרות, אלא בראש ובראשונה ביחס להערכות ולידיעות שמודלפות ממקורות ממסדיים, ואשר מהוות חלק חשוב מהפרשנות העיתונאית שמונחלת לציבור הרחב. פרסומם של אלה, במתכונת הרצויה מבחינתו של הגורם המדליף, עשוי להניב שני הישגים: הראשון, מתן פומבי למידע או להערכה מסוימים; השני, קבלת מעין לגיטימציה מגורם בלתי תלוי ("כתבנו"), שכביכול מקורותיו השונים המתורולוגיה המקצועית הובילו אותו למסקנה דומה. תחת מעטה של ניסוחים סתומים ("מקור בטחוני בכיר אישר...", "לכתבנו נמסר") מונחלת מדי יום אינפורמציה מגמתית שמקורה במסד הבטחוני והפוליטי. במקרים רבים לא ניתן לבדוק ולאשש הערכות ומידע, שמקורם לוט בערפל. נדיד למצוא עיתונאי הזוכה במידע כזה, שילווח את פרסומו בשאלות נוקבות וכפרטים משלימים, שמקורם אינו בפרודורי השלטון.

אין להתעלם משיקולים נוספים שמדריכים עיתונאים לעשות שימוש בתומר מודלף, ובראשם הנחות המתבטאת בקבלה שוטפת של מידע מ"מקורות מוסמכים", והחשש התמידי שעיתונאי אחד יפרסם זאת. כך "זולג" לו באין מפריע השיח המודיעיני לתוך השיח הציבורי ומתערבל בו עד כי לא ניתן להבחין בין השניים. השלכותיו של תהליך זה רבות, וחלקן עלולות בסופו של דבר להתברר כתמורות הן לשיח הציבורי והן לשיח הבטחוני והמדיני.

התכוננות ארוכת-טווח בייצוגם השכיח בתקשורת הישראלית של אירועים ותהליכים במדינות ערב ובקרב הפלסטינים מגלה, שהן דוברי המסר והן כתבים ופרשנים מקצועיים לוקים בכשלים דומים,

"כתבינו", עמיתיהם ואורחיהם, לרוב פוליטיקאים ואנשי צבא וביטחון, מציגים שיח אחיד למדי, שבמקרים רבים אינו מבחין בין עמדות, דילמות ושיקולים של ציבורים והנהגות ערביים

בהם: התמקרות יתר באישיות המנהיג, הצגת אירועים והצהרות ללא התייחסות משמעותית להקשר שבו הם מתרחשים וולוזל בתהליכים פוליטיים, חברתיים וכלכליים (שככל הנראה מבוסס על ההנחה שלגורמים אלה אין משקל בחברות לא דמוקרטיות). יתרה מזאת, אלה גם אלה מתעלמים ממדיניות ישראל, פעולות צה"ל, הצהרות של גורמים ישראליים והשלכות שיש לכל אלה על המציאות בזירת ערביות שונות, ועל העמדות והפעולות של ציבורים ומנהיגים ערביים. נמצום של תהליכים ומגמות לאישיותו של מנהיג ערבי מסוים, תוך התעלמות מהדינמיקה העוברת על החברה שבראשה הוא עומד ותיאורה במקשה אחת, הם מרשם בטוח לייצוג פשטני של מציאות מורכבת.

בשיח התקשורת הישראלי מיוצג יאסר ערפאת כמו התלילן מהמליון, שכל המתרחש בשטחים הפלסטיניים מתבצע לצלילי מנגינותיו. ייצוג שכזה מתעלם ממסרדיהם השונה של הקבוצות והארגונים הפלסטיניים השונים, ואף מביטויי ההתנגדות שזה זמן רב מפגינים נגד ערפאת ונגד יאסר המדיני שאימץ קבוצות כגון החמאס והג'יהאד האסלאמי, החזית העממית והחזית הדמוקרטית ואף פעילים משרות הארגונים הכפופים להנהגתו. ניגודי האינטרסים שכין רור ההנהגה הוותיק לרור הצעיר מנהיגיו, שצמחו בשטחים הכבושים מאז שנות השמונים, נותנים היטב תיאור אותותיהם בחברה הפלסטינית בשני העשורים האחרונים. תהליך זה לא זכה להתייחסות ראויה בדברי פרשנות והערכות שעניינם

עמדות ומדיניות בחברה הפלסטינית. בנוסף, גם המציאות של עימותים מתמשכים בין צה"ל לאוכלוסייה הפלסטינית, וההשלכות של התרחבות מפעל ההתנחלויות, לא זכו לביטוי משמעותי בשיח התקשורתי הישראלי, וזאת על אף שמעטים יחלפו על כך שלגורמים אלה השלכות משמעותיות על עמדות ופעולות של קבוצות פלסטיניות שונות. התייחסות לתהליכים אלה עשויה היתה לאון את הרושם השכיח במסד הישראלי - הפוליטי והבטחוני - ובקרב עיתונאים רבים, שישראל מתוארת כביצוע רק כצד הנפגע, שכל מעשיו הם תגובה למצבים שיוצרים "הפלסטינים".

לעתים, ההתמקרות הבלעדית באישיותו של ערפאת מובילה למסקנות מוטעות בעליל ביחס לתהליכים פוליטיים מרכזיים בחברה הפלסטינית. לאחרונה ניתן היה לעמוד על כך בהקשר לתביעה לעריכת רפורמות במוסדות השלטון הפלסטיניים; דינאמיקה שנקטעה על רקע פיגוע (שאת האחריות לביצועו נטלה תנועת חמאס) והמצור המחודש שכפה צה"ל על מתחם המוקטעה ברמאללה. בריווחו של אחד הכתבים הוצגו הרפורמות ותגובת ערפאת כהצלחתו של האחרון "לבלום את הפוטש" שביקשו לחולל בכירים ברשות הפלסטינית. כך רווד הדיון בסוגיה המורכבת של רפורמה לתיאור פשטני של ניסיון לעריכת פוטש, שספק אם בכלל התרחש. בסיכום דברי פרשנותו נתבקש הכתב להציג את תחושתו. בפסקנות אופיינית הוא הכריז שערפאת הרוויח שבועיים או שלושה ("לא יותר").

ניתן היה להכנות שיח תקשורתי עשיר ואיכותי מזה שהתבסס בישראל בשנים האחרונות. על המעוניינים בקידום יעד זה לאמץ קו ביקורתי הרבה יותר ביחס למקורות מידע שמקורם במסד הבטחוני והפוליטי, ועידור דיון ביקורתי על-ידי הענקת מקום נרחב יותר לעמדות המציגות פרשנות שונה מזו שמפיצים דוברים רשמיים. אכן, לדיווחו של דובר מר"א במהלך פיגוע או תאונה אין תחליף ובחינתה של פעולה צבאית ואפשרויות למתקפה יועשו מדבריו של קצין בכיר, אולם השתתפותם השכיחה של בכירים מהמסד הבטחוני או של מתנחלים, כמעט בכל דיון בנושאים ערביים, ראויה לבחינה מחודשת, שכן דבריהם מייצגים נאמנה את המגזר שאליז הם משתייכים. בנוסף, ראוי לבקר את ההנחה שעומדת ברקע להזמנתם של אלה, ולפיה התנסותם האישית ("בשרה הקרב" ו"בהתיישבות ביהודה, שומרון וחבל עזה") עשויה לשפוך אור יקר על מגוון נושאים, ובהם הכוחות הפועלים ברשות הפלסטינית, האסטרטגיה המדינית של מדינה ערבית כזו או אחרת ואמצעי הפעולה שיש לנקוט בעימות עם "הערבים".

1 אוי לציין, שהגישה הפשטנית השכיחה בשיח הממסדי והתקשורתי הישראלי בנושאים "ערביים" רומה למדי למצב הקיים בכלי תקשורת ממלכתיים ערביים בנושאים "ישראליים". המאפיינים הדומים המשותפים הם: התמקרות היתר באישיותם של מנהיגים ישראלים, הצגתם באורח שלילי ואף כמי שמונעים על-ידי כוונות בלתי רציונליות, התעלמות מאילוצים ושיקולים שבמסגרתם מתקבלות החלטות, תיאור חף מכל התייחסות להקשר שעל רקעו מתרחשים אירועים מרכזיים, וכמובן התעלמות מהשלכות של מעשים והצהרות של צדדים ערביים על עמדות בישראל, מדיניות והפעולות שנוקטים כוחותיה. אפשר שיש בינינו המוצאים נחמה פורתא בעובדה שבאופן כללי המצב "אצלם" אינו טוב יותר, ואולי אף גרוע מזה הקיים כאן. לעומתם, ישראלים הממאנים להתנחם בזאת ומורעים לכך שהשיח התקשורתי והמוצר העיתונאי הם תוצרים של הבניה, שניתן לעמוד על התפתחותה, עשויים להסיק מסקנות אחרות. מודעות כזאת עשויה להיות צעד ראשון בדרך הארוכה להתבססותו של שיח תקשורתי איכותי יותר בישראל.

ד"ר יורם מיטל הוא מרצה בכיר במחלקה ללימודי המזרח התיכון, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

כפפות

ארגון יהודי אמריקאי מנסה לפגוע בכיסייהם של בעלי ה"ניו-יורק טיימס" כדי לשנות את האופן שבו מסקר העיתון את העימות הישראלי-פלסטיני

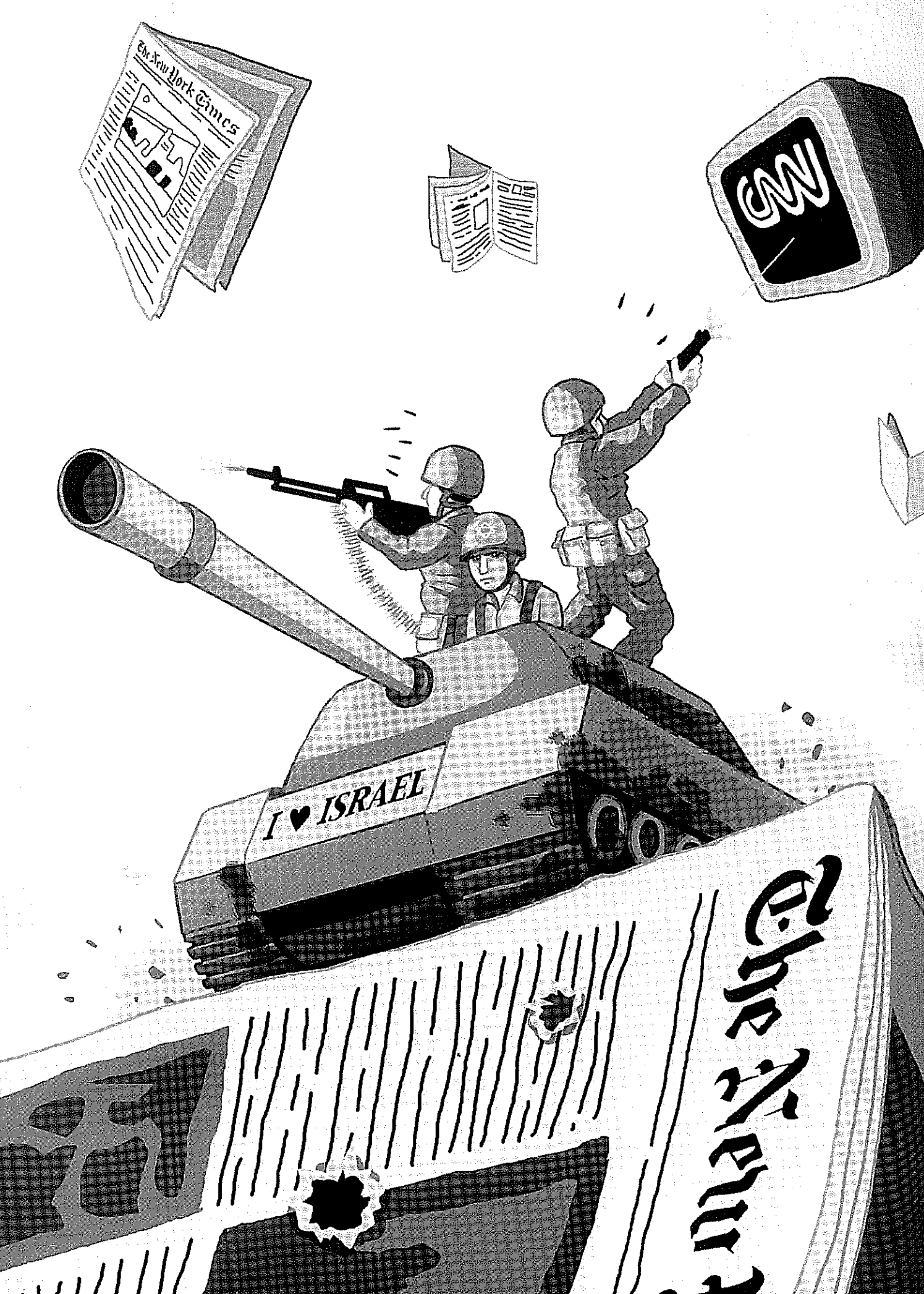
אבנר הופשטיין

"שתי תלמידות בית-ספר תיכון בג'נס, עם שיער שחור מתנפנף, צעדו זו לצד זו לעבר הכניסה למרכזל ירושלמי ביום שישי האחרון. איאת אלאקראס, 18, הגיעה ממחנה הפליטים דהיישה שליך בית-לחם, נושאת עמה פצצה. רחל לוי, 17, מהשכונה ליד, החזיקה ביד את רשימת הקניות של אמה לקראת סעודת ליל שבת. המסלולים השונים כליכך של חייהן הצטלבו לרגע גורלי אחר ששיקף את הסכסוך האינטימי בין שני העמים. בכניסה למרכזל הפעילה העלמה אלאקראס את חומר הנפץ שקיפח את חייה של לוי ושל השומר בכניסה ביחד עם חייה של אלאקראס עצמה".

הכתבה הזו הופיעה בעמודו הראשון של ה"ניו-יורק טיימס" ב-5 באפריל האחרון כחתימתו של ג'ואל גרינברג, הכתב הבכיר בנציגות ה"טיימס" בירושלים. פרסומו מעלה כמה שאלות שאין להן תשובות קלות: 1. האם לגיטימי לשרטט משוואה בין גורלו ומסלול חייו של הטוריסט לזה של קורבנו? 2. האם כתבה כזו, שהמשכה בתיאור פסטורלי ורומנטי למדי של מסלול חייה של המחבלת ("היא נהגה לחזור הביתה יום-יום לבית-הספר ולשקוע בעבודות הבית... אחיה מעיר שהיא למדה בלי הפסקה"), ושמהוריה עמרה קשה לעיכול, ראויה להופיע בעמוד הראשון של עיתון נחשב או אולי כמאמר בעמודי המערכת? 3. האם ההחלטה להציב כתבה כזו במיקום בולט כליכך, יום אחרי פיגוע קטלני, מעיד על שיקול עריכתי טהור או על אינטרסים זרים של עיתון המוטה נגד ישראל?

לפרד ארמון, יועץ השקעות יהודי מניו-יורק ומייסד הארגון בעל השם המסורבל "ועדה אריהוק למחאה נגד הסיקור של ה'טיימס' את המורח התיכון", התשובות לשלוש השאלות ברורות: "זאת השוואה מזועזעת הרומה לפרסום מאמר ב'ניו-יורק טיימס' לאחר ה-11 בספטמבר המתאר כיצר חייהם של מוחמד עטא וסוחר ניירות ערך בן 25 העובר ב'קנטור-פיצ'ג'רלד' הצטלבו והתאחדו כמותם. אבל המאמר לא הפתיע אותי. אני עוקב בדריכות אחרי הגישה של ה'טיימס' בשנה וחצי האחרונות, מאז נכנס עורך ראשי חדש, האוול ריינס, ויש שם ערוב חזק מאוד של דעות לתוך דיווחי החדשות עם גוון שמאלני ברור. נמאס לנו מה'ניו-יורק טיימס' והחלטנו להילחם הפעם בלי כפפות".

"בלי כפפות", הכוונה לחרם כלכלי. ארמון מנהל מאז מאי האחרון מסע צלב תוקפני מאוד נגד ה"טיימס", הכולל מודעות ענק ב'ניו-יורק פוסט' וב'ניו-יורק סאן' המתחרים, בעיתון היהודי הניו-יורקי "ג'ואיש ויק" ולאחרונה גם בעיתונים ישראלים כמו "מעריב" ו"ג'רוזלם פוסט". המודעות ואתר האינטרנט של הארגון לא מסתפקים במחאה מילולית וקוראים לפגוע ב"טיימס" ישירות בנקודה הכואבת ביותר – הכיס. מנויים שהסיקור המוטה כביכול נגד ישראל חזרה להם מתבקשים להתקשר לעיתון ולבטל את המנוי אגב ביטוי מחאתם, להשפיע על הארגונים היהודיים בסביבתם לחדול מלפרסם הודעות רשמיות ומודעות אבל, להתקשר ולנדנד לעורכים ולכתבים של העיתון ולבקש מהם לחדול מהסיקור המוטה נגד ישראל, ולפנות ישירות לשורה ארוכה של מפרסמים גדולים כמו "מייסיס",

▶ "בלומינגדיילס", "דל", "טיפאני", איי.טי.אנדרטי ואחרים כדי להפעיל עליהם לחץ להעתיק את המודעות שלהם למקום אחר. מכתב פומבי שוגר אל ועדת פרס פוליצר בבית הספר לעיתונות של אוניברסיטת קולמביה במחאה על שבעת פרסי פוליצר לעיתונות שקיבל ה"טיימס" השנה. באחת המודעות אף נכתב בצנינות, "חבל שלא נותנים פרס פוליצר לסיקור מוטה של ענייני המזרח התיכון".

ארמן אומר שהמחאה עוברת וצוברת תאוצה כל הזמן. "אספנו הרבה מאוד כסף ונרשמו ביטולים רבים של מנויים. כמה? איננו

יוזם החום, פרד ארמן: נאזו שוכנס עורך ראשי חדש, הגאון ריינס, יש עם ערבוב חזק מאוד של דעות לתוך דיווחי החידשות עם גאון שגאלי ברור

יודעים כי ה"טיימס" מסרב להסגיר מספרים. אנחנו מעריכים שזה משהו בין עשרת אלפים לעשרים אלף". ב"טיימס" מודים שנרשמו ביטולים על רקע המחאה. "מדובר במספר קטן של מנויים", אומר טובי אוסניק, מנהל מחלקת יחסי החיצון של העיתון.

המחאה משתרעת על מגוון רחב של תחומי סיקור. בוועדה טוענים שדיווחי ה"טיימס" ב-39 ימי המאבק על כנסיית המולד בבית לחם נעשו כולם מנקודת מבטם של הפלסטינים. "שוב ושוב התייחסו לזה כאל 'מצור' ישראלי ולא כאל כיבוש בידי טורדיסטים". טיעון אחר מתייחס למיגון הנמוך של השימוש במושג "טרור" ו"טרורזים" בעיתון, והעדפת מינוחים צמחוניים יותר כמו "פעילים" או "מיליטנטים" בהתייחס לארגונים כמו המאס ואלאקצה, או בדיווח על פעולות נגד ישראל בשטחים.

אבל לארמן יש גם טענות היסטוריות: "יש לי מאמר שפורסם ב-1919, מיד אחרי הצהרת בלפור, עם מכתב שנשלח לוורדו וילסון שמבקש ממנו לא להכיר בבית הלאומי היהודי. החתום הוא אדולף אוקס, שהיה ממייסדי המשפחה של 'הניוירוק טיימס' בסוף המאה ה-19. ב-1946 ה'טיימס' סירב לפרסם מאמר של בן הכט, סופר ומחזאי, שרצה להביע תמיכה במדינה ישראלית. כך שיש כאן קו רציף. הבעלים של ה'טיימס' הם יהודים מתבוללים שעושים מאמץ ניכר להוכיח שהם לא תומכים בישראל. כך גם רבים מהעורכים".

הגינות מצפונית מלאה

ב"טיימס" בינתיים שומרים על חזות ארישה, נזהרים בתגובות, ומסרבים להיכנס לדיון פרטני על אופי הסיקור, אולי מתוך חשש לנפח אותו מעבר לממדיו. ג'ואל גרינברג מודע לעובדה שכתבה שלו נמצאת במרכז המחלוקת אבל מסרב להתייחס אליה או לכל הכט אחר של אופן הסיקור שלו כראש הנציגות בירושלים. "אינני מוסמך לכך", הוא אומר, "פנה לממונים עלי". הממונים עליו, ובכללם האוול ריינס עצמו, סירבו להתראיין או לענות נקודתית לטענות הוועדה והסתפקו בתשובה כללית: "אנחנו מודעים ברמה גבוהה מאוד לרגישות האופפת את הסיקור של המזרח התיכון. הכוונה המוחלטת של סגל העורכים שלנו היא, כמו תמיד, לסקר את כל הצדדים ביסודיות, בקור רוח ובהגינות מצפונית מלאה. הכתבים והעורכים שלנו נבחרים בזכות יכולתם המוכחת לבצע את המשימה הזאת. הם העיתונאים המנוסים וההוגנים ביותר בכל המקצוע העיתונאי. אם מפעם לפעם נרמה שעובדות של אידוע עיתונאי כלשהו יכולות להתפרש כנוטות לצד אחד יותר מאשר

לצד השני, הרי שמדיניותנו היא לתקן ולהשיב את האיזון באופן מיידי בתמונת הסיקור הכוללת".

המחאה כנגד ה"טיימס" לא צמחה בחלל ריק. בחודשים האחרונים ניכרת התעוררות בקרב ארגונים ופעילים בקהילה היהודית בארה"ב, החשים שישראל נאבכת על קיומה ומסרבים לעמוד מנגד ולהחריש. הקהילה מנסה להילחם בכמה חזיתות, בניסיון להשיב לישראל את מעמד הקורבן בסכסוך הנוכחי מול התוקפן הפלסטיני. בלוס אנג'לס נרשמו ביטולים של מינויים במחאה על מדיניות הסיקור של ה"לוס אנג'לס טיימס", הנחשב לקשוח כלפי ישראל, סיאן.אן הוצפה באלפי מכתבי מחאה על הסיקור הטלוויזיוני שלה ונאלצה להתנצל על מדיניותה בפני הצופים בישראל, ואילו מנהל תחנת רדיו ציבורית בנוסטון סיפר כי איבר מיליון דולר מהכנסות, כמעט ארבעה אחוזים מהתקציב השנתי, כיוון שכמה מתומכי ישראל עודדו אנשי ציבור לעצור את התרומות לתחנה. בהקשר אחר נאבקה באחרונה הקהילה היהודית בלוס אנג'לס נגד כוונות של סי.בי.אס להפיק מיני-סדרה על היטלר בצעירותו.

מה הקשר בין ההתרחשויות הללו? עליפי פרנק ריץ', לשעבר מבקר התיאטרון של ה"ניוירוק טיימס" וכיום פובליציסט בכיר בעמודי הרעות, קיים כאן קשר של היסטריה. ריץ', יהודי במוצאו, והיחיד מ"ניוירוק טיימס" שהסכים להתראיין, מציב את המחאה הנוכחית נגד העיתון בהקשר רחב יותר, כחלק ממה שנראה בעיניו כמתקפה כוללת על "כמעט כל כלי התקשורת בארה"ב. בדקתי את זה ונדהמתי לראות שארגונים יהודיים, שכרגע מאוד מאוד רגישים לגבי המצב בישראל, מחשיבים כמעט כל עיתון או רשת טלוויזיה במדינה כחתרניים נגד ישראל ופרוי-פלסטיניים. זה קרה עם 'לוס אנג'לס טיימס', 'שיקאגו טריביון', 'פילדלפיה אינקוויירר', 'מיאמי הראלד', התוכנית 'נייט ליין' של טד קופל, מחלקת החדשות של הסי.בי.אס, סיאן.אן ואפילו עיתון יהודי כמו 'פרוורד'. ואני שואל איפה זה נגמר. הרי זה לא סביר שכולם נגד ישראל. מה שיותר סביר שיש כאן ביטוי לראגה גדולה של הקהילה היהודית, שאני חנך בה, ממה שנראה כעלייה ברמת האנטישמיות באירופה והרבה מאוד חדשות רעות שבאות מהמזרח התיכון. אני חושב שאנשים לא אהבים חדשות מעציבות ובמצב כזה הם מאשימים את השליח, כלומר את העיתונאים".

ארמן, אגב, מסכים שה"טיימס" הוא לא היחיד: "יש הרבה יותר גרועים מה'טיימס', אפילו בישראל. אני מניח שאם הייתי חי בארץ הייתי נוקט פעולה נגד 'הארץ' למשל. אבל אני חי בארה"ב והסיבה שאני לא מתעסק ב'ווישינגטון פוסט', שגם לו סיקור מוטה מאוד, או עם ה'גרדיאן', היא שה'טיימס' הוא העיתון

בעל הפור, פרנק ריץ': ודהאזת!

לראות שארגונים יהודיים, שכרגע מאוד מאוד רגישים לגבי המצב בישראל, מחשיבים כמעט כל עיתון או רשת טלוויזיה במדינה כחתרניים נגד ישראל ופרוי-פלסטיניים

הכי חשוב והכי משפיע. הרבה כלי תקשורת פשוט מצטטים את מה שכתוב ב"טיימס" ולכן מאוד חשוב לנו שהוא יהיה מאוזן". ריץ': "מאז שאני פה, ואני פה כבר עשרים שנה, ה'טיימס' מעולם לא השתנה. יש כאן הפרדה מוחלטת בין החלק העריכתי

לחלק החדשות והעיתון לא שינה את ערכיו בכהוא זה מאז שאני ילד. אם הוא היה משנה, אם הוא היה מכניס רעות לתוך הריווח החדשותי, הוא לא היה נשאר ה'טיימס', והיה מאבד את קוראיו. אני לא שייך למערכת החדשותית ולכן לא שותף בהתייעצויות הנוגעות לעמודי החדשות. אבל כקורא של ה'טיימס' אני יכול להעיד שהסיקור של ישראל נראה לי הוגן. זה לא אומר שהכל מושלם ושאינן טעויות. העיתון הוא ארגון גדול וכשקורות טעויות אנחנו משתדלים לתקן אותן."

בעיתונאי ב'טיימס' וביהודי, ההאשמות האלה מעליבות אותך?

אין כאן מה לדבר על עלבון. קשה לענות על דבר כזה. אני חושב שזכותם של אנשים לקרוא להחרים את ה'טיימס'. זוהי משמעותה של עיתונות חופשית ואני מכבד את זה, אבל אני לא מתרגש מזה, ואם הייתי נעלב מכל דבר שהיו אומרים עלי, לא הייתי יכול להיות עיתונאי. אני חושב שאין עיתון טוב בעולם שכולם מרוצים ממנו. זאת פשוט חייה שלא קיימת.

לא לצעוק געואלד

אחת הטעויות של ה'טיימס' שריץ' מתייחס אליה נוגעת לתמונה גדולה בעמוד הראשון שהופיעה בתחילת מאי, יום אחרי תהלוכת הצדעה רבת משתתפים לישראל ברחובות מנהטן. מספר המשתתפים במצעד שנוי במחלוקת, אבל כולם מסכימים שנכחו במקום יותר ממאה אלף תומכי ישראל. מולם התייצבה קבוצה קטנה של כמה מאות פרו־פלסטינים שהניפו שלטי מחאה נגד הכיבוש הישראלי. ב'טיימס' נחרו להדפיס דווקא את תמונתם של המוחים הפלסטינים המניפים כתובות בנוסח "לסיים את הכיבוש הישראלי על פלסטין".

למחרת פרסם ה'טיימס' הערת תיקון: "כמונחים של הוגנות, התמונה שפורסמה היתה צריכה לשקף באופן אמין יותר את הריווח על האירוע, כולל ההבדלים במספרים". ארמן טוען שהתגובה הזאת באה בעקבות לחץ כבד שהפעילו מאות מנייים שהתקשרו לעיתון לבטל את המנוי מיד אחרי הפרסום. "זה מוכיח שיש רק דרך אחת שעובדת. ואגב, הם פרסמו רק תיקון, לא התנצלות, כפי שהיה צריך להיות".

ה'טיימס' ועיתונאיו מקבלים באחרונה חיוק דווקא מהאגף היהודי של העיתונות. גארי רוזנבלאט, עורך ה'ג'ואיש ויק', חושב שארמן וחבריו עוברים את הגבול: "האם אפשר לדגום אחד אחר את פרסומיו של ה'טיימס', לדרוש תיקונים איפה שצריך ולתבוע איוון? בוודאי. אבל חרם צרכני זה דבר שמריח רע, במיוחד כשהוא בא דווקא מיהודים שסבלו תמיד מחרם צרכני של הליגה הערבית, למשל. אני לא חושב שהעורכים של ה'ניו יורק טיימס' קמים בבוקר וחושבים, 'איך אפשר לעשות רע לישראל היום'. אני חושב שהקריאה לחרם וההכרזה על ה'טיימס' כעיתון מוטעה היא תגובתייתר. אין זה אומר שאני לא נתקל לפעמים בעיתון בדברים מסוימים שפוגעים בי. התוצאה של קריאה להחרמה של עיתון חשוב כליך תהיה בעצם ביטול העמדה של היהודים. העורכים יגידו, 'אנחנו אפילו לא צריכים להתמודד עם התלונות, מוצדקות ככל שיהיו, כיוון ששום דבר לא ירצה את היהודים ממילא'. אני חושב שחרמות כאלה מציגות את היהודים כאנשים חלשים, וזה בוודאי לא המצב".

רוזנבלאט סבור שלארגונים היהודים שמוחים יש בזמן האחרון תיאבון גדול מדי להשפיע בכיוון שלהם. לרוגמה הוא מזכיר דווקא את האירוע שעורר את הרעש הגדול ביותר: התמונה בעמוד הראשון אחרי מצעד התמיכה במאי. ה'טיימס' פרסם תיקון – אז אמרו, 'למה לא התנצלות?' אחר־כך אמרו,

'התמונה היתה בעמוד הראשון – התיקון לא'. נדמה שיש אנשים שאף פעם אי־אפשר לרצות אותם. עורכים ב'טיימס' הסבירו לי שערכו של תיקון אדיטוריאלי גדול מערכה של התנצלות. אבל גם אם זאת התחמקות, מי שתובע שהכל יהיה כפי שהוא רוצה, לא מבין איך עיתונות עובדת. יש לעיתונות אילוצים. זה מזכיר לי דיון שהשתתפתי בו לפני כמה זמן שעסק בסיקור של העיתונות את המורח התיכון. נשמעה שם תלונה שה'טיימס' לא ריווח על חשיפתו של מחנה פלסטיני שבו אימנו טרוריסטים. בכיר מהעיתון הגיב: 'אבל פרסמנו על זה סיפור בעמוד הראשון'. אשה אחת מהקהל צעקה, 'כן, אבל רק פעם אחת'. כך שיש אנשים שפשוט אי־אפשר לרצות אותם".

איך בכל זאת אתה מסביר את הטעויות שקורות, את הנטייה ליצור משוואה בין פעולות הטרור לבין התגובות הישראליות לפעולות האלה?

אני חושב שיש בהחלט תלונות שהן מוצדקות נגד ה'טיימס' וחלקן נובעות ממגבלות של עיתונות שאנשים לא מבינים אותן. עיתון רוצה לפרסם את הדבר האחרון שקרה, ממילא הוא בתחרות עם הטלוויזיה על הרלבנטיות שלו. לכן אם יש פיגוע ומיד אחריו ישראל מגיבה, העיתון יפתח בתגובה הישראלית כי זה הדבר האחרון שקרה, ואז ישראל כאילו נראית תוקפנית. לכן צריך מאוד להזהר לפני שמאשימים את כולם באנטישמיות ולא צריך לצעוק געואלד על כל דבר אלא לנסות לבחון את הדברים באובייקטיביות.

ארמן גורס שלא מדובר בחרם כוללני אלא במרד צרכנים לגיימי. "אם אתה אומר שאתה לא מוכן לקנות מוצר מפני שיהודי או ערבי מייצר אותו – זה אקט לא לגיימי וגזעני. אבל כאן אנחנו מוחים על טיב המוצר, ולא על זהות בעליו. אנחנו טוענים שבמוצר יש פגם ועד שהוא לא יתוקן אנחנו קוראים לאנשים לא לשלם בעבורו. אשמה מאוד לחזור ולהיות מנוי על ה'טיימס' אחרי שישנה את דרכיו".

רוזנבלאט נזכר השבוע בדבורה סונטאג, לשעבר כתבת ה'טיימס' בירושלים, שפרסמה במאי 2001 מסה רחבת ידיעה

גארי רוזנבלאט, עורך ה'ג'ואיש ויק': חרם צרכני זה דבר שנאריך רע, במיוחד כשהוא בא דווקא מיהודים שסבלו תמיד מחרם צרכני של הליגה הערבית, למשל

ובה ניתוח חדש של שיחות קמפ־דייוויד. סונטאג, שמאמרה פורסם בעמוד הראשון של ה'ניו יורק טיימס', גרסה שבניגוד למחשבה המקובלת באותם ימים (ובמידה רבה גם היום), ברק הגיש לערפאת הצעה בלתי אפשרית מנקודת מבט פלסטינית. קריאת כתבתה הארוכה (5,000 מילה) מותירה תחושה שאם ישראל היתה נדיבה יותר, ההתפרצות האלימה היתה יכולה להימנע. המאמר עורר הדים והרגיז רבים. זמן קצר אחרי פרסומו, סיימה סונטאג את שירותה בירושלים. בקהילה היהודית היו גורמים שייחסו לתגובותיהם השפעה על ההחלטה להעבירה לתפקיד אחר בעיתון. האם עכשיו גרינברג על הכוונת? ארמן מכוון הרבה יותר גבוה: "לדעתי גרינברג לא יוחלף כי הוא ממלא בדיוק את השליחות של עורכיו. הם היו הבעיה קודם, ועד שהם לא יוחלפו הם יישארו הבעיה".

אבנר הופשטיין הוא כתב "ידועות אחרונות" בלוס־אנג'לס

■ לאן נעלמו התחקירים?

זה זמן שמורגש חסרונן של תוכניות תחקיר בערוצי הטלוויזיה הישראלים. בשנים האחרונות נאלצו צופי הטלוויזיה בארץ להסתפק בכתבות התחקיר של רפי גינת ואמנון לוי, ששלחו תחקירניות כדי לפגוש במיני סוטים ורמאים. כתבות היומן של ערוצי הטלוויזיה, למרבה הצער, לא השלימו את החסר. ובכן, מה קרה לתחקיר הטלוויזיוני? במשך שנים שודרה בערוץ הראשון התוכנית "מבט שני". עם עלייתו של ערוץ 2 התהדרו הזכייניות בתוכניות תחקיר משלהן: רון כרישי, מיכה לימור ואילנה דיין הבטיחו להציג בכל שבוע תחקירים עיתונאיים טלוויזיוניים. אך עד מהרה נשארה אילנה דיין לבדה עם התוכנית "עובדה" ששודרה במשך כשמונה שנים. נגד תוכניתה של דיין נטען פעמים רבות שיותר משהיא תוכנית תחקירים היא משמשת אכסניה לסרטי תעודה שאינם בהכרח תחקירים עיתונאיים. ב־1997 ניסה חיים יבין ליצור תוכנית תחקירים בערוץ 2, אך לבסוף חזר לערוץ הראשון להגשת "מבט". אחרי ירידתה של "מבט שני" ממסך ערוץ 1, נותר הערוץ הציבורי רק עם כתבות היומן השבועי המאפשרות תחקיר מעמיק יותר אך עושות זאת רק לעתים רחוקות. צופי הטלוויזיה הסתפקו, אם כן, בתחקיריהם של רפי גינת ואמנון לוי שהגושאים והדרך שבה טופלו לא הוסיפו כבוד למוסד התחקיר הטלוויזיוני.

האם אין מקום בערוצי השידור המרכזיים לתוכניות תחקיר? בישראל נהוג לחקות את הנעשה בטלוויזיה האמריקאית. שם רווקא משודרות תוכניות תחקיר בכל אחת מהרשתות המרכזיות ("60 דקות", "60 דקות 2", "רייטליין", "48", "20/20 שעות"). אלו מניבות רייטינג גאה ומשמשות מקור גאווה עיתונאי לרשתות המשרדות. העניין בתחקירים טלוויזיוניים אף עלה אחרי אירועי ה־11 בספטמבר. מדוע, אם כן, לא פרחו תוכניות התחקיר בישראל בשנים האחרונות? הסיבה אינה יכולה להיות מחסור בנושאים – הרי העיתונים מספקים מדי שבוע חשיפות ותחקירים. גם לא נכון יהיה להאשים כאן את השאיפה לרייטינג גבוה – הרי תחקירים מעוררים עניין גם כאשר אינם סנסציוניים וצהובים. אולי הסיבה היא שראשי ערוצי הטלוויזיה פשוט אינם רוצים להסתכן יותר מדי – ברשות השידור מפחדים מהשר הממונה ובערוץ 2 דואגים לעתיד הזכיונות (או הרשיונות). ותחקירים, כדרך־כלל, אינם מסכים נחת לשלטון. למרות הכל, יש סיבה לאופטימיות: ערוץ המסורת "תכלת" הודיע לאחרונה שבמרכזו שידוריו יציב תוכנית תחקירים בהנחיית אורי אליצור. גם בערוץ הראשון הודיע על תוכנית מעורפלת להחזיר את "מבט שני" – או בשמה הבריטי "פנורמה" – ללוח השידורים. נותר רק לחכות ולראות אם ימומשו ההצהרות הללו בפועל וישיבו למסכינו מוצר עיתונאי וטלוויזיוני חשוב.

שחר אבירי

נראה שפלוצק, כרגיל, משמש ברומטר, אמין כפי הנראה, למאוזוי הציבור.

הנה מצד אחד פטריוטיזם שמח, קל דעת, ונקי לכאורה, ומצד שני תפיסת מחסה עמוק מתחת לכנפי הנשר האמריקאי, עד כדי ביטול הזהות המוניטרית הישראלית. לכאורה, סתירה מובהקת שאין להבינה. למעשה, כפי שידע כל סוציולוג מתחיל או קורא עיתונים ותיק לומר לכם – צמד חמד, שתי דרכי מילוט רדיקליות מן המציאות האמיתית. חבל רק שב"לא נפסיק לשיר" לא מחלקים הרבה כסף, רייטינג נורדי היא עולה אם רמי הזכיה היו נקובים בדולרים.

ארזן לוי

הנושבת מ"לא נפסיק לשיר" עם מגמה אחרת בתקשורת ובשלטון הישראלי, ואולי אף בציבור: ההכרה החדה, אפילו השמחה, בהיותנו מדינת־חסות אמריקאית. זו באה לידי ביטוי, למשל, ביחס התקשורת, והממשלה, ללחץ האמריקאי סביב המצור על המוקטעה. אבל אולי יותר מכל, הזדקרה לעין הצעתו הספק קומית של סבר פלוצק מעל דפי "יריעות אחרונות", להמיר את השקל בדולר. פלוצק הציע זאת במכתב גלוי אל ראשי המדינה והמשק – תוך שהוא מנפנף הצדה את הממד הלאומי המובהק של זהות המטבע, בתואנה שעלינו לקחת דוגמה ממדינות היורו. אין לי מושג לגבי ההיגיון הכלכלי שביסוד ההצעה הזו, אבל

■ לשיר כל הדרך לאמריקה

יש משהו מגוחך כמעט בתוכנית "לא נפסיק לשיר". המציאות מסביב מנגנת שירי מלחמה בטונים צורמים, ובה בעת מזמורים להם ירועני ישראל, ועמם קהל הצופים, שירים שליחם, כך נדמה, נס עור לפני המלחמה הלפני־אחרונה שלנו. אבל ב"לא נפסיק לשיר" לא ממש מתעניינים בדיסוננס הזה. הם ממשיכים לשיר, ממשיכים להשתעשע, וימשיכו, אם ירצה הרייטינג, גם אחרי המלחמה שאחרי הבאה.

חייבים לומר ש"לא נפסיק לשיר" היא תוכנית טלוויזיה נהדרת. קודם כל, כיף לצפות בה. היא המציאה (וליתר דיוק, שאלה מאידופה) סוג פשוט ואפקטיבי של אינטראקטיביות. לא "טוק־באק" ולא צ'ט בערוץ הדיגיטלי, אלא פשוט שירה בציבור מעל המסך הקטן. פשוט ומהנה. שנית, שלא כמו מרבית שעשועוני הטלוויזיה מן השנים האחרונות, היא איננה סובבת סביב כסף. בניגוד ל"הכספת", "הפירמידה", "מי רוצה להיות מיליונר" ודומיהן לאין ספור, המטרה איננה להרוויח כסף, והישגי המתמודדים, כמו גם הנאתו של הצופה, אינם נמדדים בכמות המצלצלין שעתידיים לזרום מקופת התוכנית (או חברת הביטוח שלה) לכיס המשיב נכונה. מבחינה זו יש כאן חזרה מבורכת למתכונת הספרינקלט: משחקים בשביל הכיף, ומחלקים פרסים כדי לציין שמישהו ניצח. חוץ מזה, זה מתאים לרוח הנכאים הכלכלית. מי צריך בכלל כסף, תנו לנו להמשיך לשיר.

יש גם, כמובן, משהו מאוד עכשווי בתוכנית הזאת. הפטריוטיות, הישראליות, הכמיהה אל העבריות והצבריות הנקייה שתציל אותנו, אולי, מכל זה. מבחינה זו מעניין להשוות את הרוח

הישרים בערוץ 2; ואפילו בערוץ 5 נע הרייטינג של משחקי יום שני בין 8 ל-15 אחוזים. וכך, לכאורה, גם הבאנקר (ההימור הבטוח) היחיד בלוח השידורים, היהלום שבכתר ההשקה השנייה, "השקטה", של ערוץ 10 מתגלה כוירקון (יהלום של שוטים). אבל רק לכאורה. כי כמו שאמי רנו, אין קיצורי דרך בשינוי הרגלי הצפייה. בהיסטוריה הקצרה של ערוץ 10 חיפשו בקד"ח תחנות קיצורי דרך. בהשקה הראשונה, הרועשת, בינואר השנה, הלכו על קמפיין צעקני ("כולם 10", "בשביל זה יש טלוויזיה") ועל תוכן וכוכבים חרשים לחלוטין. התוצאות ידועות. לצורך ההשקה החדשה, הנוכחית, ניסו להביא את שלושת תותחי הרייטינג המוכחים היחידים שיש כאן – טופז, יצפאן ואדו טל. למרות הצעות כספיות מפתות, אף אחד מהם לא בא (אבל כולם ניצלו את ההזדמנות לשפר את החוזה בערוץ הבית שלהם). אולי הם לא סומכים על הסבלנות של מימן?

שידורי הכדורגל והכדורסל החדשים מוכיחים – לא פחות מתוכניתו של מני פאר, שצנחה מ-11 אחוז בערוץ 1 לסביבות השלושה אחוזים בערוץ 10 – שהתוכן חשוב, אבל חשוב גם הבית שבו הוא מתגורר. ושלוקח לאנשים זמן לשגן את הכתובת.

בינתיים יכול מימן לשאוב עידוד (וסבלנות) מהדוגמה של הרדיו המקומי. סיבוב ההשקה הראי שון ב-95', ואלה שבאו אחריו (96'-97') לוו באכזבה רבתי. הדיבור היה "אין כסף ברדיו", והנה בסביבות שנת 2000 החלה התמונה להשתנות. מי שבדק לפני כחצי שנה, לפני שהמשק נכנס לקטסטרופה הנוכחית שלו, התקשה למצוא תחנה אודיית שלא היתה כרווח תפעולי שוטף. חלקן אפילו החזירו את ההשקעה והרוויחו יפה.

אז נכון, ההשקעה בטלוויזיה גבוהה לאין ערוץ, ומספר התחנות הרלבנטיות לצופה בטלוויזיה הרב-ערוצית גדול מזה שברדיו, אבל העיקרון הוא אותו עיקרון: זה לא בלתי אפשרי לשנות הרגלי צפייה (או האזנה, לצורך העניין), זה רק לוקח זמן.

במהלך הזמן הזה, אגב, אין כל פסול בשימוש בקיצורי דרך (ושידורי הספורט הם כאלה), כל עוד זוכרים שהקיצור, כשמו, מקצר, אבל יש להמיר שידך וללכת בדרך.

אודיטוריו

הכותב עובד כעורך בערוץ הספורט

אוקטובר בערוץ החדש שבו והוכיחו את מה שיש לקוות שמימן כבר ידע: אין קיצורי דרך. שיעורי הצפייה במשחק ליגת העל בכדורגל בין הפועל תל-אביב לבית"ר ירושלים (7.4 אחוז) ובמשחק היורוליג בין מכבי תל-אביב לטאו ויטוריה (7.2 אחוז) היו נמוכים. נמוכים משמעותית מהרייטינג שלו זכו משחקים כאלה בעונות קודמות, כאשר שודרו בערוצים אחרים. וקני דוממה לא זוכרים מתי ירדה מכבי תל-אביב ביורוליג מרייטינג דו-ספרתי, אפילו לפני ימי פני גרשון העליונים; כך גם לגבי שידורי הכדורגל

הדרי לוח השידורים בערוץ "ספורט 5 פלוס" בשבת ה-28.9.02:

בצהריים, שידור ישיר של המשחק בין לידס לארסנל. אחר-הצהריים, משחק נוסף בשידור ישיר מן הליגה האנגלית. והפעם, מנצ'סטר-סיטי, שבה משחק הישראלי אייל ברקוביץ', מול ליברפול. וכערב, שידור מוקלט של המשחק בין השרים האדומים, מנצ'סטר-יונייטד, לבין הקבוצה הלוונדית צ'רלטון. יום מעייף.

ובמקביל, בערוץ "ספורט 5" הוותיק יותר, ניתן היה לצפות במקביל השידורים "האיכותי" הבא: כדורעף מהליגה העולמית; טריאתלון חורשים; התעמלות; מסע ג'יפים בנגב וכן לקט מתוך מגזין אולימפי ישראלי. אגב, שלושת האחרונים שודרו בשידור חוזר.

עלייתו לאוויר של "ספורט 5 פלוס", תמורת תשלום נוסף שנבנה מהצופים, הותנתה עליידי מועצת שידורי הטלוויזיה בכבלים ובלווין בקבלת ההבטחה, ששידוריו של הערוץ החדש לא יפגמו בכמותם ובאיכותם של השידורים ב"ספורט 5" (כאן המקום לציין ש"ספורט 5" ו"ספורט 5 פלוס" מוחזקים בידי אותם הבעלים).

ההבטחה ניתנה. מועצת הכבלים בלעה את הפתיון. העובדה המרהימה היא שכל חובבי הספורט ידעו מה הולך להתרחש. היה אפילו ניסיון, כושל כמובן, לארגן חרם צרכנים נגד הערוץ החדש. "הזליגה" של שידורי הספורט האטרקטיביים מ"ספורט 5" ל"ספורט 5 פלוס" היתה צפויה. בתוך שנה קוצרה, ואחר-כך הופסקה לתקופה ארוכה, מהדורת "הרשות הספורט" ב"ספורט 5". המהדורה המורחבת והעברה ל"ספורט 5 פלוס", הופסקו שידורי הכדורגל מליגת העל ומהליגה הלאומית בכדורגל, וכן תוכנית סיכום המחזור; שידורי משחקי קבוצות הכדורגל הישראליות באירופה הועברו גם הם ל"ספורט 5 פלוס", והרשימה עוד ארוכה.

הלולו ניכר גם באיכות השידורים, רכיבו השני של הרישיון. כך לדוגמה, שידורי הספורט בערוץ 5 מלווים בקריינות של שדרים בכירים פחות כנרד יעקבי ורון ברבש, ואילו את שידורי הספורט בערוץ החדש משרדים השדרים הבכירים, רמי וייץ ויורם ארבל.

לכאורה, הטענות צריכות להיות מופנות כלפי מועצת הכבלים. כרגולטור, עליה לשמור על איזון עדין בין בעלי אינטרסים מנוגדים. מצד אחד, לשמור שהצרכן לא ייפגע ולא ישלם את אותו המחיר תמורת סחורה מועטה ופגומה. מצד שני, לאפשר לספקי התוכן השונים ולהברות הכבלים והלוויין לממש את זכות הקניין שלהם עליידי גביית מחיר נוסף תמורת סחורה נוספת. אבל, כמו גופי רגולציה אחרים, גם גוף זה נכשל (בייחוד כאשר העומדת בראש המועצה, עו"ד דורית ענבר, העידה על עצמה שאינה מבינה דבר בשידורי ספורט).

למעשה, חברות הכבלים, הלוויין וספקי התוכן ניצלו בצורה צינית את הרישיון שהוענק להן, והן המושא העיקרי שאליו צריכות להיות מוסבות הטענות. הן ידעו שמועצת הכבלים לא תוכל לפקח עליהן כיאות, וחמור מזה, הן ידעו שקהל תובעי הספורט הוא למעשה קהל שבו, שירכוש, כמעט בכל מחיר, את שידורי הספורט שיציעו לו. זו גם הסיבה שערון הספורט החדש הוא הערוץ היקר ביותר לרכישה, וזו גם הסיבה שלא ניתן לרוכשו במסגרת השידורים האנאלוגיים. צופה הרוצה לרוכשו חייב לערוץ שדרוג כפוי, וכמובן יקר, למערכת השידורים הדיגיטלית.

ערוץ הספורט החדש הוקם בעקבות קשיים כלכליים שהערוץ הישן נקלע אליהם. מעניין מה יקרה אם הערוץ החדש לא יצליח לאזן את הגירעון הכספי? סביר להניח שיעלה לאוויר, בתשלום כמובן, "ערוץ ספורט 5 פלוס פלוס".

أصبحت كان
كثيرة الماء
!!!

גיבורים מתקוממים

השיח האינטלקטואלי בעולם הערבי, המתנהל בעיקר בעיתונות, מלמד עד כמה צר וקרתני יכול חופש הביטוי להיות

צבי בראל

מן הכעיה האימפריאליסטית האמריקאית והעוינות המערבית לכל מה שהוא ערבי". העיתונות הערבית, על-פי סעדה, מניחה שכל התקפה על ארצות-הברית משרתת את העניין הערבי, גם כאשר מריניותה נכונה.

ואמנם, מי שעוקב אחרי הפרסומים בעיתונות הערבית, בין אם מדובר בעיתונות הארצית במצרים ובין אם בעיתונות הערבית הבינלאומית, דוגמת העיתונים "אלחיאת" או "אלקורס אלערבי", נתקל בגבול האטום לכאורה בין שני מחנות עיתונאיים: האחד שרואה במערב אם כל חטאת, ומסיק שגם ההתקפה על עיראק איננה אלא חלק ממסע ארוך להפיכת העולם הערבי לאפגניסטן, והשני, המחנה המבין את הצורך בסילוקו של סדאם, ואפילו תומך בכך, ובתנאי שהתוצאה לא תהיה הגמוניה אמריקאית כאזור. למעשה, אין כמעט כל הברל בין שני המחנות, משום שגם זה אשר תומך בסילוק סדאם על-ידי ארצות-הברית אינו מסוגל לתאר מצב שבו סילוק סדאם לא יחזק את ההגמוניה האמריקאית.

הקווים האדומים

ומכאן הרילמה. מי שכותב מאמרים בזכות ההתקפה על עיראק אינו מסתכן רק ב"פריצת השורה הערבית המאוחדת" אלא מעמיד את העולם הערבי והמוסלמי בסכנה מול ההגמוניה המתקרבת של ארצות-הברית בפרט והמערב בכלל. כלומר, בוגד בתפקידו כאינטלקטואל ערבי, שנתפס כמי שצריך לשמור על הזהות הערבית, וקל וחומר על הזהות הלאומית הלוקאלית. זו גם בעייתו של מי שמתנגד להתקפה על משטרו של סדאם (להבדיל מהתקפה על עיראק בכלל). שהרי בכך הוא מבקש לשמר משטר שכעצמו שבר כלל ברזל, ולפיו אין מדינה ערבית אחת תוקפת מדינה ערבית אחרת, ומנהיג אשר במשך למעלה מ-12 שנה צפצף על תחנוני מנהיגי ערב ליישר קו. הוא לא נסוג מכווית עקב

"הו מה נפלאים אנו וכמה גדולים הננו, אנשי התקשורת הערבית, מן האוקיינוס ועד המפרץ. אנו כותבים מאמרים חוצבי להבות ומקיימים כנסי דיון רדיופוניים שבהם מאפשרים לכל אחד לומר מה שיש לו נגד אמריקה, ... אותה אמריקה שמתכוונת להנחית מכה על עיראק כדי להבטיח את שלום האזור והעולם". אבראהים סעדה, יו"ר מועצת המנהלים של קונגלומרט התקשורת המצרי "אלאה'באר" והעורך הראשי של העתון "אה'באר אליום", כתב את הדברים האלה בחודש ספטמבר במאמר ארוך ותוקפני שלכאורה נועד להציג עמדה תקשורתית ערבית חדשה. לפיה, יש להפריך בין ההתנגדות הערבית להתקפה אמריקאית על העם העיראקי לבין ההכרח לתמוך בהתקפה שתסלק את משטרו של סדאם חוסיין. ההתנגדות הערבית להתקפה האמריקאית על עיראק, כתב סעדה, איננה נגד ההתקפה על סדאם "שאותו מתעב כל העולם ללא יוצא מן הכלל, אלא כנגד הסבל שיסבול העם העיראקי אשר מתענה תחת אימי הדיקטטורה של סדאם, אותה דיקטטורה שמציגה בפני האנושות סוג של זלוול בזכויות האדם שאותו לא ראתה מעודה".

טענתו של סעדה מופנית נגד העיתונות הערבית על שאימצה את המהלך התקשורתי של העיתונות העיראקית בכך שטשטשה את הגבול בין התקפה על עיראק לבין סילוק סדאם. יותר מכך, העיתונות העיראקית "הפילה בפח", כלשונו, את העיתונות הערבית בכך שניצלה את הפחד הערבי מפני מלחמה כדי לעורר את דעת הקהל הערבית נגד ארצות-הברית ולהציג אותה "כחיה רעה אשר אין לה דאגה אחרת אלא לתקוף את רת האטלאם... ולעורר חרדה מכל מה שהוא ערבי או אטלאמי". סעדה, כמנהג עמיתים גאמנים, אינו מפרט לאיזו עיתונות ולאילו עיתונאים הוא מתכוון כאשר הוא גוער בהם על שהם סבורים שעשו את מלאכתם כתיבה נגד ארצות-הברית ובכך "רחצו ידיהם

הלחץ הערבי אלא בעקבות מלחמה "מערבית" נגרו, הוא לא קיים את החלטות מועצת הביטחון והוא מסכן את המשטרים הערביים בכך שהוא מוציא להם שם רע; וחמור מכך, הוא עוד עלול להביא לאזור כוחות אמריקאיים ו"מערביות" שעלולה לערער את המרקם הפנימי העדין בין מדינה לציבור.

התוצאה של הדילמה הזאת היא ש"העיתונות הערבית מאמצת לעצמה אוצר מלים חדש ועקיף כדי לתאר את המצב לאשורו", קובל עיתונאי כוויתי. "אין מדברים עוד על הכיבוש העיראקי את כווית ב־1990 אלא על 'המצב הכוויתי-עיראקי' או על 'הבעיה הכוויתית-עיראקית', כאילו הקורבן והרצח הם במעמד שווה".

השיח האינטלקטואלי הערבי המתנהל בעיתונות הערבית הכתובה, ובמידה מוגבלת יותר בתוכניות הראינות בטלוויזיה, הוא בדרך־כלל השתקפות של השיח הפוליטי שמונחה על־ידי השלטון, או לפחות במסגרת הקווים האדומים שמצייר השלטון. פריצות הדרך מן הקווים הללו מצויות בעיתונות הערבית הבינלאומית ובתחנות הלווייניות (שאינן לגמרי בטוחות שליטה שלטונית). אחת התופעות החשובות שבאות לביטוי בשיח הזה היא הדרך שבה מנוצלות בעיות יומיומיות, או משברים כמו המלחמה על עיראק והסכסוך הישראלי-פלסטיני, כדי לכוא חשבון עם מצב העיתונאים כאינטלקטואלים והעיתונות ככלי עבודתם.

עִיתוֹנוֹת הַטֵּעַם

כך, למשל, אפילו מאמרו החשוב של סעדה ב"אח'באר אליום" נגד סדאם חוסיין, מאמר שכולל ככל הנראה את כל הגדרות המילון הערבי למושג תיעוב, משמש בסופו של דבר את מסע ההתחשבות שלו נגד משטרים ערביים אחרים וכדרך להרים את קרנה של מצרים. סעדה, באחת הפסקאות, לועג לתיכעו של סדאם מן העמים הערביים לצאת למלחמה נגד מטרות אמריקאיות: "העמים הללו מאסו במלחמות שמטילים עליהם שליטים הרפתקנים שלא מעניין אותם אם ארצם תיהרס. השלום הוא חלומם של העמים הללו... אנחנו (המצרים) לחמנו ארבע מלחמות, בשלוש הפסדנו ובאחת ניצחנו. יכולנו להמשיך במלחמה, אבל מצרים הקדימה את זמנה כאשר ראתה שבאמצעות השלום תוכל לשים

עִיתוֹנָי מִצְרִי: אֶחָד כְּמוֹ סַדָּאם חוֹסֵיין חִצְלִיח שׁוֹב לְכִלּוֹא אֶת הַאִינְטֶלֶקְטוּאֲלִים הָעֵרָבִים בַּעֲמֵדַת תְּמִיכָה בַּמִּשְׁטָרִים שֶׁהֵם חֲתֻעִים

קץ למלחמות הללו. ב־1973 חזרנו חלק מן הארמות שנכבשו וליד שולחן המשא־והמתן, בזכות חוכמתו של סאדאת, הוחזר כל שעל מן הארמות שהפסדנו במלחמות הקודמות... כמה ייחלנו לכך שהערבים לא יאחרו הרבה אחרינו בקבלת הפתרון המצרי כדי שלא נגיע לאותה סימטה ללא מוצא שבה אנו תקועים עכשיו. לו רק הסכימו הפלסטינים הירדנים והסורים, שמצרים תשתתף במערכת המשא־ומתן, הם היו מקבלים את כל זכויותיהם".

העמדה הנכונה, אם כן, היא עמדתה של מצרים, ואם סדאם מבקש לקבוע סדריום מורח תיכוני חדש, שלא על־ידי ררכה של מצרים, הוא ייתקל במנת גידופים מפיו של אינטלקטואל מצרי, ששום מנהיג ערבי אחד לא נתקל בה. "ווא אכנו דרכו של האינטלקטואלימטעם", אומר עיתונאי מצרי, שמטבע הדברים מסרב להיחשף. "הוא משמיע לך טיעונים הגיוניים, הוא נשמע ליברלי, הוא יודע כיצד צריכה הנהגה ערבית שפוייה לפעול, אבל הוא עיוור בכל הנוגע לשלטון שלו. האם סעדה רדש מן השלטון המצרי לבטל את חווי הסחר עם עיראק, או את הירידים המסחריים שמצרים מקיימת בעיראק? וכלום לא היה זה אותו סעדה שלפני שנתיים, באותו עיתון, כתב שאינו רואה טעם 'לרבר שלום

עם המדינה הצינונית הנאצית', ועכשיו משתמש באותו שלום כדי להצביע על חוכמתה של מצרים, וזה אותו סעדה אשר מעל כל כימה מדבר נגד הנורמליזציה עם ישראל?".

זה יתרונן של אינטלקטואלימטעם, הפרמטרים הפוליטיים המוכתבים מתירים לו מדי פעם להשמיע קול נוקב ואפילו אותנטי לא רק נגד מנהיגים ומדינות ערביות אלא גם נגד עמיתיו. כך גם עושה, למשל, הפובליציסט הכוויתי אבראהים ראשד אלרעיג' שבעיתון הכוויתי "אלסיאסה". הוא מדבר על אותם עמיתים עיתונאים, אשר נוקטים עמדה של "רוצה אבל מתביישת", ואשר אינם מוכנים לצאת נגד יו"ר הפרלמנט הסורי, שתואר את סדאם כ"סלאח אדין אשר ישמור על כבוד האומה הערבית ויגשים את תקוותיה וחלומותיה", או נגד ראש המשלחת הפרלמנטרית התימנית (שכאה לתמוך בסדאם), אשר "אחרי שהכניס לפיו כמה עלים של גת דיבר על סדאם כ'מנהיג האומה הערבית אשר יביא לה את נצחונה בפלסטין".

בְּשֵׁם הַסּוֹלִידְרִיוֹת

לעיתונאי כוויתי מותר לכתוב כך על־ידי ה"פרוטוקול", משום שכך מדברת "מדינת קורבן", ועם קורבן, כמוכן, לא באים חשבון. אבל כיצד יש להבין את דבריו של ד"ר עבד אלסלאם אלמסרי, שכתב בשבועון הספרותי המצרי "אח'באר אלארבי" (חלק מההקולומרט העיתונאי שעליו מופקד אבראהים סעדה) על האינטלקטואלים הערבים חסרי המעש, שהם מוגדרים בתפקידם כשאינם מרימים קול נגד ההתקפה על עיראק. "הוא אתם האינטלקטואלים הערבים, השתיקה היא קבלה וכניעה, השתיקה היא השפלה ובגידה, הרימו קולכם והכריזו על הולדת מדינת האינטלקטואלים". את "מדינת האינטלקטואלים הזאת" מבקש אלמסרי לכונן כדי להתנער מן השתקה, לדבריו, של ההתקפה על עיראק, אותה השתקה שמופעלת על־ידי המשטרים הערביים. את אלמסרי לא מעניינת עמדתה של כווית וגם לא עמדתו החריפה של אבראהים סעדה נגד סדאם; אלמסרי רואה מול עיניו את איום המערב על הערבים, ומבחינתו עיראק היא רק המחשה. אם תיפול עיראק ייפול העולם הערבי. ומי יהיה אשם בכך? לא מנהיגי ערב שמהם אין לו ציפיות, לא העריצות האנטי־אינטלקטואלית שמופעלת גם עליו, אלא האינטלקטואלים שלא קמו והתנערו מכבליהם. "אילו הענקנו לאליטות המשכילות שלנו הזדמנות לפרוח ולשגשג ללא כבלים חונקים, היו יכולים להיות בידינו מאות שגרירים ערבים שהיו יודעים כיצד לדבר עם המערב בלשון שאותה הוא מבין", כתב ממרוח אלשיח' בעיתון "אלחיאת", כאילו המשיך את קו המחשבה של אלמסרי.

כך מבקשים אינטלקטואלים ערבים לנער מעצמם את האחריות לאולות ידם, או לפחות לאי הצלחתה של ההסכרה הערבית. אילו היו המשטרים ליברליים יותר, דמוקרטיים יותר, או רק מסירים מעט את מגבלות חופש הביטוי, יכלו האינטלקטואלים הללו לעשות עבודה נפלאה. "הכל רועות רוח", מטיח העיתונאי המצרי, "נניח לרגע שהיינו חיים בדמוקרטיה מושלמת שקוראים לה מצרים, האם האינטלקטואלים הללו היו מברכים את ארצות־הברית? האם אבראהים סעדה היה כותב משהו אחר נגד סדאם? האם הם היו חרלים להיות אינטלקטואלים לאומיים שייעודם לשמר את הזיכרון הקולקטיבי, לדאוג לכריכתה של הלאומיות המקומית, לעודד פטריוטיזם ולשמור על האחרות הערבית? ובכלל האם אין זה מתפקידם של האינטלקטואלים לדאוג לכך שהשלטון ישנה כיוון, למרוד בכבלים ולהביע עמדה עצמאית?".

את השיחה הזאת מסיים העיתונאי המצרי בחריצת דין שמכוונת גם כלפי מה שנעשה בישראל: "לאינטלקטואלים שלכם אין בעיות. הם צריכים להתמודד רק עם מדיניות של ממשלה. על שכמם, בניגוד לאינטלקטואלים הערבים, לא מוטל עול האחריות לשכבות של סולידריות: סולידריות ערבית, אסלאמית ומקומית. הם אינם חוששים מהגמוניה ערבית או מזרחית, ולא עליהם מוטלת החובה או היכולת להשפיע על מהלכיה של ארצות־הברית. אינטלקטואלים ערבים מעולם לא נהגו מן המותרות האלה. החמור מכל הוא שאחר כמו סדאם מצליח לכלוא אותם שוב בעמדת תמיכה במשטרים שהם מתעבים".

צבי בראל הוא הפרשן לענייני המורה התיכון של עיתון "הארץ"

הכתבים לענייני בריאות חסרים הכשרה מקצועית

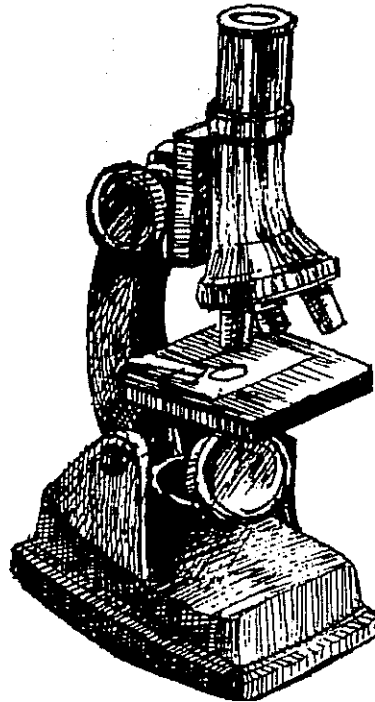
חנמצאי מחקר: הבורות חושפת אותם למניפולציות של גורמים מעוניינים

"פריצת דרך", זאת על אף שמומחים סבורים שאין להשתמש בביטוי זה בתקשורת העוסקת כבריאות. פרופ' ברזיס מצביע על פער בין מוטיבציה גבוהה לשרת את הציבור, המאפיינת את כתבי הבריאות, לבין חוסר ההכשרה המקצועית המקשה עליהם את עבודתם. כרי שלציבור יהיה מידע אמין בנושאי בריאות ורפואה, ממליץ פרופ' ברזיס להכשיר כתבי בריאות כפי שנהוג בארה"ב, ולהקנות להם כלים שיאפשרו לספק מידע אמין ולבקר את שירותי הרפואה.

בסקירה על מחקרו, שמפרסם פרופ' ברזיס בג'י' ליון האחרון של כתביה"ע"ת "זמן הרפואה", הוא קובע כי לכתבי הבריאות חוסר ידע בסיסי באפידמיולוגיה ובמושגי ראייה מדעית. רובם אינו נותן הודמ"ג נות למקור המידע לעבור על הכתבה לפני פרסומה כדי להימנע משגיאות. שלישי מהנשאלים הורו כי אין הם רואים צורך באימות נתונים ועוד פחות נעזרים בספרות רפואית או במומחים מתחומים נלווים, כדי לבחון את המידע לפני פרסומו. עוד הראה המחקר כי נדיר למצוא בכתבות ציטוטים מדעיים מדויקים או הפניות למקורות מידע נוספים. כן חסר מידע על מניעת מחלות, למרות חירושים מדעיים בתחום זה שפורסמו בהבלטה בחו"ל.

ברזיס מצייין גם שהתקשורת הישראלית לא מקדישה מקום וזמן למחקרים על נושאים כמו החלטות בטוח החיים, תקשורת בין רופא לחולה, יחסי התעשייה והרפואה, אימון רופאים על גופות נפטרים – וזאת למרות שבחול"ל מחקרים אלה זכו להד תקשורתי רב.

כתב "העין השביעית"

העיתונים. נמצאו כתבות רבות שבהן נושאים הנתפסים כמושכים – מין או תרמית הגוף למשל. עליפי עורך המחקר, פערים אלה מלמדים שהכתבים נכנעים ללחצים ולאילווצים המופעלים מצד גורמים בעלי אינטרס כלכלי מחוץ למערכת העיתון ובתוכה. כאשר נתבקשו הכתבים לבחור נוסח לידעה, בחרו מחצית מהם בנוסח הכולל את הביטוי

חוסר ההכשרה מקצועית מקשה על כתבי בריאות לבצע את עבודתם ומחליש את עמידותם בפני שיקולים זרים – זו אחת המסקנות העולות מעבודת מוסמך שכתב פרופ' מאיר ברזיס מהפקולטה לרפואה באוניברסיטה העברית.

לצורך העבודה ראיין פרופ' ברזיס 35 כתבי בריאות וכן ניתח מאות כתבות ומאמרים בנושאי בריאות שהופיעו בעיתונות היומית. פרופ' ברזיס גילה שרק למיעוט מהכתבים תואר אקדמי בביווגיה – זאת בשונה מכתבי הבריאות בארה"ב למשל, שהם רופאים או שעברו הכשרה מיוחדת או התמחות במוסדות בריאות. לכתבים הישראלים אף אין ידע בסיסי במושגי יסוד ברפואה ומדע. מאחורי חלק ניכר מהכתבות מצא צוות המחקר של פרופ' ברזיס מניע מסחרי. לפעמים האינטרס הכלכלי היה כה בוטה עד שהכתבה נראתה כפרסומת אף שלא צוין שהיא כזו. לעתים קרובות היה בכתבות אינטרס סמוי, כפרסום טיפול חדש בקליניקה ששמה הופיע בכתבה. המחקר גם מצא איפיונים לדרך עבודת הכתבים עליפי סוגי העיתונים: כתבי "הארץ" מסתמכים יותר על ספרות מקצועית ופחות על חברות יחסייציבור, כתבי מגזינים מסתמכים יותר על חברות יחסייציבור, וכתבי מקומונים מתעניינים פחות בתגליות מחקריות וטיפוליים חדשניים. רק שלישי מהכתבים משתמשים באינטרנט לצורך עבודתם ויותר מ-40% לא משתמשים אף פעם בספרות מקצועית או באינטרנט.

למרות הצהרת הכתבים שבידור וסנסציה אינם שיקול מרכזי בבחירת נושאי הכתבות, העלה ניתוח המאמרים ששיקולים אלה מדיכיים לא מעט את

ה ב ה ר ו ת

■ למען הסר ספק לגבי משמעות הנאמר בכתבה "שיתח העיר" ("העין השביעית", גיליון 40), אנהנו מדגישים כי יוסף כהן ביקש לעיוב את תפקיד עורך "כל העיר" בדצמבר 2001, שלושה חודשים לפני שראש עיריית ירושלים הגיש תביעת דיבה נגד המקומון בגין ידיעה שפורסמה על שהותו בארה"ב בעת הפיגוע בשכונת בית ישראל בעיר.

■ בגליון ינואר של "העין השביעית" פורסם מאמרו של נחום ברנע "לרקוד עם ערפאת", שבו תיאר את השינוי המפליג בהתייחסותם של עיתונאים ישראלים לראשי הרשות הפלסטינית. אחר הכתבים שהוזכרו במאמר היה אמנון דנקנר, שכתב ב"הארץ" והיום הוא עורך "מעריב". הובהר לנו כי לא היה קשר בין המעבר של דנקנר מעיתון לעיתון לבין השינוי בעמדותיו. "העין השביעית" מקבל את ההבהרה הזאת. צר לנו על איידיהבנה.

אדוני ראש הממשלה

בענות משבר חשים מנהיגים צורך טבעי, מובן ומוצדק לדבר אל העם. שלושה מרכיבים חייבים להיות חלק מהשיח הזה: מידע, השראה וכיוון לעתיד. ראש הממשלה, אריאל שרון, המתמודד מול אחד המשברים הקשים ביותר שפקדו את המדינה מאז הקמתה, נכשל בכל אחד מהמבחנים הללו.

כאשר מתרחש אירוע שמשנה את סדר-היום הלאומי, מבלבל את הציבור וזורע ספק ומכוכה בקרב אזרחים רבים, מופנות העיניים כלפי מעלה: העם מתכה למוצא פיהם של מנהיגיו כדי שאלה יעשו סדר בעובדות, ברגשות ובמחשבות. אם לנו אין מושג ירוק מה קורה פה, או בוודאי מישהו שם למעלה צריך להסביר לנו. אם אנחנו לא יודעים לאן כל המסלול הזה אמור להוביל אותנו, אנו מצפים שהאזרחים בהגה יצביעו לפנינו על כיוון. אם הנהג רוצה שגמשיך לנסוע במכוניתו, שיטרח בבקשה לגייס אותנו בנשמה, ולא רק בגופנו. אזרחי המדינה זכאים לדרוש לקבל את המידע החיוני לניהול חייהם, לראות את הדרך ויעדיה ולחוש בריוח הגבית האמורה לדחוף אותם קדימה. החובה לספק את כל אלה מוטלת על ההנהגה.

רוב אזרחי ישראל אינם מאשימים את ראש הממשלה הנוכחי בהיווצרות המשבר שבו נתונה המדינה בשנתיים האחרונות, אולם הם מצפים ממנו לכמה הבהרות. ברגעים מסוימים, קריטיים ומשכריים במיוחד, הם אפילו מצפים ממנו למנהיגות. רגע כזה, למשל, היה לאחר הפיגוע הנורא במלון "פארק" בנתניה, בערב פסח האחרון. דווקא אז נדם ראש הממשלה והותיר את הציבור נבון ומלא תהיות. זמן רב מדי עבר עד לכינוס מסיבת העיתונאים, אשר גם בה דיבר ראש הממשלה ולא אמר כלום. "הממשלה אישרה עקרונות של תוכנית לפעילות מבצעית נרחבת נגד הטרור הפלסטיני... הממשלה אישרה גיוס מילואים כנובע מהצורך המבצעי... ברגעים כאלה נדרש מכולנו לגלות אחריות ובעיקר אחרות ואני בטוח שכך ננהג כולנו". איש לא מצפה לפירוט התוכניות המבצעיות. אך איש גם לא מצפה לאוסף סיסמאות נכובות, ללא עוגן עובדתי, נעדרות מטרות מעשיות ומנומקות וחסרות חזון ברור ומעורר השראה.

אני יודע שברגעי משבר, נחשף ראש ממשלה לדילמות לא פשוטות. מעבר לטיפול הענייני, נדרשים תמיד מנהיגים לשאלת השיח עם הציבור: האם להופיע בכל מחיר, היכן להצטלם, מהו המסר העיקרי. אני זוכר את אהוד ברק מתחבט בשאלה הזאת לאחר פיגועים. השעות הולכות ומתקצרות לקראת מהדרות הערב של הטלוויזיה, כל הופעה של ראש הממשלה תפתח את המהדורה ואתה צריך לבחור הודמנות צילום אחת. מה יעשה אהוד ברק? ילכש את המעיל הצבאי, ירד לשטח, יצטלם ליד קני התותחים עם הקצינים ברקע, וינסה להקנות תחושה של "מר ביטחון"? או ייסע לבית-החולים, מלווה ברעייתו, המצלמה

תתעכב על ליטוף ידו של הילד הפצוע ועל מבטה האימהי של נאוה, וכך המנהיג ישרד אכזות, אנושיות וחמלה? אין תשובה מדעית לשאלות מסוג זה, אך המענה צריך להיות מדויק ולעמוד בסטנדרטים של מידע, כיוון והשראה. ברק העדיף, בסופו של דבר, את שיטת ה"דבר ותפוס כפי יכולתך". אחוז בזה וגם מזה אל תניח ידך. הוא רצה לדבר כל הזמן לכל האזרחים בכל עניין. הוא האמין כי אם רק ישמעו אותו כולם, ישתכנעו ויאמינו בהנהגתו. הוא רצה גם לחזק את תרמית הבטחוניסט וגם ליצור את תרמית האב המחבק, גם להיכנס בערבים וגם לעשות אתם שלום במחיר ויתורים מפליגים, גם לעשות קואליציה עם ש"ס וגם להנהיג מהפכה חילונית. כמו פוליטיקאים רבים אחרים, הוא רצה לשכנע מאה אחוז מהתושבים בצדקת דבריו במאה אחוז. גם ברק, אדם מוכשר, אמיץ, עם לימודי מתימטיקה בהשכלתו הפורמלית, שכת שכרי לנצח מספיקים 51 אחוז.

לקראת סיום כהונתו ביקש ברק לדבר אל הציבור, ואם אפשר – מעל ראשה של התקשורת. זכורים דבריו של עמוס עוז, בתחילת כהונת ברק, על השקט ששורר כאן לאחר נקישות הקומפרסור של נתניהו. הוא לא יכול היה לכתוב אותם דברים בשלהי אותה כהונה. התזוית התקשורתית, במקום הרגעת הציבור והקניית תחושה של מנהיגות שולטת במצב, רק התסיסה, המאיסה והביאה תגובה קשה של דחייה, ניכור וסלידה.

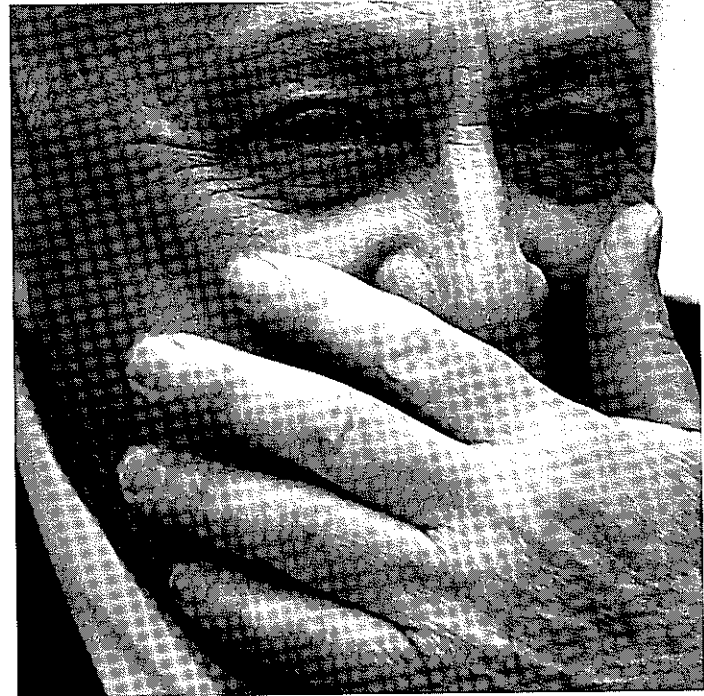
לזכותו של ראש הממשלה הנוכחי ייאמר, שהוא אינו מרבה להתראיין. תרמית ה"סבא הטוב" שממנה נהנה שרון נכנתה לא מעט בזכות מיעוט הופעותיו בתקשורת. כיוון שהוא צריך למרוד את מספר הופעותיו, מן הראוי שגם יתכונן היטב לכל אחת מהן.

ראש הממשלה עושה טעות קשה כשהוא משיב לכתב השואל אותו על האופק הבטחוני, תוך כדי נסיעה במכונית, במבט דרך החלון ומענה של "בוא נהנה קצת מההורשות האלה, מצבע החיטה כאן" ("אולפן שישי", 8.3.02, שלושה שבועות לפני הפיגוע בנתניה והיציאה למבצע "חומת מגן"). ראש הממשלה עושה טעות קשה כשהוא נושא נאום לאומה בזמן צפיית השיא (פברואר 2002) ומסתפק באמידה כוללנית: "החלטנו להקים אזורים חיץ לשם השגת הפרדה בטחונית" (מה זה? שאל הצופה המצוי). בהתייחסו למשבר הכלכלי, אומר שרון באותו נאום: "אני משוכנע שנצא מהמשבר הכלכלי. על נושא זה אדבר בקרוב". הציבור, הסובל מהמצב הבטחוני והכלכלי כאחד, לא למד דבר או חצי דבר על הסיבות לסבלו ועל הדרכים שגוקט הקברניט כדי לסיימו.

אם אין לך מה להגיד, אדוני ראש הממשלה, אל תראה את זה מול המצלמות בזמן צפיית שיא. שרון, הניחן ביכולת לייצר כימיה אישית טובה עם אנשים

בכלל ועיתונאים בפרט, צריך לנסות ולהפיק אותה כימיה גם עם הצופה בסלון. מן הראוי שידבר עם הציבור ולא אלי. יביא מידע מסודר, יסביר איך הוא מתכוון להתמודד עם המצב שנוצר ויעניק תחושה של מנהיגות יודעת דרך ובעת הצורך גם סוללת אותה. שידבר בהיגיון, שידבר בצורה אמירה, שידבר בלי סיסמאות. וגם, לא פחות חשוב, שידבר מעט.

הודמן לי להיות נוכח במסיבת עיתונאים שערך שרון בווישינגטון, בחודש מאי האחרון. זמן קצר לפני כינוס האירוע נודע על פיגוע טרור בתל-אביב. שרון נשא דברים בוטחים, שקטים, ישירים. נאומו לא ארך יותר משבע דקות ופניו

אם אין לך מה להגיד, אל תראה את זה מול המצלמות בזמן צפיית שיא

שידרו רצינות כיאה לשעה. ברור היה שהנאום הוכן בקפידה ונוסח בדייקנות. אלא שאז החלו השאלות. והתשובות הארוכות. וההתברחויות עם הכתבים. הפיגוע היה - ואיננו. המסרים הקצרים, הקליטים, שהוכנו מבעוד מועד, טבעו כים הדברת. מעמד שלא צריך היה לארוך יותר מעשרים דקות - ממילא התקשורת לא מסוגלת לעכל יותר מזה - נמשך למעלה משעה וחצי. מה שהתחיל כאירוע תקשורתי טוב הסתיים בעוד החמצה, והפעם בשל הרחף שאינו בר כיבוש של מנהיגו - בהווה ובעבר - לפטפט עצמם לדעת אל מול המיקרופונים.

אולי מוטב להזכיר למנהיגי ישראל כמה נאומים של עמיתיהם בעולם בזמני משבר. עוד בטרם הומצא הסאונד-בייט, עוד לפני שנודע על אכזריות מספרי העריכה של העיתונות הכתובה, ידעו אישי ציבור אחרים את אמנות הקיצור. הנאום שנחשב אולי לטוב ביותר מאז ומעולם, נאום גטיסברג של לינקולן, נישא בשעה קשה ביותר לאומה האמריקאית וציטוטים ממנו חקוקים עד היום בלב רבים. אורכו היה פחות מ-250 מילים. הוא נמשך פחות מארבע רקות. נאום ההשבעה הכליכך מוכר

ומצוטט של הנשיא קנדי ("אל תשאל מה המדינה יכולה לעשות למענך, תשאל מה אתה יכול לעשות למען מדינתך") ארך פחות מעשר דקות. אפילו צ'רצ'יל, האורטור הדגול, בנאומו הראשון כראש ממשלה (נאום ה"דם, יזע ודמעות") לא נוקק ליותר מ-400 מלה כרי להביא מידע לאומה הבריטית על ההווה והעתיד ולגייסה לטובת העניין הצודק.

אלא שבמקומותינו הדבר כנראה קשה יותר. אולי בהערך מסורת ומיסוד של כתיבת נאומים לראשי ממשלות, אולי בשל הרחף והתייעץ עם רבים כליכך שחושבים שהם יודעים הכל, במקום עם מעטים שיודעים את המלאכה באמת. רוני ג'וליאני, מופת לטיפול תקשורתי בזמן משבר, לא נשא נאומים ולא טבע סיסמאות. הוא היה שם, שימש כדובר המספק מידע בשלב הראשון, הדריך את תושביו לגבי העתיד הקרוב ויצר את הרוח הנייטרלית והחדשה שלאחר אירועי ה-11 בספטמבר. ליותר מזה הוא לא נוקק כרי להפוך לגיבור.

מעקב אחר התנהגות ג'וליאני בדקות, בשעות ובימים שלאחר הפיגוע במגדלי התאומים מגלה דפוס פשוט: להיראות כשצריך להפגין שיש בעלי-בית, לשתוק כשאינ משהו ממשי למסור, ולומר דברים שיש בהם תועלת אמיתית לצופה ולמאזין. התועלת יכולה להתבטא ולהתפרט על פני כל הספקטרום - ממתן הנחיות לאיזה רחובות אסור להיכנס ועד שכנוע ערכי שזו העת להגניף את דגלי המדינה מעל לכל בית.

לצערנו, עוד נכוננו לנו נקודות שיא במשבר ההולך ונמשך שפוקד אותנו. ראש הממשלה, למרות הביקורת על תפקודו בתחומים השונים, עדיין זוכה לציונים גבוהים מהציבור. מהניסיון שהצטבר כאן בשנים האחרונות, ככל שמערכת בחירות מתקרבת וככל שהתמונה בסקרים פחות ורודה, נוטים ראשי ממשלה לרבר יותר ויותר אל העם, תוך התעלמות מהתקשורת ולעיתים אף תוך מתיחת ביקורת עליה.

מוטב לראש הממשלה הנוכחי לנצל את מעמדו הציבורי ולהרוג מהמנהגים המגוננים הללו. התקשורת, ראוי להזכיר, אינה השמש היוצרת את האור - לכל היותר היא דומה לירח

שרק משקף אותו, בוודאי לא מסתיר אותו. עד כה לא הרבה שרון לתקוף את העיתונות הישראלית, והדבר עומד לזכותו, במיוחד כשלא קשה לנחש את דעתו האמיתית עליה. די לשמוע, מפעם לפעם, את הרחרי העיתונאי והמקורב, אורי רן, בסוגיה זו. רמז נוסף לכך, אגב, ניתן לראות בעובדה המצערת שכל אימת שכרצונו למסור מידע של ממש, מעריף ראש הממשלה לעשות זאת באמצעות פנייה לכלי תקשורת זר ("ניוירוק טיימס" ו"ניוהויק" מצטיירים כצינורות החביבים עליו לשימוש זה). אם יתמיד בהתנזרות מהטלת ארס על העיתונאים, יגביר שרון את סכיניו לשמור על תדמית נקייה כשיח הציבורי. ובקיצור, אדוני ראש הממשלה, אל תביא לנו מלים שמחפשות משמעות. כשיש לך משמעות לצקת לחיינו - אתה כבר תמצא את המלים.

גדי בלטיאנסקי היה יועצו לענייני תקשורת של ראש הממשלה אהוד ברק, והוא שב לאחרונה מלימודים באוניברסיטת הארוורד, שבה השתלם בין היתר בנושאי מנהיגות ותקשורת

עֵין בִּינְיָאֵלִים

ל א כך מנוסח הסעיף בתקנוני אתיקה, אבל הכלל הזה מסתובב כבר שנים רבות במערכות העיתונים בארצות־הברית. מייחסים אותו לג'ין רוברטס, עורך ה"פילדלפיה אינקוויירר" לשעבר, שפיטר כתבת לאחר שגורע לו על קשר אינטימי הדוק שקיימה עם מקור בתחום הסיקור שלה, ופסק: "מצד, הכתבים שלנו יכולים לשכב עם פילים. כתגאי שהם לא מסקרים את הקרקס".

אחרי שאמריקה נחשפה להרגלי המין של ביל קלינטון, הגיע השנה גם תור ההצצה לחדר המיטות של עיתונאים. הפרשה הראשונה עסקה ברומן בין סוזי וטלאופר, בת 42, עורכת כתבי־העת "הארודר ביזנס ריביו", לבין הנשיא הפורש של "ג'נרל אלקטריק", ג'ק וולש – בשעה שכתבי־העת עמד לפרסם ראיון ארוך שערכה עמו. חשיפת היחסים עלתה לוטלאופר במשרתה, ולוולש בן ה־66, בסעיף נוסף בתיבת הגירושין הענקית שהגישה נגדו אשתו.

עוד טרם גוועו הריוגים על המשמעויות האתיות של התנהגות העורכת, וכבר צצה פרשה

חדשה: הפעם מדובר בבעל הטור בוב גרין, מהעיתון "שיקאגו טריביון". ה"ניו־יורק טיימס" השווה את כתיבתו על החברה האמריקאית לציוריו של גורמן רוקוול. הטורים שלו, שפורסמו בעור כמאה עיתונים, ביכו את הידרדרותה של אמריקה התמימה והערכית, חשפו פרשיות של התעללות בילדים, נזפו בפוליטיקאים מושחתים. מה שנקרא בעין זרה כשמאלץ נוסטלגי, שיקף הלוך רוחות מקובל מאוד במערב התיכון, ובכלל באמריקה שאיננה ניו־יורק, סן־פרנסיסקו או לוס־אנג'לס. גרין הזמין לשמש כתב אורח בתוכנית הטלוויזיה "נייטליין" ברשת איי.בי.סי, ופרסם גם תריסר ספרים, שחלק מהם היו לרבי־מכר. הוא נחשב למומחה שהרבה לכתוב על שני גיבורים אמריקאים, אלוויס פרסלי ומייקל ג'ורדן. העובדה שהיו כמה אתרי אינטרנט ועיתונים

רפי מן

חדר המיטות של העיתונאים

אלטרנטיביים שפרסמו בעקביות פרודיות על סגנונו רק הוסיפה לפרופולריות שלו.

הטור של גרין – שהתפרסם ארבע פעמים בשבוע – נעלם מרפי ה"שיקאגו טריביון" באמצע ספטמבר, בצירוף הודעה לקונית בעמוד הראשון, בחתימת העורכת, אן מארי ליפינסקי: "התפטרותו של גרין נדרשה לאחר שהודה בהתנהגות מינית שאינה הולמת, לפני כמה שנים, עם נערה בשנות העשרה המאוחרות לחייה, שאותה פגש בקשר לטור שלו". ההודעה הוסיפה כי המידע על כך הגיע למערכת באמצעות תלונה אנונימית, שנבדקה בידי ראשי העיתון והתברר כי "מדובר בהפרה חמורה של כללי האתיקה של ה"טריביון"... אנו מביעים צער עמוק על התנהגותו ועל ההשלכה של חשיפת הפרשה על האמון שרוכשים הקוראים לגרין ולעיתון".

אחרי־כך החל שפטוף של פרטים בכמה אמצעי תקשורת, בהם ה"טריביון" עצמו: בשנת 1988, לפני 14 שנה, הגיעה תלמידת בית־ספר תיכון קתולי, בבת 17, למערכת העיתון, כדי לראיין את בעל הטור גרין לפרויקט לבית־הספר. הראיון הוביל לארוחת ערב ולבילוי אינטימי בחדר מלון במרכז העיר. הנערה היתה בגיל שיחסי מין אתה לא היו בגדר עבירה והם נעשו, ככל הידוע, בהסכמה. זמן קצר אחרי־כך הזכיר גרין את הנערה באתר מטוריו. ה"טריביון" לא דיווח באיזה הקשר, כדי לא לפגוע בפרטיותה. לאחרונה התקשרה האשה פעמיים לגרין, והוא התלונן ככל הנראה לאף.בי.איי שמדובר בהטרדה או בנסיון סחיטה.

לא מעט מעמיתיו של גרין תהו אם מדובר בעבירת אתיקה חמורה כליכך, המחייבת את הרהתו. אפילו מאמר המערכת של ה"טריביון" על הפרשה נפתח בקביעה שאדיקות מופרות בעניין שכזה עשויה לעורר תמיהות, ביריעה שלא כל העיתונאים הם אנשים מושלמים. אבל כאן, הסביר העיתון, מדובר ב"עיקרון הנוגע ללבילבו של האמון בין העיתון לקוראיו". כדי לאפשר לעיתון למלא את השליחות הציבורית המעוגנת באמריקה בתיקון הראשון לחוקה, חובה על המערכת להקפיד על הכלל הבסיסי, שעיתונאי לא ינצל את תפקידו ומעמדו כדי לקדם את ענייניו הפרטיים. לא עסקיו הכלכליים, לא תפוסותיו הפוליטיות – וגם לא ענייניו האישיים. עיתון התובע גורמות התנהגות משליחי ציבור אחרים, קבע המאמר, כמו אנשי כמורה שסרחו ביחסים עם קטינים, איננו יכול להקל ראש בהתנהגותם של העיתונאים עצמם.

הריון על הממד האתי בהתנהגותו של גרין ממשיך להעסיק את העיתונאים והרדיו, ולא רק בשיקאגו. מאזינים רבים המתקשרים לתוכניות השיח בדריין נחלצים להגנתו, בין השאר בטענה שהוא בוודאי לא העיתונאי הראשון וגם לא האחרון שנהג כך. אחרים מזכירים שאפילו נשיא ארה"ב היה מעורב בפרשת אהבים מפוקפקת ונשאר בבית הלבן. אחרים משבחים את מערכת העיתון על עמדתה התקיפה. העורכת ליפניסקי מוכרת כבעלת קו קשוח בענייני אתיקה: היא סירבה לפרסם אחד מתצלומי התקפת הטרור בניו יורק ב־11 בספטמבר, לאחר שנודע לה כי צלם התמונה קיבל במתנה חולצת טי ממכני האש. גרין עצמו, בן 55 ונשוי (כפי שהיה בעת המפגש עם הנערה), שומר לפי שעה על שתיקה, למעט אימייל קצר ששיגר לסוכנות אי.פי, ובו הודה ב"מעשים מטופשים שאינני גאה בהם". במסר הקצר התנצל בפני כל אלה שגרם להם אכזבה, כולל הקוראים, והוסיף: "אין לי מלים לתאר את הצער שאני חש".

ביום הדיווחים על הפרשה משעשע לקרוא את הנכתב מעבר לים, בבריטניה. עיתונאים בריטים מתקשים תמיד להבין את ההתעסקות האמריקאית, הקטנונית בעיניהם, בסוגיות של אתיקה. מבחינתם, הריון בפרשת גרין היא בבחינת צדקנות פוריטנית שאין לה מקום. "חשבתי שכבר חיסלנו את הטליבאן", בחר ה"גרדיאן" לצטט עיתונאי אמריקאי, "ופתאום אני מגלה אותו ממש כאן". וה"טיימס" הלונדוני נהנה לתאר את "הנפיחות וההדר" שבה מתהלכים לא מעט עיתונאים אמריקאים, הרואים עצמם מעין כוהני דת חילונים.

אבל באמריקה כמו באמריקה, מתייחסים בכובד ראש לאירוע, וממשיכים לנתח בדקדקנות את משמעות פיטוריו של גרין. מומחים לתקשורת, פרופסורים לאתיקה ועיתונאים בהווה ובעבר מתחבטים בשאלה אם אכן חצה גרין את הקו בין חייו הפרטיים לבין כתיבתו, והאם ראוי היה לקטוע לחלוטין את הקריירה העיתונאית שלו בשל כך. אפילו ה"טריביון" עצמו ממשיך לדווח על הסערה, ובכלל זה על העובדה ששישים אחוז מהפניות שהתקבלו במערכת בימים הראשונים לאחר הפיטורים היו מקוראים שטענו כי העורכת טעתה כאשר שלחה את גרין הביתה. מאמר המערכת של העיתון נדרש שוב להסביר את ההיגיון שמאחורי הפיטורים. "הציבור חייב להיות מושכנע מעבר לכל ספק", נכתב שם, "שכאשר מאות פעמים ביום מתקשרים כתבים שלנו למקורות מידע ומתחילים את השיחה בנוסח שלום, אני מדבר מ'הטריביון' ומבקש לדבר אתך בקשר ל... הם מתכוונים לאסוף מידע – ולא לשום דבר אחר".

איור: אסף חנוכה

ספטמבר

החוק, ובכלל זה בתחום הפקות המקור.

ר-24, בניגוד לעמדת חברת הלוויין.

1 נחמן שי התפטר. יושב ראש רשות השידור, נחמן שי, התפטר מתפקידו. ההתפטרות באה לאחר שראש הממשלה אריאל שרון, כשר האחראי על הרשות, הודיע לשי כי עליו למלא את תפקידו במשרה מלאה, ולא בחצי משרה בלבד – כפי שעשה מאז שמונה לפני כחצי שנה גם לסגן נשיא איחוד הקהילות היהודיות בצפון אמריקה ונציג האיחוד בישראל. שי כיהן כיו"ר הרשות מאז דצמבר 2000.

2 הצעה: לחוקק את חובות ערוץ 10. הצעה למחוקק את חובות ערוץ 10 למדינה, המגיעים לכמאה מיליון שקל, הועלתה לדיון בוועדת התקשורת בכנסת. על-פי ההצעה ניתן יהיה למחוקק את חובות שנת הפעילות הראשונה באמצעות הכרות שנת 2002 כ"שנת ניסיון" של הערוץ המסחרי החדש.

3 חוועצת העיתונות נגד ניתוק סי.אן.אן. מועצת העיתונות בישראל קוראת לחברות הכביש לים שלא לממש את האיום בדבר הפסקת שידורי רשת הטלוויזיה בכבלים סי.אן.אן. המועצה קבעה כי הפסקת השידורים תהיה "כניעה להלכי רוח מסוכנים ביותר לדמוקרטיה ולחופש המידע בישראל". בין חברות הכבלים לסי.אן.אן יש סכסוך על גובה התשלום, אך נשמע גם קולות הקוראים להתנתק מהרשת בשל אופי הסיקור החדשותי של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, שהוא, כך נטען, מוטה לרעת ישראל.

3 76% מחוברים. קרוב ל-76% מבתי האב בישראל אל היו מחוברים בסוף שנת 2001 לכבלים או ללוויין. מספר מנויי הכבלים בסוף שנת 2001 הגיע ל-1,159,000. לחברת "יס" בלוויין היו באותו זמן 276,000 מנויים. נתונים אלה נכללים בר"ח השנתי שפרסמה המועצה לשידורי רי כבלים ולוויין במשרד התקשורת. על-פי ה"רו"ח, אישרה המועצה בשנת 2001 פתיחת 68 ערוצים חדשים, מתוכם 25 ערוצים ישראליים, 20 ערוצים זרים, 12 ערוצי שמע ו-11 יישומים אינטראקטיביים חדשים. ה"רו"ח קובע עוד כי חברות הטלוויזיה בכבלים והלוויין עמרו בשנת 2001 במרבית דרישות

5 מחאה באולפן. שידור תוכנית הרדיו "הכל דיבורים" בקול-ישראל הופסק למשך כחצי שעה, לאחר שעשרות עובדים פרצו לאולפן השידור כדי להביע מחאה על תהליך הפוליטיזציה הגובר ברשות. העובדים מחו בין היתר על הרחבת היקף השתתפותו של העיתונאי אורי דן, מקורבו של ראש הממשלה אריאל שרון, כמגישי-אורח ב"הכל דיבורים". בעקבות האירוע הורה מנכ"ל הרשות, יוסף בראל, להציב מאבטחים המזושים בכניסה לאולפן השידור ברדיו, ולהעמיד לדין משמעתי את העובדים שהביאו להפסקת השידור. מנהל הרדיו, אמנון גרב, טען כי בהתנהגותם חצו העובדים את הקווים הארומים של השידור הציבורי.

10 יו"ר זמני לרשות השנייה. השחקן מוסקו אלקלעי מונה כיושב ראש זמני של הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו. המינוי הזמני נדרש כדי לאפשר את פעולת הרשות עד שיאושר מינוי היו"ר המיועד, יגאל גלאי. היו"ר הקודם, מוטי שקלאר, מונה למנכ"ל הרשות השנייה.

10 "מוקד" ו"מבט שני" חוזרות. רשות השידור מתכננת לחדש את שידורן של שתיים מן התוכניות הוותיקות, "מוקד" ו"מבט שני". במסגרת לוח השידורים החדש ישודרו מרי שעה מבוקר חדשות, ואחת לחצי שעה יופיע על המסך ערוץ חדשות בכתוביות.

12 המהדורות הנקומזות הופסקו. חברת הכביש לים "ערוצי זהב" הפסיקה לשרד מהדורות חדשות מקומיות. החברה הסבירה כי בשל קשיים כלכליים היא נאלצת לצמצם את הוצאותיה, ומשום כך הופסק שידור המהדורות. על-פי החוק חייבות חברות הכבלים לשרד מהדורות חדשות מקומית מדי יום.

11 מי יקבע את המספרים? בג"ץ החל בדיון בשאלה אם המועצה לשידורי כבלים ולוויין רשאית להתערב בקביעת מספרי הערוצים בלוויין, בעקבות מחלוקת בין חברת "יס" למועצה על שיבוץ הערוץ הרוסי וערוץ המורסיקה. חברת "יס" עתרה לבג"ץ נגד המועצה, בטענה שזו קבעה ללא סמכות כי הערוץ הרדיוסי הייעודי וערוץ המוזיקה יעלו במספרים 9

17 רישיון לערוץ החדשות. חברת "הרשות ישראל" קיבלה מהמועצה לשידורי כבלים ולוויין את הרישיון להפעלת ערוץ החדשות הייעודי. ד"ר תוקף הרישיון לעשר שנים. ראשי החברה הבטיחו כי הערוץ החדש, שימומן מפרסומות, יעלה לשידור בראשית חודש מרץ 2003 וישדר 24 שעות ביממה.

18 דיון בנוליאת הכנסת. הכנסת קיימה דיון פגרה מיוחד במצב ברשות השידור, בעקבות החלטתו של ראש הממשלה אריאל שרון ליטול לידיו את תפקיד "השר הממונה" על הרשות, במקומו של רענן כהן שפרש מהממשלה. הדיון נערך לבקשת מפלגת העבודה ומרצ, שטענו כי בצעריו של שרון יש פגיעה חמורה בעצמי אות רשות השידור. בשם הממשלה השיב השר דני נווה, שדחה את הביקורת.

23 התוכניות אושרו "תחת מחאה". מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו אישרה את לוח השידורים של ערוץ 10 לחודש אוקטובר, אולם ההחלטה התקבלה "בלית ברירה ותחת מחאה", בשל דלותו של לוח השידורים. על-פי המתוכנן בערוץ 10, ההשקה המחודשת של הערוץ תתבצע רק בשנת 2003.

24 אורי דן הושעה מכתביה ב"מעריב". עורך "מעריב", אמנון דקנר, הודיע כי החליט להשעות את העיתונאי אורי דן מכתביה מאמרים בעיתון, לאחר שזה תקף בשידור בקול-ישראל את הפרשן הפוליטי של "מעריב", שלום ירושלמי.

30 הותר פרסום תחקיר על ארגון מוזס. בית המשפט העליון התיר ל"מעריב" לפרסם תחקיר על הסכסוך שבין מו"ל "ידיעות אחרונות", ארגון מוזס, לאשתו מיכל מוזס. התחקיר, שנכתב בידי העיתונאי יואב יצחק, נאסר קודם לכן לפרסום, בין היתר בשל הטענה כי מדובר בעניינים שנידונו בדלתיים סגורות בבית-המשפט לענייני משפחה. אולם השר פטים קבעו כי הכתבה עוסקת בעניינים חיצוניים לדיונים שהתקיימו בבית-המשפט לענייני משפחה, ואין בפרסומם משום פגיעה בפרטיות חיי המשפחה של בני הזוג או פגיעה מיוחדת בילדיהם. (ראו עמ' 10)

אוקטובר

יגאל ארנון, הודיע כי יערער על ההרשעה ועל העונש (ראו עמוד 3).

סיקה הישראלית, בראשות זאב מוזס ויואב קוטנר.

1 "הארץ" נגד "יפעת". העיתון "הארץ" ורשת מקומוני שוקן תובעים חמישה מיליון שקל מחברת "יפעת", המרכז למידע תקשורת. כתביעה שהוגשה לבית המשפט המחוזי בתל-אביב טוענים "הארץ" ורשת שוקן כי "יפעת", המפיצה קטעי עיתונות, ובכלל זה של "הארץ", הפרה את זכויות היוצרים של העיתון. עוד נטען בכתביעה כי "יפעת" הפרה את ההסכם שהושג בשנת 1998, שקבע את תנאי התשלום שלה ל"הארץ" תמורת הפצת ידיעות.

2 קנס ל"ערוצי זהב". קנס בסך 67,200 שקל הוטל על-ידי המועצה לשידורים בכבלים ובלוויין על חברת הכבלים "ערוצי זהב", בשל החלטתה להפסיק בחודש הקורם את שידור מהדורות החדשות המקומיות. המועצה קבעה כי מדובר בהפרת חוק והודיעה כי קנס נוסף, בסך 1,344 שקל, יוטל על כל יום נוסף שבו לא יחודשו השידורים. מאוחר יותר הודיעה חברת "ערוצי זהב" על כוונתה לחדש לפחות חלק מן המהדורות שבוטלו.

2 בקשה לאיחוד השינוק. שני העיתונים החר"דיים "יתד נאמן" ו"המודיע" מבקשים לאחד את מערכות השיווק שלהם, תוך שמירה על עצמאות שתי המערכות העיתונאיות.

6 לפרסם את ערוץ 10. מנכ"ל הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, מוטי שקלאר, הורה לזכייניות ערוץ 2 לשרד תשרי פרסום לערוץ 10. ההוראה ניתנה לאחר ששלוש הזכייניות סירבו לקבל לשידור תשרירים כאלה, בטענה כי מדובר בערוץ מתחרה.

6 "רדיו א-שאמס" ישרד בצפון. חברת "רדיו א-שאמס" זכתה במכרז להפעלת תחנת רדיו בשפה הערבית באזור הצפון - כך החליטה מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו.

6 חוסיקה: הערעור נדחה. בית המשפט המחוזי בתל-אביב דחה את הערעור שהגישה קבוצת "972" בראשות חיים סלוצקי וגדי סוקניק, על ההחלטה להעניק את הזכיון לערוץ המוסיקה הייעודי בטלוויזיה ל"קבוצת המר"

14 להאריך את הזכיונות. ועדת התקשורת של הכנסת אישרה להגיש לקריאה ראשונה את הצעת החוק, שעל-פיה יוארכו בשנתיים הזכיונות של "רשת", "קשת" ו"טלעד" להפיץ עיל את ערוץ 2. יום ההצעה, יו"ר הוועדה ח"כ אברהם פורו, כלל בה גם סעיף שימנע, למעשה, משרת החינוך לסגור את הטלוויזיה החינוכית במתכונתה הנוכחית. ההצעה כוללת גם סעיף שעל-פיו לא יוכל עיתון להחזיק במקביל במניות בערוץ טלוויזיה מסחרי וטלוויזיה בכבלים, ויהיה עליו לבחור רק באחת ממערכות השידור הללו.

15 קריאה לחרם על הכבלים. ח"כ צלירשף (ענבי רה) הודיע בכנסת כי החל בהחתמת עצומה של אזרחים שיחרימו את ערוצי הטלוויזיה בכבלים, אם יחליטו חברות הכבלים להפסיק את העברת שידורי רשת סי.אן.אן בישראל. לדברי ריו, התירוצים הכלכליים להפסקת השידורים הם "מסווה גס לניסיון לחסום ערוץ מידע שאי-נושא חן בעיני הממשלה" (ראו עמוד 16).

16 איסור פרסום שם חשוד. ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת אישרה להגיש להצבעה בקריאה שנייה ושלישית את הצעת החוק שתאסור לפרסם שמו של חשוד, בטרם הוגש נגדו כתבי-אישום. הצעת החוק קובעת כי בית המשפט יהיה רשאי לאסור פרסום שם חשוד בטרם הוגש כתבי-אישום, אמראה שהדבר עלול לגרום לחשוד נזק חמור והיה סבור שיש להעדיף את מניעת הנזק על פני האינטרס הציבורי שבפרסום. בהצעה נאמר עוד כי אם החשוד הוא איש ציבור, לא ייאסר שמו לפרסום, אלא אם ימצא בית המשפט סיבה מיוחדת לכך. כן אישרה הוועדה תיקון לחוק איסור לשון הרע, שעל-פיו חייב כלי תקשורת שפרסם כלי נפתחה חקירה פלילית נגד אדם או הוגש נגדו כתבי-אישום או שהורשע בדיון, לפרסם לבקשת אותו אדם אם התיק נסגר או שזוכה במשפט או אם התקבל ערעורו.

7 אור ירוק לערוץ 10 החשופץ. מועצת הרשות השנייה אישרה את תוכנית "ההשקה המחור-רשת" של ערוץ 10 ואף הסכימה להעניק לערוץ הקלות אחדות כדי שיוכל לסייע לו להתבסס, לאחר הקשיים החמורים שבהם נתקל מאז החל לראשונה בשידוריו.

7 החבקר על רשות השידור. מבקר המדינה, אליעזר גולדברג, מותח בדרו"ח השנתי שלו ביקורת על חריגות וליקויים ברשות השידור. בין היתר נקבע כי אין אמות מידה לבחירת עובדי הרשות המקבילים חוזים אישיים, וההחלטה על כך נתונה בידי מנכ"ל הרשות. כמחצית מכוח האדם ברצמבר 2001 היו עובדי-דים לפי חוזים, כ-94% מהם לפי חוזה מיוחד, שמבוסס על דרגה ודירוג. 38 עובדים הועסקו לפי חוזים אישיים, בהם 22 חוזים "צמודי מנכ"ל", 4 חווי "כוכבים", 7 עובדים ככירים ו-5 לעיתונאים. השכר הממוצע של 38 בעלי החוזים האישיים בחודשים ינואר-מרץ 2002 היה בין 19-40 אלף שקל. המבקר מצא גם 90 עובדים ומועסקים ברשות שיש ביניהם קרבת משפחה. כמחצית מהם עובדים באותה יחידה, בניגוד לתקנון שירות המדינה (תקש"ר).

13 נפטר הקריקטוריסט זאב. הקריקטוריסט יעקב פרקס ("זאב"), חתן פרס ישראל לתקשורת ופרס סוקולוב לעיתונאות, נפטר בגיל 79 לאחר מחלה.

19 עבודות שירות לנמרודי. יעקב נמרודי, יו"ר "מעריב" ו"הכשרת היישוב", נידון לחמישה חודשי עבודות שירות לאחר שהורשע בשיבוש הליכי משפט ובהטרדת עדי המדינה. עונש דומה הוטל גם על הסופר אריה קריי שק. השופט קבע גם כי בשל אופי ההרשעה לא יוכל נמרודי להיות דירקטור בחברות ציבוריות. בגזר-הדין כתב שופט בית-משפט השלום דוד רוזן, כי "מדובר בעבירות שיש בכוחן לפגוע ולהם טוהר ההליך השיפוטי ולכרסם אושיות משפט". לקראת קביעת העונש הוגשו לבית המשפט מכתבים מגיאי המדינה משה קצב ומראש הממשלה אריאל שרון, שציינו את תרומתו הרבה של נמרודי לבטחון המדינה. סניגורו של נמרודי, עו"ד

ידיעות מחבטסוח ברובן על מידע שפרסם באמצעי התקשורת